TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Arkivyskupo J. Matulaičio įtaka lietuviams krikščionims demokratams

Bendrinių organizacijų sąveikos ieškant

Vidinis skilimas išeivijoje

VLIKo vienerių metų darbai

Lietuvos laisvinimo ilgalaikiai tikslai

Lituanistiniam švietimui reikia naujų kelių

1977 Nr. 1 (37)

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Petras Maldeikis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 117 Sunset Drive, Hot Springs, Arkansas 71901 Tel. (501) 624-6659.

Administracija: Antanas Balčytis, 6819 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill., 60629

Leidžia Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Centro Komitetas: pirm. Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874; sekr. Ad. Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Published by the Lithuanian Christian Democratic Union, a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes International (NEI) and Christian Democratic Union of Centre Europe.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TĖVYNĖS SARGO BENDRADARBIAI:

P. Alšėnas, K. Ališauskas, dr. S. A. Bačkis, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, M.I.C., vysk. V. Brizgys, dr. A. M. Budreckis, St. Dzikas, prof. dr. J. Eretas, M. Galdikienė, P. Gaučys, dr. D. Jasaitis, A. J. Kasulaitis, dr. A. Kučas, J. Kuprionis, dr. O. Labanauskaitė, M. Liulevičienė, St. Lušys, M. Mickevičius, dr. P. Mačiulis, P. Maldeikis, Č. Masaitis, J. Matulionis, prof. dr. J. Meškauskas, S. Rauckinas, A. Rinkūnas, S. Sužiedėlis, dr. V. Sruogienė, dr. K. Šidlauskas, dr. A. Škėrys, plk. K. Škirpa, P. Spetyla, prel. L. Tulaba, P. Vainauskas, dr. J. K. Valiūnas, A. Venskus, kan. V. Zakarauskas, dr. T. Žiūraitis, O.P., B. Žukauskas ir kt.

TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

1977 ĮSTEIGTAS 1896 Nr. 1 (37)

ARKIVYSKUPAS JURGIS MATULAITIS IR LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA

M. KRUPAVIČIUS

Lig šiol niekas nė žodžio nebuvo prasitaręs spaudoje apie arkivyskupo Jurgio Matulaičio santykius su Krikščionių demokratų partija ir jo nuopelnus šioj srity. O jie įdomūs ir reikšmingi, dėl to ir atmintini. Paminėsiu vien iš šios srities tai, kas dar pasiliko mano atminty.

Lietuvių krikščionių demokratų partija kūrėsi vien tuo pat metu dviejose šalyse: Rusijoj 1917 m., įsigalėjus revoliucijai, ir Lietuvoj tais pačiais metais, esant vokiečių okupacijai, besirengiant šaukti pirmąją Vilniaus konferenciją. Tų dviejų šalių psichologinė atmosfera ir darbo sąlygos labai žymiai skyrėsi. Nieko tad nuostabaus, kad ir surašytos skirtingose sąlygose programos turėjo tarp savęs skirtis. Tiesa, nebuvo jose principinių skirtumų, nes ir vieno, ir kito krašto L. krikščionių demokratų partijos programos autoriai grindė savo kūrinį Leono XIII enciklikų "Graves de Communi", "Rerum Novarum" ir kitų jo paskelbtų tuo reikalu aktų dėsniais, bet vis dėlto buvo. Grįžus tremtiniams į Lietuvą, tie skirtumai reikėjo išlyginti. Tą išlyginimą turėjo atlikti 1918 m. sušaukta Vilniuj partijos konferencija. Konferencijoj susidarė du sparnai: labai gausus ir stiprus kairysis sparnas ir visai menkas dešinysis. Kairiojo sparno priešaky stovėti teko man, dr. P. Karveliui ir visai eilei dvasininkų ir pasaulininkų inteligentų — ar tai buvusių karo metu Rusijoj, ar Lietuvoj. Dešiniajam sparnui vadovavo A. Stulginskis ir kiti. Programos svarstymas ligi žemės reformos klausimo ėjo labai sklandžiai ir darniai.

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo biblioteka

Visų beveik vienu balsu buvo priimti kairiojo sparno vadų duotos programos punktai. Žemės reformos klausimui atėjus, darbas sukliuvo. Dešinysis sparnas nesileido į jokius kompromisus. Kilo skilimo pavojus. Besikuriančiai partijai skilimas būtų labai pavojingas dalykas, juo labiau jis būtų buvęs pavojingas katalikams. Katalikuose tuomet vyravo labai sveikas įsitikinimas, kad visi katalikai turi turėti tik vieną politinę partiją. Konflikto tad reikalinga buvo išvengti, pasireiškusio skilimo pavojus pašalinti. Po ilgokų diskusijų ir kalbų būdas buvo surastas. Nutarta išleisti dvi — dešiniojo ir kairiojo sparno — programas, kurios vėliau dėl savo formos buvo vadinamos didžiąja ir mažąja programa. Bet partijos vadovybė — Centro komitetas — buvo vienas. Į jį pateko vieno ir kito sparno žmonių. Pats gyvenimas turėjo išspręsti, kuriai programai lemta bus gyventi ir kuriai mirti. Galutinai programas suredaguoti buvo palikta Centro komitetui. Aš buvau išrinktas partijos pirmininku, ir programų redakcija reikėjo man daugiausia rūpintis. Todėl šia proga ėmiau daugiau santykiauti su arkivyskupu Jurgiu, kuris tuo metu buvo Vilniaus vyskupu.

A. a. arkivysk. Jurgį pažinau jau seniai, dar tuomet, kada jis buvo paprastas kunigas, o aš mokytojas. Abudu esam kilę iš vieno krašto. Vasaros atostogų metu nekartą man tekdavo sueiti ir kalbėtis įvairiais Lietuvos klausimais. Jis man buvo žinomas kaip geras ir rimtas visuomenės klausimų žinovas. Tad ir dėl programų klausimo į jį nukreipiau savo žingsnius. Konferencijos darbai ir jų kryptis, pasirodė, jam jau buvo žinomi. Tad pasakoti daug neteko. Katalikų partijos reikalas jam buvo labai arti širdies, nes, jo žodžiais tarus, sveika katalikų politika yra svarbi Bažnyčiai parama, ir todėl vyskupui ne vis tiek, ar bus ar nebus katalikų partija ir kokia bus joje tvarka, kryptis ir darbo vaisiai. Susipažinęs su abiem programom, jisai stojo į kairiojo sparno programos pusę. Tą programą pradėjom ir svarstyti.

Svarstymai truko ilgai. Kelias savaites dirbom atsidėję po kelias valandas per dieną. Arkivysk. Jurgis nesitenkino bendromis pastabomis. Jis kiekvieną programos punktą ėmė pagrindinai; prie kiekvieno naujo klausimo ištisas lekcijas skaitė: viską sprendė iš principų, taikė prie mūsų gyvenimo sąlygų, lygino su kitomis valstybėmis. Gilus teorijos žinojimas, realumas, pažangumas, savo krašto meilė ir jo pažinimas, atsidėjimas, dėstymo būdas, nuoširdus reikalu susirūpinimas

— mane visą pagavo. Jaučiamas buvo profesorius — teoretikas ir praktikas, ir ne bet koks profesorius; jis galėjo būti pažiba bet kurio Vakarų Europos universiteto. Ilgas su juo konferavimas, jo dėstomos idėjos galutinai nustatė mano politines pažiūras; o jo rekomenduotoji literatūra dar ligi šiolei yra artimiausias mano patarėjas, tuos ar kitus klausimus sprendžiant. Savaime aišku, kad visi arkivyskupo Jurgio dėl programos pastebėjimai ir visos pasiūlytos pataisos buvo Centro komiteto priimtos. Visai teisingai tad arkivysk. Jurgį Matulaitį galima priskaityti prie L. krikščionių demokratų partijos tėvų, jos statytojų ir kūrėjų eilės. Ir jis pats jautėsi toks esąs. Kiek kartų po to tekdavo su juo susitikti, tiek kartų jis atsidėjęs nuodugniai klausinėjo apie partijos darbus, jos gyvenimą, žygius, viską pastebėdamas, kas toliau darytina. Jauste buvo jaučiama, kad jis gyvena partijos gyvenimu, kad jam Krikščionių demokratų partija brangi, kaip tėvui brangus jo vaikas ir vaiko ateitis.

Bet arkivysk. Jurgis Matulaitis Lietuvių krikščionių demokratų partijai yra daug nusipelnęs ne tik sutvarkydamas principų ir programų klausimą. Jis krikščionims demokratams brangus ir kitu atžvilgiu.

Sušaukus Steigiamąjį Seimą, L. krikščionių demokratų partija turėjo daugiausia atstovų. Mat, jos programa tiek buvo artima lietuvių visuomenei, jog visiškai jai pritarta ir ja pasitikėta. Seime reikėjo programos punktus realizuoti, leisti partijos principais paremtus įstatymus. Prieita prie žemės reformos įstatymo. Žemės reformos klausimas labai opus, daugeliui žmonių visai naujas ir daugeliui nesuprantamas. Jis sukėlė daug abejonių, ginčų, net įtarimų. Nuo to nebuvo laisva net kunigų dalis. Jų tarpe buvo ir aukštų hierarchų. Liberalų pažiūra nuosavybės klausimu buvo taip plačiai ir giliai savo šaknis visuomenėj suleidus, jog pastačius jį Katalikų Bažnyčios tradicinės pažiūros šiuo klausimu plotmėj, daugelis pabūgo; įžiūrėjo čia katalikų moralės principų laužymą, kone bolševizmą. Krikščionims demokratams, puolamiems iš visų pusių, reikėjo aiškinti, įrodinėti savo pažiūros teisingumą, suderinimą su Bažnyčios autoritetų nuomone, su katalikiškąja morale. Bet tai nelengvas dalykas. Kuo pasiremsi? Šv. Tomu Akviniečiu? Tūlas atrėžė — pasenęs dalykas, mūsų laikams nepritaikintas. Leonu XIII? Atkirs tau — jis nežinojęs Lietuvos gyvenimo sąlygų. Reikėjo tad surasti mūsų laikų ir iš mūsų tarpo autoritetą, kurio žodis būtų lemiantis ir kuris iš-

sklaidytų nepamatuotus abejojimus ir įtarimus. Reikėjo žmogaus, kuris krikščioniškos nuosavybės teisės teorijos aiškiu ir suprantamu pastatymu nusmogtų liberalizmo nuosavybės teoriją, išrautų ją iš katalikų galvų su šaknimis. Tas žmogus atsirado. Jis buvo vėl arkivysk. Jurgis Matulaitis. Jo veikalas apie krikščioniškąją nuosavybės teisės teoriją tą darbą atliko. Žemės reformos principų gynėjai liberališkai galvojančius katalikus tuo arkivysk. Jurgio rašiniu nutildė. Jie bent nustojo kaltinę krikščionis demokratus, išsilaužiusius iš katalikiškos moralės dėsnių. Čia tad vėl didelis arkivysk. Jurgio nuopelnas krikščionims demokratams, kartu ir visai Lietuvai. Jis savo rašytu žodžiu padėjo jiems apsiginti nuo priešininkų, kad ir savų, ir žemės reformą sutaikinti su katalikų autoritetų ir Bažnyčios tradicine kryptimi.

Arkivysk. Matulaitis — kaip vyskupas ir vėliau arkivyskupas — į politiką aktyviai nėjo, bet jis buvo gilus politikas, ir politika jam nemaža rūpėjo. Kiek aplinkybės leido, jis nematomai ir daugeliui nežinomu būdu prie politikos darbo tarpiškai ir betarpiškai dėjosi. Kaip aukštos vertybės vyskupas, gerai susipažinęs su visuomeniniais klausimais, jų reikšmę Bažnyčiai ir gerai supratęs savo pašaukimą ir darbo ribas, negalėjo nesidomėti tuo veiksniu, nuo kurio dažnai pareina ir Bažnyčios likimas. O tuo veiksniu yra politika. Antra, jam, kaip vyskupui, popiežiaus žodis buvo autoritetas. O krikščioniškos demokratijos įkūrėjas buvo popiežius Leonas XIII, kuris savo enciklikoj "Graves de Communi" ragino visus dvasininkus stoti į krikščioniškosios demokratijos eiles. Tad arkivyskupas Jurgis savo įsitikinimu ir darbais buvo ir krikščionis demokratas.

Didis buvo žmogus Bažnyčiai arkivysk. Jurgis Matulaitis. Bet nemažiau didis jis buvo ir lietuvių tautai. Arkivysk. Jurgis — mūsų tautos garbė ir pažiba. Tokių kilnaširdžių vyrų tik amžiais tesusilaukiama. Paskendęs Bažnyčios darbuose, jis niekad neišleisdavo iš akių ir savo tėvynės reikalų. Jis ja nenustodavo rūpintis, sekti jos gyvenimą ir tada, kai jam tekdavo gyventi toli nuo savo žemelės. Ir iš tolimų kraštų jis įstengdavo atsilieptí į svarbiausius ir opiausius mūsų gyvenimo klausimus.

Pastaba: Minėdami arkiv. Jurgio Matulaičio mirties 50 metų sukaktį, šį straipsnį persispaisdiname iš 1933 metais išleistos knygos "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius".

LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PAŽIŪRA Į BENDRINES ORGANIZACIJAS IR JŲ VEIKLĄ

Lietuvių krikščionių demokratų atsakingi asmenys ne kartą yra pasisakę bendrinių organizacijų prigimties, paskirties, savitarpio santykių bei bendradarbiavimo klausimais. Visas jas laikė reikšmingomis, talentingu pramatymu įkurtomis ir šiuo pavergtos Lietuvos gyvenimo laikotarpiu labai reikalingomis.

Lietuviai krikščionys demokratai tas organizacijas vertina teigiamai. Jie jas, bendraudami su kitomis grupėmis, organizavo, joms paskirtį ir kryptį formulavo pačioje jų atsiradimo pradžioje.

Netikėtai kilus kietam susidūrimui kai kurių organizacijų veikloje, o Amerikos Lietuvių Bendruomenei skylant į dvi, išaugo pavojingas įtempimas, nešantis žalą visam lietuviškam darbui. Tokio fakto akyvaizdoje jaučiame turį teisę ir pareigą pasisakyti, kaip krikščionys demokratai žiūri į tuos nesusipratimus.

1. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, 1943 metais suorganizuotas Lietuvoje, o 1944 metais vasario 16 dieną paskelbęs savo reikšmingą deklaraciją taip pat Lietuvoje, yra lietuvių tautos laisvas ir autentiškas balsas bei jos valios reiškėjas.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas yra pačios lietuvių tautos savo žemėje sudarytas organas jos teisėms ginti ir už jos laisvę bei nepriklausomybę kovoti. Jis yra vienintelis vyriausias Lietuvos laisvės kovos vadovas ir vykdytojas pasauline apimtimi. Tauta pati tokias teises jam suteikė ir tokius uždavinius davė. Jį sudaro visos lietuvių politinės organizacijos, turėjusios savo atstovus demokratinės Lietuvos seimuose, kaip tikrosios politinės tautos valios reprezentantės, ir visi rezistenciniai sąjūdžiai, gynę Lietuvos teises ir jos laisvės siekimus okupacijų metais. VLIKas yra lietuvių tautos organas, jis nėra skirtas išeivijai, todėl išeivių organizacijos negali norėti ir negali tapti VLIKo nariais, bet jos privalo VLIKą remti ir su juo nuoširdžiai bendradarbiauti Lietuvos laisvinimo darbe. Per VLIKą ir per VLIKą sudarančias grupes, reiškiama politinė lietuvių tautos valią, ir to niekas negali

pakeisti. Galima VLIKą sugriauti, bet negalima jo prigimties ir jo struktūros pakeisti. Tai žinotina visiems.

Lietuviai krikščionys demokratai kaip tada, taip ir dabar yra įsitikinę, kad tokia VLIKo struktūra yra gera, tampriai rišasi su pavergta tauta, pilnai atitinka lietuvių tautos ligšiolinę politinę diferenciaciją ir palieka plačias galimybes bendradarbiauti su išeivijos organizacijomis. Todėl jie nesutinka su siūlymais kai kurių asmenų arba ir kolektyvų, kurie siekia pakeisti VLIKo struktūrą iš esmės, priimant į VLIKą nariais išeivijos kultūrines organizacijas, taip, kad politinėms organizacijoms ir rezistenciniam sąjūdžiams beliktų tik simbolinė reikšmė.

2. Amerikos Lietuvių Taryba yra artima VLIKui organizacija kaip savo struktūra, taip ir savo tikslais. Jos veiklos plotas — Jungtinės Amerikos Valstybės. Tarybą sudaro visos ideologinės ir politinės srovės, aktyviai pasireiškusios Amerikos lietuvių visuomeniniame gyvenime. Jos buvo tuo tikruoju aktyvu, kuris sukūrė, palaikė ir išugdė lietuvių išeivijos tautinį judėjimą. Kai tas aktyvas apsijungė, atsirado Amerikos Lietuvių Taryba Lietuvos išlaisvinimo darbui dirbti. Ne kuriam kitam darbui, bet išimtinai Lietuvos laisvinimo darbui Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Todėl Amerikos Lietuvių Taryba galėjo tiek daug metų išsilaikyti ir tiek daug padaryti. Jos užnugaris yra gausus: ALTa turi didesnį skaičių rėmėjų, negu kuri kita organizacija Amerikoje. Amerikos Lietuvių Taryba yra nepakeičiama lietuvių organizacija Jungtinėse Amerikos Valstybėse, todėl reikia ją remti, ją išlaikyti ir su ja bendradarbiauti visiems, kurie rūpinasi Lietuvos laisvės byla. Kas nueitų kitu keliu, labai suklystų.

3. Bendrasis Amerikos Lietuvių Šalpos Fondas, BLAFu vadinamas, yra labdarybės ir šalpos organizacija. Ji apima visus JAV lietuvius, nežiūrėdama nei jų tikybos, nei politinių įsitikinimų. Tai yra tikras lietuviškas Samarietis. Tai didžiai brangi organizacija, nesiveržianti į kitų organizacijų darbo sritis, bet su dideliu pasiaukojimu dirbanti sau skirtus darbus. Nepaprastai reikalinga organizacija, verta visų lietuvių paramos ir gausių aukų, kad piniginiai ištekliai nesumažėtų, kad pajėgi būtų suteikti pagalbą kiekvienam į vargą patekusiam lietuviui.

4. Pasaulio Lietuvių Bendruomenė yra didžioji lietuvių išeivijos užuovėja. Joje sutelkta gyvybiniai reikalai ir labai svarbūs uždaviniai. Lietuvybės išlaikymas, lituanistinis švietimas, lietuviškos kultūros puoselėjimas, kultūrinių vertybių

kūrybos ir kūrėjų rėmimas yra išimtinoje Lietuvių Bendruomenės atsakomybėje.

Galima tikrai pasidžiaugti daugelio kraštų Lietuvių Bendruomenių atsakomybės supratimu, pareigingumu bei veikla, kiek atitinkamo krašto lietuvių pajėgumas leidžia. Ypatingą pasigėrėjimą sukelia Kanados Lietuvių Bendruomenė. Jos apylinkių skaičius auga, santykiai su kitomis organizacijomis yra sklandūs, pagrindinis dėmesys skiriamas kultūros sričiai, ir labai jautriai bei teigiamai atsiliepia į Lietuvos laisvinimo darbus per Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą. Gausiai remia VLIKą finansuojantį Tautos Fondą, surinkdama ir Tautos Fondui įteikdama dideles sumas pinigų kiekvienais metais.

Amerikos Lietuvių Bendruomenė jai priklausančiomis kultūros bei lituanistinio švietimo sritimis nepasitenkino, ir pasuko į politinę veiklą. Toks elgesys iššaukė ALTos pasipriešinimą, o ALTą sudarančių organizacijų nepasitenkinimą. Amerikos Lietuvių Bendruomenės vadovybė, užuot švelninus susidūrimą, toliau tęsė ALTos darbų menkinimą. Tame įsisiūbavime atsirado opozicija pačioje Amerikos Lietuvių Bendruomenėje, o iš jos susiformavo Amerikos Lietuvių Bendruomenė, Inc. Taip prieita prie gilaus nesusipratimo, nesantaikos ir kaltinimų vienų kitiems.

Toks susipainiojimas darbo padaloje ir priešiškos nuotaikos tarp labai svarbių organizacijų, yra apgailėtinas ir skubiai šalintinas. Siekiamieji mūsų tikslai įpareigoja negaišti klystkeliuose, bet vieningai ir sutartinai ieškoti būdų esamai negerovei pašalinti. Pilnas savo darbų supratimas, artimo meilė ir tikra pagarba savo broliui lietuviui, gali daug padėti šioje painiavoje. Tiesiausias kelias į susipratimą yra pokalbio kelias. Pokalbis suartina žmones ir jų mintis. Pokalbyje išryškėja siekiamieji tikslai ir tinkamiausi jiems pasiekti keliai. Reikia pradėti pokalbius, nes kitų kelių susipratimui pasiekti nėra.

LKDS Centro Komitetas

"Labai žalinga, kai atsiranda plačiose masėse idėjinis pakrikimas, visus liečiančiais klausimais nesiorientavimas; tada visuomenėje sugyvenimas netenka reikalingos idėjinės bazės, idėjinio susicementavimo".

Prof. Pranas Kuraitis

DIDYSIS SKILIMAS

Užmiršta atsakomybė ir mieganti sąžinė

VINCAS STAUGAITIS

"Jei tavo dešinė ranka tave piktina,
nukirsk ją ir mesk šalin nuo savęs".
(Mat. 5, 30)

Miršta ne tik žmonės, bet ir tautos, net civilizacijos. Jų, kaip ir žmonių, mirimo priežastys nėra vienodos. Vienas pražudo karai, kitos tarsi iš senatvės ramiai numiršta. Romos imperija gi pradėjo žlugti, kai ją pakando moralinės rūdys. Lietuvos imperija pradingo kaimynų intrigų ir jos didikų privilegijų ir gobšumo tinkle. Miršta ir atskiros tautinės bei kitokios bendruomenės išeivijoje. Vienos per ilgą laiką pamažu išsisemia, jų jaunimui susiliejant su gyvenamąja. Kitos yra užgožiamos aukštesnės civilizacijos. Trečios morališkai papūva ir sunyksta. Dar kitas susidėjusios sąlygos prislegia — kaip Hitlerio sukeltas pasaulinis karas galingus ir kūrybingus Amerikos vokiečius. Pagaliau yra bendruomenių, kurios ne tik išlieka, bet ir klesti, kyla, tarpsta, spinduliuoja gėrį, drąsą, savo kultūrą ir idėjas į savąją aplinką.

Kokiai kategorijai mes lietuviai priklausome? Esame bendruomenė, apie tai nėra abejonės. Turime specifinį tautinį charakterį, individualią kalbą, valstybinę - politinę sąmonę. Esame sveikos, kūrybingos, senos tautos dalis. Prievarta atskelta dalis, politinė emigracija, tad psichologiškai, jei ne kitais saitais susirišusi su tautos kamienu. Kokiai tad grupei mes, kaip bendruomenė, panašėjame? Tai, kuri, sąlygų verčiama, turi slopinti savo individualybę? Tai, kuri morališkai po truputį rūdija? Tai, kuri skleidžiasi kaip žiedas vis puošnesniu vaisium? Ar dar kam kitam?

Nelengva išsamiai šiuo klausimu pasisakyti. Visuomeninės ligos, kaip žiaurusis vėžys, sunkiai atspėjamos, dažnai per vėlai surandamos. Iš kitos pusės vėl kaip žmogus, taip ir bendruomenė, jei savyje nešiojasi genijaus sėklą, dažnai jos užuomazgoj nei parodo, nei nujaučia. Todėl atsisakome spėlioti, kuriuo keliu galutinai nueis lietuviškoji bendruomenė. Įvairios kliūtys ir vargai, skirtingos sąlygos gali iškildinti ją į aukštumas, bet gali nugramzdinti ir į gyvenimo paraštę.

Tačiau, jei nespėliojame, kur galutinai nueisime, tai neužmerkiame akių prieš faktus, kurie daugeliu atvejų įtaigoja, kur

susitinkame, kurį kelią renkamės.

Jau ne vienas ir ne kartą yra pastebėjęs, jog ne viskas tvarkoj mūsų išeivijos gyvenime, jos šakotoje veikloje. Nekalbame čia apie atskirus reiškinius. Tūkstančiai jų yra šviesūs, gražūs, pozityvūs. Kiti tūkstančiai šešėliuoti, su klaidomis, taisytini. Mums rūpi pažvelgti truputį giliau ir pažiūrėti į kai kurių dalykų ir reiškinių esmingesnius bruožus ir nuokrypas bei iškrypas. Rimtesnė analizė juk neįmanoma be gilesnio žvilgio. Paviršius, smulkmenos, atsitiktiniai reiškiniai neduoda pilnesnio vaizdo, kaip neatskleidžia ir gilesnės prasmės.

Kadangi kliuviniai, minusai, šešėliai paprastai reikalauja didesnio mūsų dėmesio, į juos jį ir kreipiame. Po kelerių metų intensyvaus lietuviško gyvenimo stebėjimo susikristalizavo visa eilė ryškesnių išvadų. Tačiau savo visuotiniu charakteriu, vidine svarba ir labai plačiomis implikacijomis ateičiai prasikiša viena jų, kuri mums atrodo esanti lyg ir raktinė plačioj ir komplikuotoj išeivijos problematikoj.

Toji išvada — tai vidinis mūsų, kaip žmonių, kaip lietuvių ir kaip atskiros tautinės bendruomenės s u s k i l i m a s . Jis atrodo esąs toks pagrindinis ir svarbus, jog jį pavadinome "didžiuoju". Skilimas ne visuomeninės ar politinės veiklos apraiškose, ne metoduose ar formose, ne mažuose kasdienio gyvenimo sprendimuose, bet pačioje mūsų asmenybės, tiek individualinės, tiek bendruomeninės, sąrangoje. Skilimas tarp mūsų išpažįstamų moralės ir etikos principų ir jų pritaikymo gyvenime; tarp žodžio ir veiksmo; tarp tikėjimo ir gyvenimo. Lygiai svarbus yra faktas, jog šis suskilimas yra toleruojamas ir praktikuojamas ne atsitiktinai, ne nežinojimo pasėkoje, bet sąmoningai, net planuotai.

Keli pavyzdžiai, tikime, paryškins mintį. Štai katalikiškos krypties laikraštis spausdina rašinius, kurių teiginiai nesiderina nei su krikščioniškąja morale, nei su Bažnyčios nusistatymu. Vieną kartą tokios pastraipos turi pigaus seksualumo atspalvį, tiesa, pridengtą literatūros vardu, kitą — oficialiai prasilenkia su Bažnyčios mokslu, dar kitą — skelbiama, jog Dievo iš viso nėra; Jis tėra žmonių pramanytas kūrinys, jiems tarnaujantis. Kai Jis (Dievas) atlieka savo vaidmenį, Jis pakeičiamas kitu. Tai trys konkretūs pavyzdžiai iš daugelio. Kai šios mintys buvo skelbiamos, nė prie vienos jų nebuvo pridėta jokia pastaba, išreiškianti skirtingą leidėjų ar redakcijos nuomonę. Atvirkščiai, grubusis ir plepusis autorius buvo specialiai prašytas

ir toliau bendradarbiauti.

Keli laikraščiai turi lietuvių kalbos skyrius, kuriuose teisingai raginte raginama branginti lietuvių kalbą, ją mylėti, ją visuomet vartoti, jos mokyti vaikučius. Tačiau kai kurie tų laikraščių patys lietuvių kalbai nerodo nė mažiausios pagarbos, ją derglodami be jokio pasigailėjimo.

Tas pats su lietuvybės puoselėjimu. Šalia gausybės straipsnių apie lietuvybės išlaikymą, lietuvių kultūros puoselėjimą, mišrių vedybų žalingumą, negarbingą pavardžių kaitaliojimą, tie patys laikraščiai deda lygiai gausybę nuotraukų jaunavedžių, kurių pavardės ne tik tobulai lenkiškos ar itališkos, bet kurie su lietuvybe nieko bendra neturi. Dar daugiau — ne kartą jie padaromi veikėjais ir statomi pavyzdžiu kitiems lietuviams. Lygiai gausu didesnių ar mažesnių aprašymų apie asmenis ir įstaigas, kurios yra oficialiai priešingos lietuviškai linijai.

Panašiai laikosi ir nemažai mūsų vadinamų veikėjų. Jei išgirdo kur nuokrypą nuo lietuviško kelio — griausmais griaudžia; jei jo paties ar draugo vaikai negeba suregzti net padoraus lietuviško sakinio — nieko negirdi, tik tylą.

Rimta, gausi ir gyva organizacija savo kongrese priima tam tikrus nutarimus, labai svarbius, net kertinius, tačiau jos net vadai prieš tokius priimtus nutarimus atvirai kovoja, juos paniekina ir jų nepaiso.

Kita grupė turi dvasios vadą, kuris pagal visus standartus, ne tik katalikiškus, yra bent kiek susitepęs nemoraliu elgesiu, kurį pusiau viešai ir toliau demonstruoja. Niekas net nemirktelį. Padėtis "normali".

Dar kitai grupei vadovauja asmuo, kuris taip pat pagal visas normas yra papildęs didelę tautinę nuodėmę. Tačiau tik pora prašalaičių drįsta tą faktą konstatuoti.

Laisvinimo darbe ieškome draugų, apeliuojame į tarptautinę moralę, principus, tiesą, teisę, tačiau ne vieną kartą patys tas dorybes paniekiname. Argi nebūdingas čia ukrainiečių pavyzdys? Jie mums draugiški, o mes, kai kuriose tarptautinio pobūdžio organizacijose įsitaisę, bijome ištiesti jiems draugišką ranką, nes tai nepatinka tiems, kurie turi pinigų kapšelius.

Tokių pavyzdžių yra daugiau. Visi jie slepia skilimo sėklą. Iš tikrųjų šis teiginys reikalingas pastabų, kad jos dar aiškiau išryškintų tą skilimo faktą, kaip lygiai mūsų nusistatymą, nes kai kurie kalbami reiškiniai per se yra ne tik neutralūs,

bet net visiškai geri.

Grįžtant prie pirmojo pavyzdžio, galima prileisti, kad ir pornografija ir nukrypimai nuo Bažnyčios mokymo įvairiais klausimais, pagaliau net teigimas, kad Dievą pasidarė žmonės, galėjo patekti į katalikų spaudą per neapsižiūrėjimą. (Sąlygos, mažas užmokestis ir dar dešimtys trūkumų daugelį klaidų tikrai pateisina). Tačiau keli dalykai lieka neaiškūs. Jei vieną nuokrypą pateisinti lengva, kaip galima pateisinti jų eilę? Kaip pateisinti tylą po to, kai yra viešai į tokius faktus atkreipiamas dėmesys? Mes buvome mokomi, jog klysti žmoniška, bet klaidoje pasilikti . . . ? Jei tie faktai derinasi su krikščionybe, tai argi ne katalikų spaudos pareiga atitaisyti klaidą, kad nebūtų tyčiomis klaidinami tūkstančiai? Štai kur glūdi skilimas — kompromise, kuris kažkodėl priimtinas labiau negu tiesa.

Panašiai sunku suprasti ir spaudos kitus nukrypimus. Tiek kalbos nebranginimas, tiek retkartinis perdėjimas, giriant negirtinus nutautėlius, tiek nulietuvintų pavardžių reklamavimas galima juk pateisinti varganomis spaudos sąlygomis ir nenormalia išeivijos padėtimi. (Juk iš tikrųjų ir politinė emigracija kaip tokia yra nenormalumas). Patys savyje šie dalykai nėra gyvybinės svarbos, ypač jei į juos žiūrime kasdienos žvilgsniu. Tačiau jie tampa labai neskaniais faktais, kai eina su gausa straipsnių, iš principo tokius dalykus pateisinančių. Susidaro keista padėtis — kaip teisėjo, kuris baudžia vagį už vagystę, o kitą vakarą eina kartu su juo vogti. Suprantame, jog didele dalimi ši anomalija priklauso nuo finansų. Tačiau ar moralu parduoti savuosius principus, jei negali kitaip išsiversti? Ar iš esmės, iš tolimesnės perspektyvos žiūrint, negeriau būtų leisti laikraštį vieną kartą mėnesyje be sąlygų verčiamo parsidavinėjimo, negu dienraštį ar savaitraštį, kuris žonglieruoja . . . ir bukina savo skaitytojų skonį ir sąžines.

Pavyzdys apie ukrainiečius irgi nėra gyvybinės svarbos, tik mūsų manymu, jis yra klasiška mūsų dvilypių standartų iliustracija: nedaryk niekam to, ko nenori, kad kitas tau darytų!

Šie pavyzdžiai ir trumpi komentarai, mums atrodo, yra pakankama šio skilimo iliustracija. Kokios yra šio skilimo priežastys? Kodėl tokie mūsų tradicinei moralei ir etikai priešingi reiškiniai vyksta nemažėjančiu pasikartojimu ir pradeda įsigyti cinišką "normalaus elgesio" aprobatą? Kodėl daugumas tų autoritetų, kurie privalėtų ne tik prabilti, bet dargi perkūnais sugriausti, šių faktų akivaizdoje tyli?

Mums menasi bent trys priežastys. Pirma, pasimetimas semantikoje. Jau kuris laikas akylesni lietuviškojo gyvenimo stebėtojai mato, jog visa eilė giliaprasmių sąvokų, jei ir neprarado savo pirminės prasmės, tai tapo gerokai suprastintos. Atsižadėjimas, pasiaukojimas, našlės skatikas, vienybė, disciplina, politinė moralė, net asmeninė moralė ir daug kitų terminų prarado savo turinius ir net tapo mažiausiai dviprasmiais. Iš kitos pusės jau Vokietijos stovyklose buvo nusikalta visa plejada standartinių terminų ir šūkių, kurie be išimties aukštino ir gražino gyvenamąją buitį. Tremtis ir tremtiniai — du žodžiai pridavė pilkam pabėgėliui tragikos, dramatinės įtampos ir romantikos. Kultūrininkas teikia aukštesnės kultūrinės ir socialinės padėties iliuziją. Didelė tremtinių dalis yra inteligentija, kuri suponavo aukštesnę klasę, aristokratinį elitą, nors tas teigimas tik tuomet būtų teisingas, jei inteligentais vadintume visus, kurie tik moka rašyti ir skaityti. Ir t.t. Nesunku suprasti, jog šis sąvokų žaidimas paveikė naujosios imigracijos lietuvius, kai kuriuos net visam laikui. Per eilę metų įsikalbėję esą tragiški, kenčią tremtiniai, kilę iš kažkokios kultūrinės aristokratijos, gyvenusios dar niekieno nepasiektą civilizacijos gyvenimą, jie dabar tokią savijautą konservuoja, kiekvieną smulkmeną keldami į istorinės svarbos poaukščius ir principų plotmę.

Antra, intelektualinio - dvasinio lygmens smukimas. Turbūt nekyla abejonių, jog, ypač vyresnėje kartoje, kuri iki šiol tebevadovauja visam išeivijos gyvenimui, jaučiamas intelektualinės įtampos sumažėjimas ir dvasinių apraiškų (idealizmo, optimizmo, principų gerbimo) aptemimas. Mūsų manymu, daugiausia prie to prisidėjo jau minėtas pasimetimas semantikoj, sustiprintas nepakankamu pasiruošimu ilgai emigracijos distancijai. Iš tikrųjų bepigu buvo Vokietijos stovyklose dirbti bet kokį visuomeninį darbą, nes kai kuriais atvejais sąlygos buvo visai neblogos. Amerikoje gi jos daugeliu atvejų yra net priešiškos. Šioje srityje darėme ir darome daug klaidų. Juk mūsų pažiūra ir elgesys su senąja išeivija, prieš dvidešimt penkerius metus atrodęs toks logiškas, dabar sukelia tik liūdną šypseną. Užgulusi laisvinimo darbo ir lietuvybės išlaikymo našta prispaudė mus prie pilkos žemės. Daugelyje atvejų pasidavėme rutinai, ir niekam kitam neliko laiko. Šis niveliacijos procesas vyksta ir toliau, ir yra viena skilimo priežasčių.

Trečia, pasidavimas demagoginių mažumų valiai arba iš-

kreipta kompromiso dvasia, arba baimė kovoti dėl savo idealų ir nusistatymų. Visi šie teigimai paaiškės iš kelių pavyzdžių. Organizuota katalikų visuomenė, nežiūrint, kokiais statistiniais metodais skaičiuosime ar kokius mastelius taikysime, sudaro didelę lietuvijos daugumą tiek galvų, tiek pinigų, tiek darbo ar kitokiais atžvilgiais. Ji yra pastačiusi ir sukūrusi daug lietuviškų mokyklų, kurios ir dabar tarnauja lietuvybei, nors ir ne visuomet tiek, kiek norėtume. Tačiau kas jau virš dvidešimt penkerių metų daugiausia šaukia prieš jas ir prieš parapijas, jas išlaikančias? Tie, kurie mažiausiai turi teisės šaukti: visokio plauko ateistai ir ateistėliai. Jie neturi nė vienos mokyklos ir daugeliu atvejų prie esančių nėra prisidėję nė vienu centu. Du klausimai — jei jie garbingi, — ar jie manosi tikrai turį teisę kalbėti apie jas, lyg jos jiems priklausytų? Ar iš tikrųjų ne daugiau teisės turi tie, kurių tėvai milijonais dolerių (taip, milijonais!) prie tų institucijų steigimo prisidėjo ir dabar kasdien aukoja jų išlaikymui darbą ir pinigą? Trumpiausias atsakymas: pasitraukit iš tų mokyklų, kurios "nutautina" ir "prietarų" vaikus moko ir yra "žemesnio lygio". Pasistatykite savo mokyklas, ir tuomet pažiūrėsite, kiek nuoširdumo slepiasi už jūsų kritikos. Kai visuomenė pamatys, kiek toji kritika verta, bus daug lengviau eiti į bendrą darbą, o ir pati kritika bus tikriausiai prasmingesnė ir pozityvesnė.

Panašūs dalykai vyksta ir politinėje srityje. Kelios fragmentinės grupės su gerais ruporais taip yra sukonfuzinę visuomenę, jog ji dažnai leidžiasi suvedžiojama; gi jaunimas, faktų nežinodamas, dažnai turi tiesiog pasigailėtinas pažiūras ne tik į lietuvišką politinį gyvenimą, bet net ir į laisvinimo darbą. Kad beveik visą politinį darbą atlieka dauguma rimtų ir pasiaukojusių politinių grupių, visuomenė tarsi to nežino. Kodėl? Dėl to, kad dirbantieji dėl "šventos ramybės" tyli. Ir čia, jei paliktume anas grupeles vienas, pamatytume, kiek jos iš tikrųjų vertos, kiek darbų ir nuoširdumo slypi už jų triukšmo.

Šie du pavyzdžiai aiškiai parodo tų demagoginių mažumų metodus: šauk, rėk, nieko prie bendro darbo neprisidėk, kritikuok, ir visuomenė patikės. Dirbančioji dauguma neturi laiko kovoti žodžiais; pagaliau ji dirba, tad daro ir klaidų; o kritikai nedirba, tad jų ir nedaro. Juk taip iš tiesų ir yra. O kaip įsigalėjo fašizmas, nacionalizmas, komunizmas ir apskritai bet kokio plauko diktatūros? Lygiai tokiu pat būdu de-

magoginei mažumai, prisistačiusiai masėms moralistų, patriotų, išvaduotojų, išlygintojų, tautos mylėtojų, išmintingųjų vardais, suniekinant taikią, bet naivią daugumą.

Šiam vidiniam didžiajam skilimui reikėtų paskirti daug studijų — ir laiko, ir pinigų, ir energijos. Mums atrodo, jog šito skilimo sėkla turi savyje lietuviškosios išeivijos mirties ir gyvenimo gemalus. Mums menasi, jog lietuvybė yra daugiau, negu tik kalba, raštas, tautinė juosta ar klumpakojis. Ar ji nėra paties Kūrėjo mums įspaustas ženklas, atremtas į moralę, etiką, giliuosius iš Dievo išėjusius ir į Jį gravituojančius principus? Juk mes visų pirmiausia esame žmonės. Lietuvybė tik tuomet patampa naįkainuojama vertybe, kai jos pagrinde glūdi žmogaus didybė, apsireiškianti garbingumu, moralumu, valingumu, principingumu ir kitomis vertybėmis, kurios padaro žmogų jo Kūrėjo paveikslu.

Štai kodėl mums atrodo moralinės nuokrypos, ėjimas į kompromisus su savo asmenine ar visuomenine sąžine, kitais žodžiais, tas skilimas yra maitinimas ano mirties gemalo. Mes išlaikysime lietuvybę, kaip mūsų tautinės prigimties formą ir kaip valstybinės priklausomybės sąmonę, ne tuomet, kada jos vardan paminsime po kojų esminguosius žmogiškosios asmenybės principus, bet tada, kada jais pagrįsime savo gyvenimą visose jo apraiškose. Mūsų manymu, ne tas yra didis lietuvis, kuris šaukia "tauta yra mano dievas", bet tas, kuris vykdo Kūrėjo valią; ne tas, kuris garsiau gieda himną, bet tas, kuris vykdo artimo meilės įstatymą; ne tas, kuriam žmogus yra dulkė, bet tas, kuriam žmogus yra amžinas.

Šia prasme skilimas yra ir apsigavimas. Lietuvybės formai paaukodami jos turinį, bijodami išskaistinančios kančios, žaisdami savo sukurtame pasaulėlyje, mes nejučiomis tampame pabaltintais lietuvybės karstais.

Tačiau mirties valanda dar neišmušė. Toli gražu ne. Lietuvybės geležis dar karšta, ją dar galime lenkti ir lyginti. Pirmasis žingsnis — skilimo sulaikymas. Atsisakymas skaityti knygas odiniais viršeliais, bet tuščiais puslapiais; atsisakymas gyventi šūkiais; atsisakymas dirbti žodžiais, atsisakymas toleruoti blogybę, jei ji yra net mūsų tautietyje, atsisakymas būti dulke vėjo sūkuryje. Grįžimas į kelią, kuriame neplėvesuoja vėliavos, negaudžia trimitai, neskamba cimbolai, bet kuris yra pažymėtas garbingumo, tiesos ir šventumo ženklu. Tai vienintelis kelias į žmogišką ir tautinę didybę. Tai vienintelis kelias į laisvą tautą ir nepriklausomą valstybę.

VLIKAS IR LIETUVOS IŠLAISVINIMO BYLA

DR. D. JASAITIS

VLIKas mini trisdešimt tretįjį gimtadienį. Jo priešakyje yra žygiavę Steponas Kairys (1943-45), Mykolas Krupavičius (1945-55), J. Matulionis (1955-57), A. Trimakas (1957-64), V. Sidzikauskas (1964-66) ir J. K. Valiūnas paskutinį dešimtmetį.

VLIKą galėjo sukurti tik politiniai romantikai, tik entuziastai, tik besąlyginiai patriotai, apie kuriuos galima pasakyti, kad jie buvo mistiškai sujungti su kariškai okupuotos, bet iš esmės laisvos tautos dvasia ir kūnu. Už sąmokslą grėsė mirties bausmė. Tik Vakarų demokratijų pergalė išgelbėjo daugelį VLIKo narių, atsidūrusių Bayreutho kelėjime, nuo Hitlerio kraujo teismo (Blutgericht) ir Himmlerio budelių aštriaašmenio kirvio.

VLIKas tapo savas tautai, nes jis savo siekiamus tikslus matavo ne turimomis jėgomis, bet būrė bei mobilizavo dvasines tautos galias ir medžiaginius išteklius, atsižvelgdamas į didžiuosius tautos tikslus — Tautos išlaisvinimą.

"Buvo duota tėvynė
Viena vienintelė.
Ir jei tave
Kas išdavė ar gynė,
Tai gynė ar išdavė save".

Mes galime didžiuotis, kad anais negandų laikais visa tauta ir jos vėliavnešis VLIKas neišdavė savęs, bet gynė vieną vienintelę tėvynę — amžių Lietuvą.

Tik todėl VLIKui pasisekė gana greitai užmegzti ryšius su JAV lietuviais ir laisvu pasauliu. Tik todėl pavyko sukelti krašte iš paviršiaus sunkiai pastebimą, bet veiksmingą, gilią tautos atsparą visose gyvenimo srityse.

Atūžiantis antrasis griausmingas, kruvinas komunizmo potvynis 1944 metais išbloškė VLIKą ir apie 100,000 lietuvių ieškoti saugumo Vakarų Europoje. Tik karo veiksmams pasibaigus, VLIKas išėjo į viešumą, užmezgė ryšius su są-

jungininkų okupacine valdžia, draugingomis Lietuvai vyriausybėmis, o taip pat buvo pašaukti gyveniman Lietuvių Bendruomenė ir Lietuvos Raudonasis Kryžius. VLIKas pradžioje pats vienas, vėliau jungtinėmis darniomis pastangomis darė kas galima, kad Lietuvos laisvės byla paliktų gyva ir atvira.

Tremtinių masėms išemigravus iš Europos į kitus žemynus, VLIKas atsikėlė į draugingas jo veiklai JAV. Čia sutartinai su veikiančiomis mūsų atstovybėmis ir ALTa, kuri jau nuo 1940 metų gynė okupuotos Lietuvos bylą, jis pradėjo darniai ir sėkmingai vykdyti savo uždavinius.

VLIKas apjungia visas politines grupes, turėjusias savo atstovus Lietuvos parlamente, visus kovos sąjūdžius, išsiskleidžiusius bolševikinėje ir priešnacinėje rezistencijoje. Jame yra ir Mažosios Lietuvos ir Rytų Lietuvos rezistencijos atstovai.

VLIKas yra lietuvių diasporos laisvinimo kovų sutelktinis židinys. Pro penkioliką vartų į VLIKą galį įeiti įvairių pasaulėžiūrų, įvairių generacijų geriausi bei gabiausi žmonės ir dirbti sunkius, dažnai alsinančius, tautos laisvinimo darbus. Daugelį metų taip ir buvo. Tik paskutiniais metais sklandus, harmoningas bendradarbiavimas tarp kai kurių centrinių mūsų organizacijų sušlubavo. VLIKas dėl to yra rimtai susirūpinęs. *Aš iškilmingai kviečiu baigti tas šarūniškas kovas.* Pilietinis karas lietuvių diasporoje yra nusižengimas tautos egzistencijai ir išsilaisvinimui.

Ženevoje 1973-75 metų laikotarpyje slaptuose posėdžiuose buvo sudaryta ESB (europos saugumo ir bendradarbiavimo) deklaracija. Jos Baigiamąjį aktą (Final Act) 35 vyriausybių galvos pasirašė 1975 m. liepos 31 d. Helsinkyje. Tas aktas savo prigimtimi ir siekiamais tikslais nėra tolygus tarptautinei sutarčiai. Jie nieko galutinai ir įpareigojančiai neišsprendė, o tik numatė sprendimo būdus ir metodus. Svarbu, kad jis neįteisino sovietinės mūsų valstybės okupacijos (1940.VI.15).

Tačiau vis tiek, net ir optimistiškai galvojant, nieko gera mums jis nežada, o tik susilpnina mūsų pavergtos valstybės padėtį tarptautinėje plotmėje, pažeidžia valstybinės egzistencijos tęstinumą ir tuo pačiu nepaprastai apsunkina laisvinimo darbus bei jų sėkmingumą. Baigiamasis aktas, turėjęs tikslą išlyginti santykius ir įtampą tarp agresyvaus komunistinio imperializmo ir griūnančio demokratinio pasau-

lio likučių, — jo nepasiekė.

Helsinkio Baigiamasis aktas yra komunistinės dorinės hipokrizijos ir politinio cinizmo ir demokratijos politinio žlibumo gaminys. Jis galėjo būti realizuotas tik dėl laisvojo pasaulio valstybių vyrų politinės miopijos ir nesugebėjimo įvertinti Sovietų Sąjungos tikslų ir diplomatinės taktikos. Todėl yra pakankamo pagrindo laukti, kad Maskva ir jos kontroliuojamos Varšuvos pakto valstybės to akto nevykdys. Savo teigimą grindžiu keleta naujausių įvykių ir faktų.

Prie komunistinės Kinijos sienų vis telkiama daugiau kariuomenės. Tas pat daroma V. Europoje ir satelitinėse valstybėse. Portugalijoje plačiu mastu viešai ir slaptai komunistų partija remiama pinigais ir ginklais, nors laisvi rinkimai parodė jų esant tik 12%. Dar nesulaukusioje nepriklausomybės Angoloje buvo sudaryta promaskvinė vyriausybė. Sirijai duodami moderniausi naikintuvai MI25. Besąlyginiai remiamas PLO. Sovietų Sąjunga visur veržiasi paralyžuoti JAV vedamą politinę liniją. Kulminacinį JAV ir S.S. pažiūrų susikirtimą pasiekė UNO rezoliucija, prilyginusi sionizmą naciniam rasizmui.

Jokios tikros detente neįvyko ir S.S. vidaus politikoje. Nebuvo paskelbta amnestija politiniams kaliniams, kitaip galvojančių-disidentų nuslopinimas padidėjo. Laisvėjančios minties nešėjui A. Sacharovui neduodamas leidimas nuvykti į Stockholmą Nobelio Taikos premijos priimti. Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika šuniškai sekama, ir jos talkininkai žiauriai baudžiami.

Okupacijos legalizavimui demonstruoti į Lietuvą vežami įvairių šalių diplomatiniai atstovai, kuriems stengiamasi parodyti, kad Lietuva yra laisva ir jos žmonės laimingi. Tokiais ir panašiais triukais ir apgaule Sovietų Sąjunga nori užkomufliuoti savo genocidinį imperializmą.

Sovietų Sąjunga turėtų prisiminti savo užsienio reikalų komisaro M. Litvinovo pareiškimą, padarytą Tautų sąjungos taryboje, Ženevoje, diskutuojant okupuotų teritorijų įsiteisinimo problemą. Štai jo žodžiai: "Mes turime atsižvelgti ne vien tik į klausimą, ar bet kuri kova tarp agresoriaus ir jo aukos yra pasibaigusi, bet — jei tatai laikinai ir būtų atsitikę — taip pat ir į tai, ar yra galimybė kovai (tarp agresoriaus ir jo aukos) atsinaujinti, mes taip pat turime atsižvelgti ir į kitas aplinkybes, kurios gali atnešti agresijos prievartiniais veiksmais sudarytos padėties pakeitimą".

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo Biblioteka

Kaip Mikalojus I, kruvinai numalšinęs Lietuvos-Lenkijos 1831 metų sukilimą, atvykęs į Paryžių, į prancūzų visuomenės daromus priekaištus su panieka pasakė "En Varsovie regne ordre", taip ir dabartiniai S.S. valdovai ir jų lietuviški satrapai užkimdami tvirtina, kad Lietuva yra nepriklausoma ir jos žmonės laisvi ir patenkinti. Bet tai yra didžioji hipokrizija ir melas. Lietuvių tauta nepriklausomybės neatsisakė. Lietuviai iki šiol pasauliui šaukia:

"Kad tu, gude, nesulauktum,
Nebus, kaip tu nori".

Tautos kamienas, gyvenantis savo žemėje, bet nelaisvėje, ir mes tremtiniai, gyvenantieji laisvėje, bet svetimoje žemėje, tikime ir žinome, kad kultūringai tautai nėra pakaitalo nepriklausomybei.

Mūsų tauta išgyvena vieną tragiškiausių savo istorijoje laikotarpių. Kartais nejučiomis išsiveržia į sąmonę šmėkliška mintis: "Nejaugi mes stovime prie kapo to, ką labiausiai mylėjome, už ką visa tauta per septynius šimtus metų paaukojo pusantro milijono gyvybių". Šiurpas sukrečia... Bet lietuvis žino, kad ne raudos lemia istorijos eigą, bet neribotas pasiaukojimas ir veiksmai tautos gyvybei apsaugoti ir įprasminti. Kaip lūžusio plieno gabalai suvirinami karščiausia ugnimi, taip ir mes sutelktomis jėgomis, suvirintomis tautos meile, uždekime tėvynę gelbėjantį branduolinių galių židinį. Sunaikinkime nusivylimo, nevilties ir nuovargio piktžoles, patenkančias į mūsų sąmonę ir graužiančias mūsų valią!

Mūšiai yra laimimi ir pralaimimi, bet galutinė pergalė yra tų, kieno pusėje yra teisė ir tiesa. "Kovą laimi tas, kas dvasioje laimi kovą". Tad visi lietuviai į laisvinimo talką! Pajudinkime žemę... Mūsų žiauriai persekiojamos už ištikimybę krikščionybei tautos gelbėjimui pritraukime Dangų!

1974 metais Lietuvoje buvo suteiktas sutvirtinimo sakramentas 18,000 jaunuolių. Tai pačiais metais Vienos (Austrijoje) diocezijoje (2,000,000 gyventojų) tik 14,000.

Lietuvių tauta už ištikimybę Kristui, už gynimą krikščioniškos kultūros idealų neabejotinai tapo verta kardinoliško purpuro...

Tautos kamienas, mistiškai vairuojamas tautos genijaus ir vaduodamasis amžių patirtimi, sugebėjo ir tamsiausiais okupacijų metais ieškoti ir rasti naudingiausius sprendimus

savo egzistencijai. Mums tenka tik jais sekti, suprasti ir palengvinti juos įvykdyti. Helsinkio Baigiamasis aktas atidaro plačius vartus tokiems darbams. Sovietų Sąjunga iškilmingai įsipareigojo vykdyti Žmogaus teisių deklaracijos nuostatus ir visą eilę kitokių humanitarinių lengvatų teikti savo piliečiams.

Mūsų visų pavienių ir galvinių organizacijų pareiga registruoti Baigiamojo akto nuostatų nevykdymą arba su jais prasilenkimą. Čia paliesiu tik keletą svarbesnių ir skaudinančių problemų. 1970 metais SSSR gyventojų surašymas parodė, kad 158,193 lietuviai gyveno už Lietuvos ribų, būtent: SSSR 76,715, Latvijoje 40,589, Kazachstane 14,194, Ukrainoje 10,715, Gruzijoje 8,092 ir Estijoje 2,369.

Neabejotina, kad jie ten atsidūrė ne savo valia. O į jų vietą atsiuntė tiek pat, o gal ir daugiau rusų ir kitų tautybių gyventojų. Jie turi teisę grįžti į gimtąją žemę. Yra nemažas skaičius dėl karo išardytų šeimų. Turėtų būti pašalintos kliūtys joms susijungti.

Tuos Sovietų Rusijos nusižengimus prieš žmoniškumą palengvintų panaikinti, jei JTO nedelsdama priimtų amnestijos projektą, kurį JAV delegacija įteikė 1975 m. lapkričio 12 d. generaliniam sekretoriui. Mūsų ir kitų tautybių tremtinių pareiga visomis priemonėmis tą reikalą ginti. Tautos egzistenciją nulems tautos visuma. Tačiau šiose istorinėse sąlygose ir mūsų diasporos reikšmė yra didelė. Todėl lygiagrečiai turime rūpintis ir mūsų tautos gyvybingumu. Tenebūnie mūsuose vietos šūkiui "pilni stiklai, tušti lopšiai". Neužmirškime tauraus patrioto a.a. Mykolo Krupavičiaus testamentinių žodžių: "Lietuvi, tebūnie tau pirmaisiais tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie tau tavo Tėvynė Lietuva".

Tauta nėra palaužta. Ji pasiryžusi kovoja jai primestą karą. Ji ugdo Laisvės medį, palaistydama jį savo krauju, apsaugodama jį nuo atėjūniškų vėtrų savo kančiomis.

Vienos Šiaulių mokyklos mokytoja, negalėdama užgniaužti savo mokinių tautiškumo, išsikvietusi tėvus įtikinėjo: "Dabar reikia prisitaikyti". Į tai tėvas atsakė: "Tik lavonai plaukia pasroviui". Taip kalba pavergtas lietuvis. Ta kova yra sunki, užlūžtanti. Išgyvenimų tragediją atvaizduoja L.K.B. kronikos žodžiai: "Mūsų širdys neatlaikys, jei jūs nutilsite". Tai kovojančios tautos SOS pagalbos šauksmas. Mes jį girdime ir žygiuojame drauge į pergalę, į laisvę.

VLIKO UŽDAVINIAI IR ATEITIES SĄRANGA

A. J. KASULAITIS

1976 m. gruodžio 4 - 5 d. Washingtone vykusiame VLIKo Seime buvo suruoštas simpoziumas, kurio tema — *"VLIKo uždaviniai ir ateities sąranga"*. Vadovaujant VLIKo vicepirm. prof. dr. Br. Nemickui, įvadinius pranešimus padarė VLIKo vicepirm. J. Valaitis, Alg. Gureckas ir Algirdas J. Kasulaitis. *Red.*

Pateiktoji dvigalvė tema — plati. 20-ties minučių paskirtas laikas — trumpas. Todėl, išsamumą aukodamas apimčiai, bandysiu būti kiek galima dalykiškas, vildamasis, kad bus progos kai kurias mintis paryškinti vėliau. Tai viena.

Antra — mintys, kurias kelsiu nebus bent kai kuriems Jūsų naujos, nes jų daugumą viena ar kita forma kėliau anksčiau vienam ar kitam gremiume, net ir pačiam VLIKo seime. Jas keliu pakartotinai, nes jos tebėra neįgyvendintos, o, mano galva, turėtų būti.

I. VLIKO UŽDAVINIAI

A. Bendresnio pobūdžio

Kalbėdamas apie VLIKo uždavinius, noriu juos, nors ir kiek mechaniškai, skirstyti į a) bendresnio pobūdžio ir b) daugiau specifinio pobūdžio. Abeji yra ir ilgesnės ir trumpesnės trukmės.

Iš kitos pusės, į tuosius uždavinius žvelgdamas, turiu galvoje tiek VLIKo prigimtį, tiek iš tos prigimties išplaukiantį jo ribotumą. Kitais žodžiais, maniau ir manau, jog VLIKas yra tautos pašauktas ne dirbti visus, kad ir reikalingus darbus, bet atlikti labai specifinę politinę misiją. Apie tai vėliau.

Siektinų bendresnio pobūdžio uždavinių yra keli.

1. Laisvinimo darbui sutamprinti, sutikslinti, turimoms jėgoms ir resursams tausoti bei įvairioms galimybėms išnaudoti reikalingas strateginis Lietuvos laisvinimo darbo planas. Jis turi būti išsamus, paremtas realių galimybių analize, ilgalaikis. Iš tikrųjų joks planas niekuomet neaprėps visos problematikos ir jos niuansų laiko tėkmėje ir kintančiose situacijose, vienok tikslų, priemonių, resursų ir primatų tikslesnis suvokimas ir

pažinimas neabejotinai būtų naudingas.[1]

Jis turėtų būti ruošiamas, pasitelkus į konkretų ruošos darbą žmones iš ALTos, PLB ir įvairių kitų sluoksnių, organizacijų, kartų ir t.t.[2]

Rangos metu būtina išspręsti kai kuriuos pagrindinius, esminius teisinius, vadovybės ir kompetencijų klausimus, nes, nesant sutarimo esminiais klausimais, planas bus mažiau veiksmingas, gal net mažiau prasmingas.[3]

Planas turėtų ypatingai atliepti gyvenamosios realybės imperatyvus: tiek pavergtoje Tėvynėje, tiek politinėje išeivijoje. Mūsų resursai asmenų ir finansų prasme yra gerokai riboti, ir todėl, planą kuriant, reikėtų irgi ribotis įvykdymo galia, bet ne troškimais, nors kilniais, bet neįvykdomais. Atsiskleidimas realybei ir mūsų įstangų riboms būtų gal kartais skaudus, bet nerealūs siekiai, visuomet tik siekiais teliekantieji, yra eventualiai skaudesni.[4]

2. VLIKas pats, o dar geriau ir su kitomis institucijomis, turėtų ir toliau didesne energija ir net užsispyrimu bandyti išspręsti kai kurias esmingesnes savo ir lietuvių išeivijos problemas.

a. Pirmiausiai būtina kuo greičiau ir tiksliau sunormuoti savo santykius tiek su PLB, tiek su ALTa. Nors tam tikros normatyvinės formos egzistuoja, tačiau, kadangi ši problema nėra išspręsta, ji reguliariai kyla aikštėn ir drumsčia darbą. Turiu galvoje ALTos ir PLB vietą laisvinimo vadovybės ir veiklos sąrangoje, lėšų kaupimą, jų naudojimą, reprezentacinius klausimus ir pan.

Iš kitos pusės gal VLIKui reikėtų aktyviau jungtis ir į dar skaudesnių dviejų problemų sprendimo ieškojimą: ALTos ir JAV LB sankryžą ir LB Jungtinėse Valstybėse skilimą. Nemanau, kad tai yra pirminis VLIKo uždavinys, bet tokis VLIKo vaidmuo kyla iš jo prigimties.[5]

b. Apskritai aš laukčiau iš VLIKo daug tampresnio ryšio su visuomene, ypač spauda, institucijomis, organizacijomis. Man atrodo, VLIKas turėtų daug daugiau pastangų dėti vi-, suomenei ir jos įvairiems sluoksniams kuo tampriau įjungti į laisvinimo darbą, visų pirmiausiai stiprindamas savo autoritetą išeivijos gretose.

Aš lygiai laukčiau iš VLIKo atkreipti plačiosios visuomenės dėmesį į: a) teisingą politikos vietos supratimą išeivijoje, b) tvarkos imperatyvą ir c) savo pačios, turiu galvoje išeivijos, išeiviškos būklės sampratą.

1) Teisingą politikos vietos supratimą keliu, nes keistu nesusipratimu laikau politinės emigracijos kai kurių vadovų norą ir veiklą jai nupolitinti, atimti iš jos filosofinius pagrindus. Ji niekinama, niveliuojama ir profanuojama, kai iš tikrųjų turėtų būti keliama, jos sąmonė puoselėjama, jos metodai mokomi. Politika juk yra mokslas ir menas valdyti valstybę, siekiant viešojo gėrio. Jau pati ši definicija įstato ją į prasmingų vertybių eilę. Krikščioniškasis humanizmas į politiką žiūri kaip į veiklą, kuri yra per excellence civilizacijos ir kultūros veikla. Savo esmėje politika yra atšvaita tos didžiosios Dievo politikos, kuri siekia neapykantą pakeisti į meilę, vergiją į laisvę, prakeikimą į išganymą.[6]

Stasys Šalkauskis savo visuomeninio veikimo principuose taip pat taria, jog "visuomeninis veikimas valstybinio gyvenimo srityje neprivalo vengti žmonių organizavimo į partijas, nes partija yra neišvengiamas žmonių susibūrimas, turįs savo tikslu politinio veikimo priemonėmis realizuoti valstybiniame gyvenime tam tikrą mažiau ar daugiau konkretizuotą programą tam tikrais būdais".[7]

Politika yra mūsų civilizacijos dukra. VLIKui reikėtų rasti būdų padėti politinei emigracijai surasti autentišką lietuvišką politinį polėkį, kuris teiktų lietuviškam valstybingumui pačias gražiausias, teisingiausias ir tiksliausias formas, siekiant valstybės realizacijos ir viešojo gėrio. Man visuomet menasi ano prancūzų filosofo (J. Lacroix) perspėjimas: "Kur politinis pojūtis silpnėjo, ten civilizacijos buvo pakeliui į išnykimą".[8]

2) Tvarkos problematiką keliu, nes, būdama iš netvarkos, politinė emigracija turi tendenciją gravituoti į netvarką. (Nekalbu čia apie metafizinę netvarką ar tvarką, bet specifiniai politinę, socialinę, visuomeninę sąrangą, teisę ir normas). Netvarkos šešėlių gausu. Politikos niveliavimas, organizacijų infliacija, visuomeninės etikos pairimas, pertempto individualizmo apraiškos, autoriteto nepagarba, tikslų ir uždavinių maišatis, nekritiškas pasirinkimas priemonių ir metodų, institucijų griovimas, teisinių normų nebojimas ir panašūs reiškiniai yra ne kas kita kaip netvarkos apraiškos. Jei apskritai vienas esminių žmogaus uždavinių yra tvarkos padidinimas jau esančioje tvarkoje, tai tvarkos idealo siekimas politinėje emigracijoje yra imperatyvas kaip tik todėl, kad emigracija netvarkos gemalui yra puiki dirva.[9]

Su ypatinga pagarba turėtume žiūrėti į teisę, kuri lietuviškose formose turi gražią tradiciją. Iš tikrųjų juk teisė yra

ne kas kita, kaip tvarkos principo realizacija. Ji mūsų civilizacijoje yra vienas pagrindinių politinio gyvenimo stulpų. Neigdami teisę, neigdami jos normas, mes neigiame jos šaltinį — moralę, kuri socialinėje realybėje kaip tik ir apsireiškia teise ir laisvai prisiimtomis jos normomis. Netvarkinė emigracijos prigimtis todėl negali paneigti teisės, kaip ji negali paneigti tiesos ir tvarkos. Kad ir mažiausias teisės ir tvarkos pažeidimas yra anarchijos sėklos sėjimas. Anarchijos, kuri yra ne tik bet kokios tvarkos, bet ir pačios Absoliutinės Tvarkos paneigimas.[10] Ne ką kitą turėjo galvoje ir Ciceronas, sakydamas, jog "būkime įstatymų vergais, kad būtume laisvi".[11]

Būdinga ir Stasio Šalkauskio nuomonė. Jis laikė, kad visuomeniniam darbui visų pirmiausiai reikalingi du pagrindiniai nusiteikimai: solidarumo jausmas ir teisės sąmonė. Pagal jį "teisės sąmonė turi pirmaeilės reikšmės politiniame gyvenime . . ." Ji "turi pasireikšti sąmoningu branginimu dviejų pagrindinių visuomeninio gyvenimo vertybių, būtent tvarkos ir laisvės".[12].

3) Lygia dalia VLIKas turėtų ieškoti būdų ir priemonių grąžinti politinei emigracijai jau neretai prarastą teisingą realistinį jos būsenos supratimą. Politinės emigracijos būsenos pobūdžio tikslesnis samprotis įprasmintų mūsų minties, žodžio ir veiksmo sferą. Politinė emigracija yra nenormalybė, ir čia glūdi jos prakeikimas ir palaima. Ji nepakeičia mūsų iš esmės, bet tik sukuria mums naujas dimensijas ir naują relaybę. Ji yra laikinumas, ne trūkmė. Ji yra iššūkis, ne laimėjimas. Taip suvokta politinės emigracijos būsena gali būti palaiminga ir vaisinga būsena.[13]

Jau anksčiau minėjau, jog šie uždaviniai gal nėra VLIKui pirminiai. Vienok, esamomis sąlygomis, kai išeivija ir politinė emigracija, atrodo, neįstengia per savo institucijas kai kurių problemų spręsti, VLIKo dėmesys toms problemoms yra būtinas.

3. Man atrodo, kad VLIKas turėtų ir toliau ieškoti priemonių ir būdų įtraukti jaunesniąsias kartas į laisvinimo darbą. (Kai anksčiau kalbėjau apie teisę, tvarką, politikos teisingą supratimą, turėjau galvoje visą visuomenę, o specialiai mūsų jaunimą).

Būtų ypatingai prasminga, kad VLIKas imtųsi pastangų (gal kartu su PLB) įtaigoti jaunimo auklėtojus, organizacijas, laikraščius, pagaliau pačius tėvus kreipti daugiau dėmesio į jaunimo idėjinį švietimą ir auklėjimą, atsveriant jau aiškias

nuokrypas į pragmatistinį ir perdėm materialistinį pasaulėvaizdį, kylantį iš čia vyraujančios gyvenimožiūros.[14]

Jaunimui reikėtų atskleisti dar ir mūsų siekiamos Lietuvos idėjinį vaizdą. Juk, kaip mums yra svarbu, kokia bus ateities Lietuva, taip turėtų būti svarbu ir mūsų jaunimui, kuris dažnai nesuvokia mūsų siekimų.

Šios pastangos galėtų ir privalėtų būti sujungtos su lietuviškojo valstybingumo istorijos perteikimu ir lietuviškos valstybinės sąmonės ugdymu.

Jaunimas gali atlikti ir nemažai konkrečių uždavinių, bet jie turėtų būti prasmingi, pritaikinti jaunų žmonių psichologijai, polėkiams ir natūraliems polinkiams. Pvz. kasmet vyksta vienas ar kitas tarptautinis jaunimo suvažiavimas. VLIKas turėtų dėti pastangų, kad lietuvių jaunimo atstovai tokiuose suvažiavimuose dalyvautų ypač tais atvejais, kurie galimi panaudoti Lietuvos laisvės bylai ginti. Tokie atstovai turėtų būti aprūpinti atitinkamais ištekliais ir dokumentacija. Tęstinas jau VLIKo pradėtas jaunimo laisvinimo darbo seminarų ruošimas. Atskiriems jaunimo būreliams skirtini ir specialesni uždaviniai: spaudos sekimas ir pan.[15]

4. Manyčiau, kad VLIKas galėtų ir privalėtų daugiau puoselėti ir plėsti Baltų vienybės idėją ir apskritai egzilų tampresnio bendradarbiavimo reikalą. Tiesa, yra Pavergtos jungtinės tautos, yra Baltų santalka, retkarčiais susitinka Baltų taryba, o ir diplomatiniai atstovai. Yra ir retkartinių kitokio bendro darbo pavyzdžių. Tik tie santykiai dažniausiai ribojasi pačiomis viršūnėmis; o turėtų plėstis ir bujoti lygiai ir periferijose.

B. Konkretesnio pobūdžio

1. Kalbant apie konkretesnio pobūdžio uždavinius, pirmiausia menasi Lietuvos Diplomatinės ir Konsularinės tarnybos tęstinumo ir žmonių prieauglio klausimas. Kad ši Tarnyba yra ypatingai svarbi laisvinimo problematikoje, niekas neabejoja. Tačiau pats gyvenimas iš vienos pusės ir tarptautinės teisės kodeksai iš kitos ją negailestingai žlugdo. Problema milžiniška, tačiau iki šiol diplomatinio tęstinumo, prieauglio klausimas yra mažai judinamas. Galimas dalykas, kad problema nėra išsprendžiama. Iš kitos pusės patys diplomatai pavydžiai žiūri net į pačio klausimo kėlimą. Vienok mes niekuomet nežinosime, ar problema neišsprendžiama, jei nebandysime jos spręsti.[17]

Šioje srityje pirmuoju uždaviniu laikyčiau VLIKo ir Diplomatinės tarnybos konferenciją, šauktiną kuo skubiau New Yorke ar Washingtone, kurioje patariamuoju balsu galėtų dalyvauti PLB ir ALTa. Ji turėtų iš esmės išsvarstyti ir priimti atitinkamus nutarimus (1) diplomatinių postų išlaikymo, modifikavimo ir stiprinimo, ir (2) Lietuvos fondų racionalaus naudojimo ir eventualaus papildymo reikalais.[18]

2. Gal vienas didesnių mūsų laisvės darbo plyšių yra jau išryškėjusi komunistinio "analfabetizmo" problema. Turiu galvoje ne ką kitą, tik apgailėtiną daugelio išeivių, ypač jaunesniųjų čiagimių komunizmo nepažinimą. Eilę metų tarėme, jog esame ne tik komunizmo žinovai, bet dargi specialistai. Nedvejojome, kad mūsų jaunimas išaugs lygiai protingais antikomunistais. Tačiau, kai pastaruųjų metų būvyje Kremlius mirties trimitą pakeitė sirenos daina, būriais lietuviai šoko jungtis į jos gaidą. Toks žaidimas rusiška rulete kaip tik apnuogino tokių "žinovų" žinojimą. Sirenos dainą dainuoja ir mirties trimitą pučia tas pats žmogus - žvėris, kuris nori žmogų ne tik pavergti, bet ir perkeisti. Komunizmas ne tiek pavojingas, kad žudo žmones, juos pavergia, išnaudoja, kankina ir skriaudžia, bet svarbiausia pavojingas dėl to, kad jis išplėšia iš jo žmogiškumą, jo asmeniškumą. Žmogus - žvėris gimdo žmogų - žvėrį.

Komunizmas kaip idėja gali būti nugalėtas tik idėjinėmis priemonėmis, idėjiniame kovos lauke. Jis gimė be tankų, be lėktuvų, be atominių bombų. Jis augo ir auga maitindamasis visų pirmiausiai idėjinėmis sultimis. Tiesa, iš apnuodytų šaltinių. Jis plečiasi šiandien nebūtinai vien ginklo pagalba. Komunizmo didžioji jėga yra jo idėjinė ofenzyva. Prieš ją mes turime išvystyti lietuviškos, krikščioniškos ir demokratinės idėjos ofenzyvą.[19]

Todėl būtina, kad VLIKas sudarytų antikomunistinių studijų ir veiklos branduolį (sambūrį) — institutą, kuris sistemingai studijuotų, informuotų ir veiktų antikomunistinėje srityje. Tebūna šiam sambūriui pavestas uždavinys ne tik atskleisti komunistinės idėjos melą, bergždumą, mirties geluonį, bet lygiai krikščioniškosios Vakarų civilizacijos ir demokratijos grožį ir tiesą.[20]

Mes turime sąmoningai ugdyti savyje ir ypač jaunime demokratijos vertybes. Demokratija nėra dovana. Jos reikia užsitarnauti, ją reikia gerbti, ugdyti, jai tarnauti. Nepuoselėjama ir neginama ji nyksta, vysta ir žlunga. Gyvenant Amerikoje,

susidaro kiek apgaulingo saugumo jausmas. Rodos, kitokia valdymosi forma net neįmanoma. Tačiau tik nedidelė žmonijos dalis geba gyventi demokratijos rėmuose.[21]

3. Ryšium su Belgrado konferencija būtina, kad VLIKas paruošdintų kuo išsamesnį memorandumą Vakarų valstybių (ir neutraliųjų valstybių) vyriausybėms, bei imtųsi kitų būdų ir priemonių kelti sovietinės elgsenos bei laikysenos Helsinkio deklaracijos klausimu reikalus, o ir apskritai Lietuvos pavergimo ir jos teisių reikalus.

Reikėtų dar daugiau susirūpinti ir mūsų veikla tarptautiniuose, pirmiausiai politiniuose partiniuose sambūriuose. Darbas šioje srityje didele dalim paliktas atskirų asmenų bei organizacijų atsakomybei. Kartais tas neišvengiama, nes kuris nors tarptautinis politinis sambūris yra vienos kurios politinės krypties ir tik lietuviški atitikmenys jame dalyvauja. Tačiau jei tas dalyvavimas pasitarnauja Lietuvos reikalui, reikėtų tokį asmenį ir organizaciją remti bendromis jėgomis.

Iš kitos pusės plačiam tarptautiniam forume neretai vyksta pasaulinio dėmesio susilaukią suvažiavimai, turį specifinį, dažnai nepolitinį pobūdį ir tikslą, kuris ypatingai reiklus mūsų kovai. Pvz. žmogaus teisių kongresai, teisininkų konferencijos, kolonializmo seminarai, antikomunistinių organizacijų kongresai. Ir juose lietuvių atstovai turėtų dalyvauti, remiami mūsų visų bendromis jėgomis.[22]

4. Svarbia reikia laikyti ir tam tikrą netvarką bei prabangą veikloje prioriteto prasme. Turiu galvoje visų pirmiausiai finansinius resursus, jų kaupimą ir naudojimą.

(1) Pinigų kaupimas tiesioginiam laisvinimo darbui finansuoti per VLIKą ir ALTą neatrodo esąs nei pakankamai planingas, nei deramai aktingas. Nejaučiama, kad Tautos fondas būtų padėjęs visas pastangas šiam reikalui sutvarkyti.

(2) Veikloje ir jos finansavime esama daug prabangos, kuri netarnauja patiems aukščiausiems laisvinimo darbo interesams. Nesigilinant į atskirus kazusus, menasi, kad kažkas netvarkoje, kai kuriai nors muzikinei ar šokio ekstravaganzai išleidžiama tris kartus daugiau lėšų per pora mėnesių, negu siekia visų metų VLIKo biudžetas.

(3) Nežiūrint kokio dydžio yra esamieji resursai, jų paskirstymas gal galėtų būti taip pat tikslesnis. Finansuoti vieną ar kitą užsimojimą vien dėl to, kad jis yra tradiciškai vykdytinas, nereiškia, kad jis yra pats būtiniausias ar vaisingiausias, o tuo pačiu ir finansavimas prasmingiausias.[24]

5. Mano manymu, reikėtų giliau persvarstyti radijo programų reikalingumą, vertę, išlaidingumo/naudos lygtį ir kitus esminius radijo klausimus, ypač jei tai nėra daroma kartas nuo karto dabar.

6. Siūlau rimtai išsvarstyti ir VLIKo bei kitų leidžiamos svetimomis kalbomis spaudos reikalus. ELTOS Biuleteniai ir "Lituanus" yra labai naudingi leidiniai. Vienok gal būtų daugiau pasiekiama, jei šios spaudos leidimas būtų bent kiek pakeistas. "Lituanus" remtinas kaip ligšiolei. ELTOS užsieniniai Biuleteniai gal turėtų prisiimti "Press Release" pobūdį ir formatą. Jei yra kokia svarbesnė naujiena, tokia vieno ar dviejų puslapių "release" būtų galima keliomis kalbomis paskleisti dešimtimis tūkstančių.

Lietuvos bylai gi pristatyti tiems sluogsniams, kurie vadovauja pasaulinei politikai, būtina leisti tris/keturis kartus metuose, kad ir LITHUANIAN AFFAIRS vardu, anglų kalba rimtą politinį žurnalą. Aukštos kokybės medžiagos tokiam žurnalui neturėtų trūkti. Viena, per 30 metų lietuviškai turime sukaupę svarbios medžiagos, kurią galima versti ir spausdinti. Iš kitos pusės turime savo tarpe tiek vyresniųjų, tiek jaunesnių politikos ir artimų mokslų žmonių, kurie burtini tokiame žurnale bendradarbiauti. Pagrindinis tokio žurnalo bruožas turėtų būti jo absoliutus mokslinis integralumas ir apskritai nekvestijonuotina kokybė.[25]

VLIKas, mano galva, lygiai turėtų pasirūpinti išleisdinti (nebūtinai pats išleisti, bet būtinai išleisdinti) bent keturis veikalus apie:

a. Lietuvos sienas,

b. Vilniaus krašto sienas specifiniai, krašto lietuviškumą ir jo priklausomybę Lietuvai,

c. Lietuvos žydų klausimą (istorijos būvyje ir specialiai nacinės okupacijos metu) ir

d. Suvalkų trikampį atskirai, jo lietuviškumą, etc.

II. VLIKO SĄRANGA

A. VLIKo sąrangos klausimas iš tikrųjų jau yra visiškai atskira tema. Tai yra politinės emigracijos struktūros problema, kurią vadinu VLIKo - ALTos - PLB sąveika. Pranešimo rėmai neleido gilintis į ankstesnius svarstymus, neleidžia plėstis ir šiame klausime. Tačiau ši problema yra viena iš svarbesnių, ir ji turi būti išspręsta taip, kaip reikalauja tų insti-

tucijų prigimtis, teisė, tiesa, tradicija ir tvarka. Iškreipdami jų prigimtį mes paversime šias institucijas vaiduokliais. Sulaužydami teisę, mes sulaužysime pagrindą, kuriuo remiame savo aspiracijas į laisvę ir nepriklausomybę. Iškreipdami tiesą, mes išniekinsime patys save. Negerbdami prasmingos ir veiksmingos tradicijos, mes sėsime neatsakingo sauvaliavimo sėklą. Pagaliau ardydami tvarką, plėsime anarchiją, kurios audros ištaškys mus visus po bergždžias dykumas.

VLIKas, ALTa ir PLB yra mūsų organizacinio rūmo stulpai. Jų nepajėgia sugriauti priešas; bet kas bus, kai mes patys juos sugriausime? Tie, kurie bando šiuos stulpus versti, neša didelę atsakomybę prieš istoriją.[26]

Kas liečia pačio VLIKo sąrangą, turiu prisipažinti, jog nei anksčiau, nei dabar problemos neįžiūriu.

VLIKas, šią sąrangą giliau žvelgiant, savo prigimtį labai aiškiai yra išsakęs savo 1944 m. Vasario 16-sios atsišaukime "Į Lietuvių Tautą":

> "Lietuvių Tauta, siekdama išlaisvinti Lietuvą iš okupacijos ir atstatyti Lietuvos Valstybės suvereninių organų svetimos jėgos laikinai sutrukdytą veikimą, yra reikalinga vienin gos politinės vadovybės. Tam tikslui politinės lietuvių grupės, kaip Tautos politinės minties reiškėjos ir vykdytojos, nutarė sujungti visas savo jėgas bendram darbui ir sudarė Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą — VLIK".

Šiuo įžanginiu paragrafu VLIKas išsakė ir savo prigimtį, ir mandatą, ir vietą tarp pasaulio lietuvių politinių ir visuomeninių organizacijų bei institucijų.

Iš to seka, jog "politinės grupės ir okupacijoje atsiradę politinio pobūdžio kovos organizacijos laisvu ir bendru sutarimu deponavo VLIKe savo turimą galią atstovauti politinę tautos valią. Todėl VLIKas yra autentiškas visos tautos politinės valios reiškėjas ir vykdytojas, jai pačiai to negalint — jos suvereniteto vykdymui esant laikinai sutrukdytam. Tokia savo prigimtimi VLIKas prisistatė tautai, ir tokį tauta jį priėmė. VLIKo mandatas buvo dargi pakartotinai atnaujintas, jam jau reziduojant už Lietuvos valstybės ribų.

VLIKas tad savo esme yra grynai politinės prigimties institucija, turinti griežtai apribotą veiklos sritį ir neribotą mandatą ir galią atstovauti politinėms pavergtos tautos aspiracijoms bei vadovauti laisvės kovai. VLIKas veikia lietuvių bendrijoje, bet jis nėra iš išeivijos ir nėra jos apspręstas. Jo šaknys yra politinėje lietuvių bendrijoje (body politic,

Volkstaat), ir jo atsakomybė yra tik tai bendrijai. Ši valios galia nėra vien VLIKo privilegija, bet dar svarbiau, labai didelė pareiga. VLIKas negali jos atsisakyti, jei ir norėtų. Atsisakydamas ar vienaip bei kitaip modifikuodamas savo prigimtį /mandatą, VLIKas nusikalstų bendrijai/tautai".[27]

B. Tačiau tokis VLIKo prigimties ir iš jos išplaukiančios sąrangos samprotis jokiu būdu nereiškia, kad nereikia ar negalima jo veiklos bazę praplėsti ar jo darbo produktyvumą pakelti. Atvirkščiai, tai vienas jo svarbesniųjų uždavinių.

Šia prasme VLIKas galėtų ir privalėtų suaktyvinti savo veiklą keturiose srityse:

1. Jis turėtų energingiau tartis su kitomis bendrinėmis organizacijomis dėl prasmingesnės atskirų veiklos sričių padalos.
2. Kartu kalbėtis dėl bendro atskirų uždavinių ir darbų vykdymo ir jį skatinti.
3. VLIKas turėtų dar kartą giliau peržvelgti į galimybes praplėsti savo organizacijos ir bendradarbių (žmonių ir organizacijų) geografinę bazę.
4. Pagaliau patvariai ir nenuleidžiant rankų ieškoti vis tikslesnių ir geresnių būdų įtraukti į savo darbą kuo gausesnius visuomenės, o ypač jaunesniųjų kartų sluoksnius.

III. UŽBAIGOS MINTYS

Baigdamas noriu pakartoti tai, ką sakiau VLIKo seime Detroite lygiai prieš penkerius metus, būtent, 1971 m. gruodžio 4 d.: "VLIKas ir šiandien esamomis sąlygomis atlieka milžinišką darbą. Noriu, šia proga pasinaudodamas, specialiai išskirti ypatingą VLIKo valdybos pirmininko dr. Kęstučio Valiūno veiklą, kuri yra mums visiems gražiu ir inspiruojančiu pavyzdžiu. Todėl, teigdamas kai kuriuos siūlymus, neturėjau intencijos kritikuoti, o tik kai kurias sritis pabrėžti.[28]

Išnašos

1. Žr. "Lietuvos laisvinimo darbo sėkmės ir nesėkmės", Amerikos Lietuvių Kongreso Darbai, Detroitas, 1969 m.
2. Ten pat.
3. Ten pat.
4. Ten pat.
5. Žr. VLIKo atsišaukimas "Į Lietuvių Tautą", 1944.II.16, par. 7, kur tarp kitko sakoma, kad VLIKas "... kuo plačiausiai visuomenės konsolidaciją, lygins politinių grupių tarpusavio nesutarimus".

6. Žr. "Kai kurie valstybingumo problemos aspektai politinės emigracijos fone".
7. Stasys Šalkauskis, "Ateitininkų Ideologija".
8. Cituota iš "Kai kurie valstybingumo" . . .
9. Žr. "Kai kurie valstybingumo . . ."
10. Ten pat.
11. Cituota iš "Kai kurie valstybingumo . . ."
12. Stasys Šalkauskis, "Ateitininkų Ideologija".
13. Žr. "Kai kurie valstybingumo . . ."
14. Žr. "Dabartinis lietuvių tautos pasipriešinimas sovietinei okupacijai ir jo reikšmė Lietuvos suverenumui atstatyti".
15. Žr. "Lietuvos laisvinimo darbo . . ."
16. Ten pat.
17. Ten pat.
18. Žr. "Dabartinis lietuvių tautos pasipriešinimas . . ."
19. Ten pat.
20. Žr. "Lietuvos laisvinimo darbo . . ."
21. Žr. "Dabartinis lietuvių tautos pasipriešinimas . . ."
22. Žr. "Lietuvos laisvinimo darbo . . ."
23. Žr. "Dabartinis . . ."
24 Žr. "Lietuvos laisvinimo darbo . . ."
25. Ten pat
26. Ten pat
27. Žr. "VLIKo-PLB sąveika"
28. Žr. "Dabartinis . . .".

"Yra būtinai reikalinga, kad kiekvienas atiduotume savo duoklę tautos laisvės labui. Svarbu taip pat, kad visos mūsų organizacijos talkininkautų laisvinimo darbui, kurį veda VLIKas. PLB iš savo pusės turėtų įnešti daugiau darnumo į visuomenės tarpą. Mūsų diplomatams, be abejo, dera parodyti daugiau įstabumo ir stipriau reaguoti prieš bet kieno pastangas pasukti tarptautinius reikalus taip, kad Lietuvos byla nuo to nukentėtų. ALTa ir panašios jai vietinės organizacijos turėtų pagyvinti pastangas savo kraštų vyriausybėms palenkti Lietuvos laisvės labui ir sustiprinti santykius su vietiniais įtakingais veikėjais, politinėmis organizacijomis, spauda, įstaigomis ir t.t. Reikia tik, kad mūsų organizacijų žmonės nepraleistų jokios progos, kongreso, parodos ar viešo mitingo Lietuvos reikalui kelti ir lėšoms laisvinimo darbui finansuoti".

Dr. A. Trimakas

VIENERI METAI LIETUVOS LAISVINIMO FRONTE

Dr. KĘSTUTIS VALIŪNAS

Čia spausdiname VLIKo pirmininko dr. K. Valiūno pranešimą VLIKo seimui 1976 m. gruodžio 4 d. Washingtone. R e d .

Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto valdybos vardu pateikiu seimui metinės veiklos pranešimą.

Valdybos veikla apima daug politiniai visuomeninių klausimų ir problemų, kurioms tvarkyti tenka atlikti nemaža konkrečių darbų. Yra problemų, kurios kartojasi metai iš metų, yra ir staiga iškylančių klausimų, liečiančių Lietuvos laisvės reikalus, ir juos VLIKui tenka spręsti.

Tarptautinių įvykių bangavimai, pavergtos Lietuvos padėtis ir joje kylantis aktyvesnis pasipriešinimas sovietinei okupacijai, visuomeniniai santykiai su lietuvių organizacijomis laisvajame pasaulyje, bendradarbiavimas su Lietuvos Diplomatine tarnyba, bendradarbiavimas su kitų tautų organizacijomis, jaunimo jungimas į Lietuvos laisvinimą, plačiai veikianti Informacinė tarnyba, finansai, Tautos fondas ir visa eilė kitų bėgamųjų klausimų — visa tai yra VLIKo valdybos veiklos apimtyje.

Tarptautinė politika

1975 metais Sovietų Sąjungoje lankėsi grupė Amerikos jaunų politikų. Jie buvo nugabenti ir į Vilnių. Patyręs, kad tą grupę į Vilnių lydėjo JAV ambasados Maskvoje pirmasis sekretorius Richard E. Combe ir JAV generalinio konsulato Leningrade konsulas Gary L. Mathews, VLIKas 1976 m. vasario 20 d. parašė valstybės sekretoriui H. Kissingeriui atitinkamą protesto raštą. Jame buvo atkreiptas dėmesys, kad, Lietuvai juridiniai esant nepriklausomai valstybei, JAV diplomatiniai ir konsulariniai atstovai neturėtų Lietuvoje lankytis ir leisti būti priimami sovietinės okupacinės administracijos Vilniuje.

Sugrįžęs iš ekskursijos, jos vadovas paskambino VLIKui, painformavo ir prašė literatūros. Man teko su juo pasikalbėti daugiau kaip porą valandų.

1975 m. Kremliaus protokolo šefo pavaduotojas P. Krylovas

ir Skandinavijos skyriaus vedėjo pavaduotojas V. Bonderis lydėjo į Lietuvą nemažą skaičių užsienio diplomatų, reziduojančių Maskvoje. Tuo pat metu Lietuvoje lankėsi Tanzanijos, Indonezijos, Jordano, Kuveito, Sudano, Sierra Leonės, Etiopijos, Upper Voltos, Sirijos, Peru, Portugalijos, Bolivijos, Švedijos, Suomijos, Brazilijos ir Argentinos pareigūnai. Visų kalbamų valstybių užsienio reikalų ministeriams buvo pasiųsti memorandumai, kuriuose buvo nurodyta, kad Lietuva yra tik Sovietų okupuota, bet ne sudėtinė Sovietų Sąjungos dalis, ir todėl šių valstybių diplomatų lankymasis pas okupanto pareigūnus Vilniuje yra nesuderinamas su tarptautine teise.

Okupuotoje Lietuvoje gyvenantis rašytojas Tomas Venclova, žinomo komunisto Antano Venclovos sūnus, 1975 m. kreipėsi į sovietinę valdžią ir prašė leidimo išvykti su savo šeima į užsienį. Net ir tarptautinė spauda apie tai rašė. Tuo reikalu VLIKas pasiuntė raštus Jungtinių tautų Žmogaus teisių komisijai Ženevoje ir UNESCO Paryžiuje. Iš Ženevos buvo gautas atsakymas, kad raštas perduotas visiems komisijos nariams, o iš Paryžiaus pranešė, kad raštas gautas.

Nuo 1972 metų veikia Pasaulinė baltų santalka (Baltic World Conference), kurios prezidiumas rotacijos keliu keičiamas. Šiemet iš VLIKo pusės Santalkoje yra dr. Kęstutis Valiūnas, pirmininkas, Jurgis Valaitis, vicepirmininkas (po vieną vicepirmininką turi latviai ir estai), Antanas Sabalis, sekretorius, ir Algis Vedeckas, iždininkas. Santalka turėjo 5 posėdžius ir ruošia medžiagą Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijai, kurios Helsinkio nutarimų signatarai 1977 metais susirinks Belgrade, Jugoslavijoje. Paruoštoji medžiaga apie tai, kaip Sovietų Sąjunga nepildo Helsinkio susitarimų, memorandumais bus pateikta laisvųjų kraštų vyriausybių galvoms, vykstančioms į Belgradą patikrinti, kaip ir kieno tie susitarimai yra vykdomi. Mes žinome viena, kad sovietai ne tik nevykdo žmogaus teisių laisvės, bet priešingai — jie dar labiau sugriežtino savo vidaus režimą.

Baltų santalka pozityviai derina visų baltų veiklą.

Rugsėjo 1 d. buvo susitikta su Ukrainos prezidentu egzilyje Mykola Lyvyckij ir susitarta turėti bendrą lietuvių ukrainiečių konferenciją. Pirma konferencija — po penkis atstovus iš abiejų pusių — numatyta 1977 metų kovo mėnesį Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Numatau ateinančių metų pradžioje būti Muenchene ir aptarti visus konferencijos planus su Lyvyckij.

Bendradarbiavimas su
Lietuvos Diplomatine tarnyba

VLIKas palaiko nuolatinius ryšius su Lietuvos Diplomatine tarnyba. Visiems Diplomatinės tarnybos pareigūnams pastoviai siuntinėjami lietuvių ir anglų kalba leidžiami biuleteniai. Be to, kai kuriems siuntinėjami italų, prancūzų ir ispanų kalbomis informaciniai biuleteniai. Dažnos ir plačios informacijos apie Lietuvos bylą gaunamos iš prof. Jurgio Baltrušaičio iš Paryžiaus, Anatolio Grišono iš Montevideo, Vinco Balicko iš Londono, Juzės Daužvardienės iš Čikagos, Jono Žmuidzino iš Toronto. Anicetas Simutis, Lietuvos gen. konsulas New Yorke, VLIKą nuolat informuoja ne tik apie Diplomatinę tarnybą, bet visuomet suteikia žinių apie kitas valstybes, su kurių konsulais palaiko nuolatinius ryšius. Šiemet dar nepasitaikė tokio tarptautinio įvykio, dėl kurio būtų tekę imtis bendro žygio su diplomatais. Nežiūrint to, labai dažnai turime bendrų reikalų su Lietuvos atstovybe Washingtone, kuriai, p. Kajeckui susirgus, dabar vadovauja dr. Stasys Bačkis.

Visuomeniniai reikalai

Šios valdybos visuomeninės veiklos pagrindu bei mastu laikytini (1) praėjusio seimo nutarimai stiprinti Tautos fondą ir derinti pagrindinių Lietuvos laisvinimo darbą dirbančių organizacijų veiklą ir (2) pačios valdybos nusistatymą bei sutarimą lyginti mūsų visuomeninių santykių problemas.

Tautos fondas bent iš dalies įeina į visuomeninių reikalų sritį dėl to, kad jis yra tapęs visuomenine organizacija ir tuo pačiu praplečia VLIKo visuomeninių santykių ribas.

Pačioje metų pradžioje buvo parašyti laiškai Pasaulio Lietuvių Bendruomenei ir Amerikos Lietuvių Tarybai, siūlant pasikeisti ryšininkais tikslu geriau vieniems kitus informuoti apie savo darbus. Abi organizacijos atsiliepė teigiamai. VLIKo ryšininku prie PLB valdybos sutiko būti prof. Jonas Puzinas, o PLB ryšininku prie VLIKo yra Kazys Jankūnas.

VLIKo ir ALTos santykiai buvo išsamiai aptarti bendrame pasitarime, kuris įvyko New Yorke 1976 m. gegužės 29 dieną, dalyvaujant iš abiejų pusių po keturis valdybų narius. Buvo sutarta paskirti ypatingaisiais ryšininkais po vieną valdybos narį, kuriais yra Teodoras Blinstrubas ir Jurgis Valaitis.

PLB pirmininko iniciatyva JAV LB Tarybos suvažiavimo proga Filadelfijoje pasitarimui buvo susitikę PLB pirmininkas B. Nainys ir VLIKo vicepirmininkas J. Valaitis. Pasitarime

taip pat dalyvavo JAV LB pirmininkas J. Gaila ir PLB valdybos narys kun. Borevičius. Pasitarimo išdavoje buvo patvirtinta sena tiesa, kad organizacijas geriausiai riša bendri konkretūs darbai. Dėl to buvo sutarta, kad VLIKas ir PLB sudarys branduolį rūpintis lietuvių politinių kalinių ir tremtinių likimu bei jiems galima pagalba.

Rugpiūčio mėnesį su PLB pirmininku Čikagoje matėsi VLIKo vicepirmininkas Br. Nemickas, kuris taip pat turėjo ilgesnį pasikalbėjimą su ALTos valdybos nariais. VLIKo vicepirmininkas visuomeniniams reikalams J. Valaitis dalyvavo abiejuose šiais metais įvykusiuose JAV LB Tarybos suvažiavimuose Philadelphijoje ir Čikagoje. Abiem atvejais buvo progų su LB vadovais pasikalbėti. Ir kiti VLIKo valdybos nariai palaikė telefoninį bei korespondencinį ryšį su JAV LB Krašto valdybos nariais.

Ieškant konkrečių ir pozityvių sprendimų lėšų telkimo srityje, buvo pasiūlyta JAV LB ir ALTai įstoti nariais į Tautos fondą. Nei viena, nei kita organizacija šiuo klausimu nėra sprendimo padariusi.

Iš ryšių su Kanados LB Krašto valdyba pažymėtinas VLIKo valdybos nario J. Valaičio lankymasis Kanados Lietuvių dienos šventėje Montrealyje. Taip pat pažymėtina, kad VLIKo vicepirmininkas B. Nemickas skaitė paskaitą LB rengtame tautos šventės minėjime Detroite.

Sausio 31 ir vasario 1 d. VLIKo valdybos iždininkas Algis Vedeckas ir informacijų tvarkytojas Bronius Bieliukas dalyvavo JAV LB suruoštame studijų savaitgalyje Philadelphijoje. Ten Bieliukas kalbėjo apie veiksnių sąrangą. Be to, balandžio mėnesį jis kalbėjo Šaulių sąjungos suvažiavime Toronte apie lietuvių tautos rezistenciją.

Prie visuomeninių reikalų galima būtų priskirti ir VLIKo — net ir visos Lietuvos laisvinimo sąrangos klausimus, kuriems apskritai VLIKe buvo skiriama nemaža dėmesio. Atskiri VLIKo valdybos nariai šiuose svarstymuose aktyviai dalyvavo ir rugpiūčio mėnesio VLIKo Tarybos posėdyje, kuriame tuo klausimu buvo padarytas toks nutarimas: "VLIKo sudarymas politinių organizacijų — partijų bei rezistencinių sąjūdžių — pagrindu geriausiai atitinka jo paskirtį bei pagrindinius uždavinius ir šiuo metu".

Mūsų centrinių organizacijų tarpusavio santykių lyginimui gerai padeda bendrinės Lietuvos laisvinimui skirtos darbo konferencijos ir konkretūs sutarti darbai. Mes manome, kad

VLIKo seimas Washingtone 1976 m. gruodžio 4 - 5 d. d. Pirmoje eilėje trečias iš kairės VLIKo pirm. dr. K. Valiūnas ir ketvirtas — seimo prez. pirmininkas prof. dr. Č. Masaitis

1974 m. spalių mėnesį įvykusi White Plaines konferencija buvo gera pradžia. Mėginsime jas ir toliau organizuoti.

Tam tikrą visuomeninio darbo dalį sudaro ir šiaip įvairių organizacijų suvažiavimai, — eiliniai ir sukaktuviniai, o jų buvo daug, — į kuriuos kviečiami VLIKo pirmininkas ar atstovas. Kur tik įmanoma, dalyvaujama ar pasiunčiami sveikinimai. Tuo būdu stengiamasi palaikyti ryšius su visomis, ne tik centrinėmis, bet ir vietinėmis organizacijomis, kurios kreipiasi į VLIKą vienu ar kitu reikalu. Mus džiugina tai, kad yra daug tautiečių, kurie išdėsto savo samprotavimus įvairiais Lietuvos laisvinimo reikalais ir duoda įvairių pasiūlymų.

Vasario šešioliktosios minėjimuose pagrindiniais kalbėtojais buvo Bronius Bieliukas vasario 15 d. Newarke, N.J. ir Patersone, N.J.; vasario 22 d. Rochesteryje, N.Y., kalbėjo VLIKo reikalų vedėjas Juozas Audėnas, be to, kovo 7 d. jis kalbėjo Palm Beach, Floridoje, Lietuvių klubo susirinkime. Vasario 29 d. Lindene kalbėjo Algis Vedeckas.

Dr. Nemickas, Pavergtųjų Europos tautų seimo vicepirmininkas, gegužės 14 d. lankėsi Washingtone kaip tos organziacijos siųstas delegacijos narys. Delegacija lankėsi Valstybės departamente, senate ir susitiko su kongreso nariais.

VLIKo pirmininkas dr. K. Valiūnas vasario 14 - 16 dienomis buvo Toronte, kur 14 d. tarėsi su Toronto ir kitų Kanados vietovių visuomenininkais, svarstydami reikalą ir galimybes jiems dalyvauti VLIKo darbuose. Vasario 15 d. jis buvo pagrindinis kalbėtojas Nepriklausomybės atkūrimo šventės minėjime, o 16 d. posėdžiavo su Kanados Tautos fondo atstovybe. Lapkričio 26 - 28 dienomis dr. Valiūnas dalyvavo Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavime Detroite, kur drauge su atskirais akademijos asmenimis tarėsi, kuo akademijos žmonės galėtų prisidėti prie Lietuvoe laisvinimo darbų.

Bendriniai reikalai

Gana didelę valdybos darbo dalį sudaro pasiruošimas VLIKo seimams. Kaip žinote, nuo 1970 metų seimai šaukiami vis kitose vietose, kad tų vietų gyventojai iš arčiau susipažintų su seimo dalyviais, valdybos nariais ir, svarbiausia, galėtų sekti seimo eigą. Patirtis parodė, kad vietos gyventojai visada tuo būna patenkinti. Didelę technikinio darbo dalį atlieka vietos organizacijos ir asmenys — seimo ruošėjai.

Seimai vyko Čikagoje, Detroite, Clevelande, Toronte, Bostone ir šį kartą Washingtone.

VLIKas kasmet išleidžia viešus pareiškimus — sveikinimus Kalėdoms, Naujiems Metams, Vasario šešioliktajai, Baisiajam birželiui ir kt. Skelbia Romo Kalantos savaitę.

Prano ir Algirdo Brazinskų byla vis dar nepabaigta. Todėl apie ją tenka pasakyti keletą žodžių. Prieš metus, pradėjus veikti dabartinei valdybai, Brazinskai tebebuvo pabėgėlių stovykloje, Turkijoje. Po jų birželio mėnesį dramatinio pasirodymo JAV ambasadoje Ankaroje ir tam jų poelgiui plačiai nuskambėjus pasaulinėje spaudoje, teko imtis naujų žygių jiems greičiau iš Turkijos išgabenti. Brazinskai už sovietinio lėktuvo nuleidimą ir lėktuve įvykusią dramą buvo nubausti. Šešerius metus atsėdėję kalėjime ir stovykloje, buvo amnestuoti. Jie tapo laisvais žmonėmis. VLIKo valdyba laikė, kad Brazinskų padėtis perėjo į kitą, t. y. socialinės globos reikalų fazę. Valdyba, apsvarsčiusi naują padėtį, nutarė pasitarti su BALFo pirmininke p. Marija Rudiene, kad BLAFas, kaip šalpos organizacija, galėtų sėkmingiau surasti būdus Brazinskams išgabenti į kurį kitą kraštą ir ten juos įkurdinti. Ponia Rudienė mielai sutiko ir savo didelėmis pastangomis ir BALFo lėšomis Brazinskus rugpiūčio mėnesį nugabeno į Venecuelą.

Brazinskai dabar gyvena šiame krašte, į jį atvykę nelegaliai. VLIKui teko iš naujo daryti žygių, kad jie nuolatos galėtų apsigyventi Amerikoje. Pasamdytas advokatas, kuris veda jų bylą teismuose ir kitose įstaigose. Imigracijos - natūralizacijos įstaiga nutarė atsiklausti Valstybės departamento, iš kurio ligi šiol atsakymo negauta (gautas neigiamas atsakymas — Red.).

Amnesty International

Kai tik prieš keletą metų VLIKe buvo gauti politinių kalinių sąrašai, jie tuč tuojau buvo pasiųsti Amnesty International centrui Londone. Buvo prašyta rūpintis tų kalinių išvadavimu. Tuo pačiu prasidėjo platus susirašinėjimas su ta organizacija ir jos skyriais, veikiančiais laisvajame pasaulyje. Vienas skyrius veikia ir Maskvoje, kuriam vadovauja Andriejus Sacharovas. Londono centras atskirais kaliniais rūpintis paveda savo skyriams ir nurodo, kad jie iš VLIKo gali gauti daugiau žinių apie kalinius. Pamažu išsivystė intensyvus susirašinėjimas su daugybe Amnesty International skyrių. VLIKas ieško politinių kalinių giminių ir pažįstamų, kad gautų daugiau

žinių apie kalinius ir jas galėtų pasiųsti Amnesty International. Be to, kalinių giminės gali geriau suorganizuoti privatų rėmimą kalinių laiškais ir siuntiniais daugiausia iš Lietuvos, nes siuntinių iš užsienio į koncentracijos stovyklas nusiųsti negalima. Darbas svarbus ir didelis. Nors praktiškai tai, atrodo, ir nepadeda, nes sovietai politinių kalinių neišleidžia iki bausmės atlikimo, tačiau esame patyrų iš buvusių kalinių, kad kaliniais rūpinimasis iš šalies, dargi iš užsienio, jiems yra didelė moralinė parama. O kartais tai ir pažaboja lagerio pareigūnų sauvaliavimą. Visuomenė, ypač kas turi giminių politinių kalinių, kviečiama labiau susidomėti ir per savo kraštų vyriausybes ir parlamentų atstovus veikti sovietus.

VLIKe turimuose sąrašuose yra per 400 lietuvių politinių kalinių, esančių sovietų koncentracijos stovyklose. Aišku, jų yra tūkstančiai, neskaitant tremtinių ir kalinamų kalėjimuose.

Jaunimas

Per ilgesnę metų eilę VLIKo valdyba palaikė ir palaiko ryšius su jaunimu. Jaunų žmonių buvo ir yra VLIKo valdyboje bei taryboje, kurie sėkmingai bei ryžtingai atlieka savo pareigas. Be to, buvo ruošiami jaunimo seminarai, o kai kuriuose VLIKo seimuose, jaunimo atstovams dalyvaujant, buvo diskutuojamas plastenės apimties bendradarbiavimas Lietuvos laisvinimo veikloje.

Paskutiniais dvejais metais — pernai ir šiemet — VLIKas kvietė vasaros darbams po vieną visuomeninius mokslus einantį studentą. Tiems reikalams VLIKo duodama stipendija pasinaudojo Viktoras Nakas ir Algis Avižienis. Esama nuomonės, kad kiekvienas jaunas žmogus, padirbėjęs VLIKo įstaigoje du tris mėnesius, pakankamai gerai supras Lietuvos laisvės reikalą, pažins VLIKo organizaciją ir tuo labiau jo atliekamus pasaulinės apimties darbus.

Buvome teisūs taip manydami, nes iš čia išneštas žinias ne tik apie VLIKo veiklą, bet ir apskritai apie Lietuvą jaunuoliai gerai įsisavino ir jau viešai jas panaudojo. Tai sakydamas, turiu galvoje Pasaulio jaunimo kongresą Pietų Amerikoje. To kongreso nutarimuose, kuriuos paruošiant aktyviai dalyvavo ir buvęs VLIKo bendradarbis Viktoras Nakas, yra pasakyta apie Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos bendradarbiavimo reikalą su VLIKu: "A) PLJS politinei veiklai derinti palaikys artimus ryšius su Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba ir su Vyriausiu Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu, b)

PLJS vardu per vienerius metus sušauks politinę konferenciją su PLB ir VLIKu, jie ragins kraštų LJS arba Lietuvių Bendruomenės jaunimo atstovus pasiųsti 25 dolerių auką VLIKui, kad tie pareigūnai gautų ELTOs biuletenį". Šie nutarimai rodyte rodo, kad mūsų jaunimas yra pilnas ryžto jungtis į Lietuvos laisvinimo darbus ir eiti ranka rankon su VLIKu.

Iš savo pusės per paskutinius dešimt mėnesių VLIKo valdyba, rodydama dėmesį jaunimui, yra atlikusi šiuos darbus: (1) politinio lavinimosi Lietuvos laisvinimo srityje, kiek tai liečia tarptautinę padėtį ir nepriklausomos Lietuvos politinę praeitį bei politinę diferenciaciją; (b) dabartinės Lietuvos padėties vertinimą bei santykių su pavergtuoju kraštu analizavimą. (2) Susirišo ir palaiko ryšius su Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos valdyba Toronte. (3) Paskyrė stipendiją vienam studentui vasaros metu dirbti VLIKo būstinėje 1977 metais. (4) Parengė projektą jaunimo politiniam seminarui, kuris, bendradarbiaujant PLJS, įvyks 1977 m. vasario 26 - 27 dienomis New Yorke.

Informacija

VLIKo valdyba savo informacinę pareigą atlieka per VLIKo valdybos Informacijos tarnybą. Informacinės tarnybos veiklos apimtis yra plati. Informuojami Lietuvos gyventojai, po visą platųjį pasaulį išsisklaidžiusi išeivija, VLIKo taryba, VLIKo seimas, Tautos fondo nariai ir aukotojai, kurie sudaro VLIKo veiklai finansinį pagrindą.

Pagrindiniai šaltiniai apie gyvenimą okupuotoje Lietuvoje yra "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika", "Aušra" ir kiti slapti leidiniai. Tai rezistenciniai šaltiniai. Tai heroiškas mūsų brolių, sesių ir tėvų spausdintu žodžiu lietuvio ir apskritai žmogaus teisių gynimas, besiremiantis Žmogaus teisių deklaracija ir kitais tarptautiniais susitarimais ir net Sovietų Sąjungos konstitucija. Tai labai pavojingas, nors ir nekaltas lietuvio visokeriopų teisių gynimas, kuriuo mes visi didžiuojamės.

Be to, tenka naudotis okupuotoje Lietuvoje išleidžiamais visų sričių žurnalais, mokslo knygomis, net ir laikraščiais. Apsilankymai Lietuvoje ir susitikimai su iš ten atvykstančiais suteikia dar pilnesnį vaizdą apie padėtį Lietuvoje. VLIKo valdyba turi pilną supratimą, kokiose sąlygose gyvenama Lietuvoje ir kokius nusikaltimus prieš žmogaus teises daro okupantas.

VLIKo informacija pasiekia Lietuvą įvairiais kanalais, svarbiausia iš įvairių stočių radijo bangomis.

Savaitinėmis lietuvių kalba ELTOs informacijomis užsienio lietuviai informuojami apie Lietuvos gyventojų nuotaikas, apie jų pastangas ginti religinių ir kitų žmogaus teisių laisvę. ELTOs Informacijos pasiekia spaudą, lietuviškas radijo stotis, mūsų diplomatus ir visus tuos, kurie remia VLIKo darbą per Tautos fondą bent 25 dolerių metine auka. ELTOs Informacijas gauna patys svarbiausi VLIKo rėmėjai. Tai Lietuvos laisvinimo darbo rėmėjų šeima, kurios nariai aukoja ir aukosis tol, kol mūsų tauta atsikratys svetimųjų okupacijos. VLIKo valdybos Informacijos tarnyba, norėdama patikrinti sklandų nuolatinį ir pastovų aukotojų informavimą, ELTOs biuletenių spausdinimą ir ekspedijavimą perdavė Pranciškonų spaustuvei Brooklyne. Taip pat perduotos jiems spausdinti ir ekspedijuoti anglų kalba ELTOs informacijos, kurių biuletenis leidžiamas kas mėnuo ir kuris pasiekia beveik visų valstybių diplomatines misijas Jungtinėse Tautose ir JAV, dalį Kongreso narių ir senatorių, spaudos ir susižinojimo priemonių agentūras, bibliotekas, net atskirus profesorius ir žurnalistus.

Labai plačiai Italijos spaudos panaudojamos italų kalba leidžiamos ELTOs informacijos, o Prancūzijoje — mūsų leidžiamos prancūzų kalba ELTOs informacijos. VLIKas finansiniai remia trijų pabaltiečių — lietuvių, latvių ir estų — grupės Argentinoje leidžiamą ispanų kalba informacijos biuletenį. Brazilijoje taip pat su latviais ir estais jų pačių lėšomis leidžiamas informacijos biuletenis, kuriam VLIKo valdyba siunčia medžiagą.

Šiais metais išleista ankstesnių VLKo valdybų rūpesčiu paruošta dr. Vandos Sruogienės knyga "Lietuvos Steigiamasis Seimas". Knygoje aprašoma apie seimą, veikusį sunkiausiomis sąlygomis, besiginant nuo priešų tik ką atsistačiusiai nepriklausomai Lietuvai. Knyga skiriama jaunesnėms mūsų kartoms, kad jos žinotų, kokia sunaikinta buvo ir kokia graži kėlėsi Lietuva iš Pirmojo pasaulinio karo pelenų.

Jau yra vidurinės kartos inž. Kęstučio Čerkeliūno paruošta 32 puslapių anglų kalba informacinė knygelė "Lietuva". Tautos fondas ją išleis dar prancūzų, ispanų ir vokiečių kalbomis. Yra susitarta su jaunosios kartos doktorantu Mykolu Drunga parašyti anglų kalba 350-400 puslapių enciklopedinio pobūdžio knygą apie Lietuvą. Jei turėsime galimumų, ji bus išleista ir kitomis kalbomis.

Suprantama, šis įvairiomis kalbomis leidinys kainuos labai daug. VLIKo valdyba tikisi, kad mūsų patriotinė visuomenė supras tokio leidinio svarbą lietuvių tautai ir Lietuvos valstybei ir todėl padidins Tautos fondo šeimą naujais nariais ir didesnėmis sumomis. Valdybos Informacijų tarnyba ieško ir kitų organizacijų finansinės talkos šiam milžiniškam užsimojimui įgyvendinti.

Apie sovietinį genocidą knygą paruošė dr. J. Pajaujis. Tik nebaigęs jos redakciniai aptvarkyti, jis mirė. Knygą redaguoja kitas asmuo. Apie nacių genocidą knygą rašo dr. Domas Jasaitis.

Stasys Dzikas paruošė nedidelį leidinį apie VLIKą, kurio rankraštį dabar VLIKo valdyba skaito.

VLIKo valdybą džiugina ir tai, kad kitų veiksnių buvo daug dirbama informacijų srityje, kad mūsų tautos ir valstybės problemos ir Lietuvos byla išliktų gyva. Mes taip pat džiaugiamės, kad mūsų mokslininkų organizacijos savo suvažiavimuose svarsto mūsų tautos išlikimo problemas ir kad dalyvauja savo paskaitomis ir moksliniais straipsniais mokslo pasaulyje. Mes duodame informacijų kitiems veiksniams, mes gauname ir iš jų. Bendradarbiavimas šioje srityje yra puikus.

Finansai

Kaip visiems žinoma, praeityje VLIKo darbus iš dalies finansavo ALTa. Nuo 1974 metų iš ALTos daugiau pajamų VLIKas negauna. Prieš metus VLIKo valdyba sutarė su Tautos fondu, kad VLIKo darbų finansavimas ir tam reikalui aukų rinkimas yra VLIKo ir Tautos fondo atsakomybė. Tuo reikalu buvo nutarta: (a) sukurti naują Tautos fondo organizaciją, kur aukotojai būtų atleidžiami nuo pajamų mokesčių; (b) šios organizacijos pagrindinis tikslas buvo paskatinimas aukotojų aukoti stambesnes sumas, o taip pat užrašyti palikimus VLIKui per Tautos fondą; (c) Tautos fondas įsipareigojo rinkti aukas ištisus metus, įjungiant ir Vasario šešioliktosios laikotarpį; kaip žinoma, praeityje Tautos fondas nuo aukų rinkimo šiame laikotarpyje susilaikydavo, ir Vasario šešioliktosios dienos minėjimo proga surinktos aukos eidavo tiesiog ALTai ir kitoms organizacijoms; (d) sudarymas sąlygų organizacijoms netiesiogiai įsijungti į VLIKo darbą ir tapti Tautos fondo nariais.

1975 metais tiesiogiai surinktos aukos pilnai pateisino VLIKo ir Tautos fondo viltis. Prie to daug prisidėjo Tautos

fondo valdybos pastangos ir specialus kvietimas paremti VLIKo žygius ryšium su Helsinkio konferencija.

1976 metais, kaip matyti iš Tautos fondo pranešimo, aukos yra sumažėjusios. Padėtis galbūt pasikeis ryšium su dabar vykstančiu Tautos fondo vajum.

VLIKo biudžetas, kartu ir VLIKo uždavinių vykdymas priklauso nuo Tautos fondo pajėgumo sutelkti lėšas. Lėšoms sumažėjus, o reikia manyti, kad jos mažės ryšium su vyresniosios kartos tautiečių mažėjimu ir jaunosios kartos per mažu Lietuvos laisvinimo problemų supratimu, VLIKas ir Tautos fondas bus priversti pasirinkti vieną iš dviejų galimumų: (a) susilpninti savo veiklą, sumažinant biudžetą, arba (b) ieškoti naujų pajamų šaltinių. Kadangi pirmasis galimumas yra nepriimtinas, tai kitais metais VLIKas ir Tautos fondas bus priversti ieškoti naujų pajamų šaltinių. Šioje srityje VLIKas ir kviečia jus visus talkon su naujomis idėjomis ir konkrečiais pasiūlymais. Iš savo pusės VLIKas darys viską, kas tik galima, atrasti naujiems pajamų šaltiniams, tuo užtikrinant, kad Lietuvos laisvės pastangos ne tik nesusilpnėtų, bet ir dar būtų sustiprintos. Kiek dabar galima, VLIKas pramato šiuos pajamų šaltinius: (1) veikiančias lietuvių organizacijas, joms pavedant finansuoti specialius VLIKo uždavinius; šioje srityje kol kas galima tikėtis paramos iš ALTos, kurios atstovas pažadėjo, kad ateityje ALTa rems specifinius VLIKo projektus; apie tuos pačius dalykus kalbama ir su Šaulių sąjunga. (2) Sustiprinti propagandą, skatinant lietuvių visuomenę skirti palikimus Lietuvos laisvinimo darbui. (3) Skatinti lietuvių organizacijas įsijungti į Tautos fondą ir tuo pačiu netiesiogiai į VLIKo darbą. Tautos fondas turi ir savo planų.

Dėl mūsų veiklos, o ypač dėl paties VLIKo, dažnai pasisako ir sovietinė spauda, Lietuvoje leidžiama. Kremliui ir jo pareigūnams Vilniuje VLIKas yra didelis krislas akyje. To negana. Neseniai Lietuvos okupantas išleido knygelę, pavadintą "Išdavystės Keliu", ir jos paskelidė net 40 tūkstančių egzempliorių. Knygelėje įrodinėjama, kad VLIKą įsteigė ir jį kontroliavo nacių Gestapas, o paskui VLIKas pateko į kitų kraštų žvalgybos rankas. Tai nieko nauja. Apie bolševikams įprastą melą primenu tik prabėgomis todėl, kad VLIKas jo priešams yra nepaimama ir nesugriaunama tvirtovė, kuri per 33 metus atsilaikė prieš visokias audras ir audreles. Jis atsilaikys, iki Lietuva atkovos savo laisvę ir nepriklausomybę.

LIETUVOS LAISVINIMO ILGALAIKIAI DARBAI IR PRIEMONĖS

KUN. VYT. BAGDANAVIČIUS

Turint pareigą vadovauti lietuvių tautai, tenka rūpestingai suvokti turimus jos duomenis ir įvertinti jų istorinę jėgą. Į įvykius ir turimus duomenis mes turime žvelgti ne išsigandusio ir nuovoką pametusio žmogaus žvilgsniu.

Kadangi tauta yra visuomeninė realybė, tai į ją mes pirmoje eilėje ir turime žvelgti visuomeniniu požiūriu. Kiek tauta yra visuomeniškai stipri, tiek ji turi ateities. Lietuvių tautos ateitis priklausys nuo to, kaip lietuvis žmogus jausis lietuviškoje visuomenėje ir kaip jam seksis santykiauti visos žmonijos visuomenėje. Jeigu ir vienur, ir kitur jis jausis savo vietoje, mums netenka nustoti vilties dėl Lietuvių tautos ateities. Gal būt jai teks išgyventi sunkių uždavinių, bet ji išliks. Ir priešingai, jei lietuvis nebus išmokęs ir įpratęs gerai santykiauti savųjų tarpe, jis nutaus. Ir jei jis nebus išmokęs gerai įsijungti į žmonijos problemas, jis pasidarys bereikšme, niekam nenaudinga mažuma.

Santykiavimo problema yra ne tik teorinė ar visuomeninė, bet ir politinė problema. Ji turi ryšį su jėgomis, okupavusiomis Lietuvą. Turime prisiminti, kad leninistiniame marksizme nėra žmogiško santykiavimo. Leninui žmogus nėra santykiaujantis veiksnys, jis nėra net tikras individas; jis yra tik "izoliatas", jo žodžiais tariant, kuris yra medžiagos tėkmės dalis ir kuris, reikalui esant, gali būti ištrauktas iš jos masės kokiam uždaviniui atlikti ir po to vėl turi būti ton masėn panertas. Marksizmo izoliuotas žmogus, bandytas padaryti istorine realybe, kontrasto keliu pradeda iškelti visam pasauliui, kokia vertinga realybė yra žmonių santykiavimas ir kaip daug ji reiškia žmonijos gyvenime. Paneigtas žmogiškas santykiavimas lietuvių tautą išmėtė mūsų laikais iš natūralios uždarumos, pastatydamas ją prieš santykiavimo problemas tiek savo tarpe, tiek su viso pasaulio tautomis.

Tarpusavio santykiavimas

Lietuvių tautos vidiniai santykiai buvo galingai atstatyti nepriklausomoje Lietuvos respublikoje su visų piliečių laisve

ir lygybe prieš įstatymus. Lietuvių bendruomenė pasaulyje turi šio santykiavimo dvasią išlaikyti. Mes turime sudaryti ir išlaikyti lietuviškoje visuomenėje tokią atmosferą, apie kurią būtų sakoma, kad šioje tautoje klesti kultūringas santykiavimas, kad naudinga yra turėti pažinčių lietuvių tarpe, nes čia viešpatauja gyvas pokalbis įvairiais kultūriniais ir politiniais klausimais. Tada mūsų visuomenė išeivijoje ne mažės bet didės.

Yra duomenų, kad mes šia kryptimi einame. Jų duoda mūsų šeštadieninės mokyklos ir organizacijos. Visiems yra žinomi pavyzdžiai, kad nemoką lietuviškai kalbėti tėvai savo vaikus atveda į lietuviškas mokyklas ar organizacijas. Jie tai daro ne dėl lietuvių kalbos meilės, bet dėl to, kad nori savo jaunąją kartą įjungti lietuviškon visuomenėn. Tai mes turime suprasti, įvertinti ir kultyvuoti augštesniame lygyje.

Atrodo, kad tą uždavinį suprato A. Saulaitis, S.J., jaunimo kongrese skatindamas pasaulio lietuvių jaunimą kviesti į lietuvišką draugystę. Kuriant šią draugystę, reikia saugotis dviejų pavojų: 1. sakyti, kad viskas, kas lietuviška, yra gera ir 2. mažavertiško nusiteikimo, sakant, kad ta ar kita veikla yra lietuviška, dėl to ji negali būti visuotinai vertinga žmogišku požiūriu. Šitoks priekaištas ne kartą glūdi jauno lietuvio galvoje, kuris atsitraukia iš lietuviškos visuomenės.

Mūsų bendruomenė turėtų stengtis sukurti savo tarpe tokią atmosferą, kurioje įvairių krypčių lietuviai galėtų turėti gyvą pokalbį. Tokioje šaunioje atmosferoje būtų įdomu bręsti kiekvienam jaunuoliui. Šitoks individualumo ir visuomeniškumo derinys padėtų rasti ir žmonijai atsakymą į komunizmo atneštą nužmoginimą.

Tarptautinis santykiavimas

Tremtis, išmesdama mus pasaulin, yra atidariusi mums platų tarptautinio santykiavimo lauką, kuriame mes dar nejaukiai jaučiamės, bet kuris teikia mums daug galimybių. Pagalvokime tik, kas galėjo geriau pristatyti lietuvių tautą su jos gyvomis politinėmis aspiracijomis Australijoje, kaip tas nelaimingas Lietuvos okupacijos pripažinimas. To nebūtų padarę nė būriai diplomatų ar profesorių. Lietuvių tauta, kaip jaunuolis, kelia pasauliui įvairius nepatogius klausimus, gindama savo bylą. Ji pasidaro gyva problema visame pasaulio plote.

Tačiau šis mūsų išplaukimas į didžiuosius vandenis kelia

mums ir naujų uždavinių. Tauta, kuri nieko kitiems neduoda ir dar kelia nepatogius klausimus, gali pasidaryti pasauliui nereikalinga. Kad ji tokia nepasidarytų, ji turi išmokti bendradarbiauti su kitomis tautomis, daryti įvairias koalicijas ne tik aukščiausiame, bet ir vietiniame lygyje. Reikia, kad mūsų bendruomenės įeitų aktyviau į vietinius visuomeninius ir politinius reikalus. Pasyvus nesidomėjimas kitų žmonių reikalais mus izoliuoja. Tačiau, jeigu lietuvių visuomenė padės kuriai kitai visuomeninei grupei jų teisėtose pretenzijose, ji galės susilaukti iš jos efektyvios visuomeninės paramos savo problemose ar sumanymuose.

Mes galime būti vertingi kitiems, kiti gali būti vertingi mums. Ant šio dėsnio mes galime ugdyti savo politiką. Paimkime atsitiktinį pavyzdį: vyksta užsienin lietuviai sportininkai ar choras. Juos organizuoja lietuvių visuomenė. Kitame krašte jie yra priimami ne tik kaip lietuviai, bet ir kaip amerikiečiai. Valstybės departamentui yra reikšminga, kad užsienyje amerikietis būtų laikomas ne tik "ugly american", bet ir kaip kultūrininkas. Dėl to choristai yra priimami Amerikos ambasados ir susilaukia jos kitokios globos. Nėra neįmanoma, kad ateityje mūsų organai susitartų su Valstybės depratamentu ir pasiūlytų pvz. savo šokėjų grupes įvairiems reprezentaciniams Amerikos reikalams, tuo pačiu atlikdami ir lietuvišką misiją.

Kai kurie pasiūlymai

Atkreipus dėmesį į santykiavimo vertybę, kuri turi kūrybinės reikšmės tautai ir valstybei, padarykime iš to keletą išvadų.

1. VLIKo supratimo ugdymas visuomenėje. Lietuvos nepriklausomybė, kuri 1918 m. buvo atstatyta ir apginta, yra tokia pilnaprasmė mūsų tautos politinė vertybė, kuri turi būti išlaikoma gyva mūsų visuomenėje. VLIKas, būdamas laisvo visų pažiūrų lietuvių santykiavimo simbolis mūsų tautoje, yra geras tos politinės realybės reprezentantas. Jeigu mes rūpinamės, kad nepriklausomos Lietuvos atstovybės būtų pripažįstamos įvairiose sostinėse, nuosekliau yra, kad mes tos nepriklausomybės politinių jėgų reprezentanto pagarbą išlaikyme mūsų pačių visuomenėje.

Šios politinės realybės išlaikymas labai pasunkėja ne tik dėl to, kad okupantas stengiasi visokiais būdais ją diskredituoti net mūsų pačių visuomenėje, bet ir dėl to, kad inercinės

jėgos yra jai nepalankios, okupacijai užsitęsiant. Tačiau, kam yra brangi Lietuvos nepriklausomybė, tas neturi kitos galimybės, kaip į visų politinių grupių (greičiau idėjinių krypčių) sąveiklą žiūrėti kaip į lietuvių tautos subrendimo nepriklausomam politiniam gyvenimui simbolį.

2. *Naudojimasis peticijos teise tarptautiniuose organuose.* Ligi šiol visuomeninėms peticijoms tarptautiniame politiniame forume daug galimybių nebuvo; tačiau yra duomenų, kad jų atsiras daugiau. Šiomis dienomis Jungtinės Tautos įsileido palestiniečių atstovus ginti savo, kaip tremtinių, teisėms. Šis įsileidimas gali atidaryti duris plačiai pavergtųjų tautų veiklai prieš pavergėjus.

Jungtinės tautos nėra vienintelis forumas ginti pavergto žmogaus teisėms. Dr. Bronius Kazlas savo paskaitoje ALTos 1964 m. kongrese nurodė bent devynias tarptautines institucijas ir du universitetus, su kuriais mūsų organizacijos galėtų kooperuoti.

3. *Užangažavimas Lietuvos bylai įvairių vyriausybių.* Vyriausybės, kurių piliečiai mes esame, turi pareigą ginti savo piliečių ir jų artimųjų pažeistas teises. To iš jų reikia ne tik prašyti, bet ir reikalauti.

Ši užangažavimo veikla vertintina ne tik dėl tiesioginių pasiekimų, bet ir kaip propagandinė priemonė. Į propagandinę veiklą reikia žiūrėti pozityviai, ne mažavertiškai. Manyti, kad neverta ryškinti komunizmo blogybių, nes pasaulis jas ir be mūsų žino, yra netikslu ypač dėl to, kad komunistinė propaganda daugelyje Amerikos sluogsnių, ypač universitetuose, yra labai gyva.

4. *Persekiojimų dokumentacijos organizavimas.* Ši sritis mūsuose yra nepakankamai išplėsta. Jei tarptautiniai organai pareikalautų dokumentų paremti skriaudoms, kurias yra padaręs okupantas atskiriems asmenims, mums būtų nelengva juos pateikti tinkamoje formoje. Būtų laikas galvoti apie profesijonališkai vedamą įstaigą telkti visokiems žmogaus ir tautos teisės pažeidimo dokumentams. Tam tikslui reikėtų visų mūsų veiksnių sutartinių pastangų.

5. *Santykiai su rusų tauta.* Visų pirma reikia visomis galimomis priemonėmis priešintis rusifikacijai Lietuvoje. Išeivijoje reikėtų kontaktuoti rusų išeivijos atstovus, kurie pasisako už pavergtų tautų laisvę ir nepriklausomybę, turint tikslo jiems pasakyti ir įrodyti, kad lietuvių tauta rusų tautai bus ateityje naudingesnė, būdama laisva ir nesurusinta.

Galima tikėtis, kad iš visų jėgų, kovojančių prieš komunizmą sovietijoje, Rusijos inteligentija bus pati reikšmingiausia. Dėl to Rusijos inteligentiją reikėtų vertinti atskirai ir šalia komunistinio ir rusofilinio imperializmo. Pagaliau priešus reikia greičiau diferencijuoti, o ne juos telkti vienybėn prieš save.

6. Kyla gyvas reikalas *lietuvių tautos santykius su žydų tauta* pastatyti ant pozityvių pagrindų. Viena, jų įtaka JAV finansiniuose ir komunikacijos sluogsniuose yra labai reikšminga (mes esame gavę žydų valdomos spaudos pasitarnavimų, net neprašę) ir, antra, Izraelio politinė laikysena Sovietų S-gos atžvilgiu mus natūraliai su žydais jungia.

Turint tai prieš akis, reikėtų lietuvių tautai rūpestingai ugdyti santykius su žydų tauta visuose lygiuose ir gyvenimo sektoriuose. Vyriausioms mūsų organizacijoms tektų pareikšti užuojautą žydų tautai už žydų žudymus vokiečių okupacijos metu Lietuvoje, tuo būdu atribojant lietuvių tautą nuo to nusikaltimo.

7. *Santykiai su Kinija.* Kadangi komunistinė Kinija jau nuo seno planingai ugdo savo visuomenę ta kryptimi, kad Sibiro plotai būtų grąžinti Kinijai, reikia manyti, kad ši politika bus tęsiama ir toliau. Tokiu būdu Kinija yra natūralus Sovietų Sąjungos priešas ir kai kuria prasme lietuvių tautos sąjungininkas. Todėl mūsų veiksniuose reikėtų rūpestingai sekti Kinijos ir Sovietų Sąjungos santykių eigą ir, esant progai, tų santykių įtampa pasinaudoti Lietuvos laisvinimui.

8. *Leidinių organizavimas apie Lietuvos teises ir jos kultūrą kitomis kalbomis* pas mus yra nepatenkinamoje būklėje. Neužtenka knygą išspausdinti. Knygos pačios nesiplatina. Reikia, kad knyga patektų į tuos sluogsnius, kuriems ji yra skiriama. Tam tikslui reikia ne tik plačios, bet ir subtilios ryšių organizacijos, leidyklos. To nesant, spausdinys gal turės istorinę vertę kaip dokumentas, bet neturės dabartinės nei kultūrinės, nei politinės vertės. Tai supratus, reikėtų veiksniams telkti visas turimas ar galimas jėgas, kad būtų suorganizuota profesijonališku būdu knygų leidykla pasaulinei rinkai.

9. *Ateities platesnės politinės sąrangos klausimas kyla,* kai atsižvelgiame į tokią ateitį, kada komunizmas bus nugalėtas. Vakarų Europos valstybės, nors ir ne be sunkumų, tačiau realiai žengia politinio vienijimosi kryptimi. Pribrendo bendro Europos parlamento klausimas. Realistiškai žiūrint mūsų tautos saugumo, kultūrinio pasireiškimo lauko ir ekonominiu požiūriu į jos ateitį, lietuvių tautai reikės jungtis į kurį

nors platų politinį junginį. Čia gali būti svarstomos, berods, tik dvi galimybės: Vakarų Eruopos ar Šiaurės Rytų Europos tautų blokai. Vidurio Europos tautų vadinamas buferis greičiausiai neišsilaikys: vienos jų tautos jungsis prie Vak. Europos, kitos prie Šiaurės Rytų. Pabaltijo sąjunga taip pat vargiai ar bus prasminga, neįsijungdama į vieną ar kitą pusę. Taigi kyla plataus mąsto studijinis uždavinys išsiaiškinti, į kur tektų gravituoti lietuvių tautai. Tą klausimą tektų pavesti kam svarstyti, atsižvelgiant geografinės, ekonominės, kultūrinės ir istorinės logikos.

Pasiūlymų santrumpos

1. Remti ir išlaikyti VLIKą, kaip tautos politinės vienybės simbolį.
2. Plačiau naudotis peticijos teise tarptautiniuose forumuose.
3. Lietuviai, įvairių valstybių piliečiai, turi teisę kreiptis į savo vyriausybes Lietuvos laisvinimo reikalu.
4. Skriaudų, tautinių ir asmeninių, dokumentavimas.
5. Į santykius su rusų tautos žmonėmis pažvelgti diferencijuotu žvilgsniu.
6. Santykius su žydų tauta pastatyti ant pozityvių pagrindų.
7. Kinijos ir Sovietų Sąjungos įtampa studijuotina.
8. Tarptautinio pobūdžio leidyklos organizavimas.
9. Ateities platesnės politinės sąrangos klausimo studijavimas.

Pastaba. Šis pranešimas yra paruoštas, bendradarbiaujant su ALTo atstovu Teodoru Blinstrubu, VLIKo atstovu Mečiu Mackevičium ir Pasaulio Liet. Bendruomenės atstovu kun. Jonu Borevičium.

'Mes nešiojame savo širdyse mūsų tėvynės ateitį. Kokia Lietuva mūsę mintyse, mūsų svajonėse, tokia ji bus ir tikrovėje. Tauta yra gyva savo vaikų meile ir auka. Tos idėjos nemiršta, dėl kurių daugelis miršta!

Kun. dr. J. Gutauskas

AR VISKĄ PADARĖME MŪSŲ ŠVIETIME?

A. RINKŪNAS

Pereitame "Tėvynės Sargo" numeryje ("Mūsų švietimo problemos", "T. S." 1976 m., Nr. 2, 4-7 p.p.) žvelgėme į mūsų švietimo problemas ir radome, kad pagrindinė jų yra vaikų mažėjimas mokyklose. Ieškodami to priežasčių, konstatavome, kad jos veda į viduriniosios kartos tėvus, su kuriais vyriausioji karta, šiuo metu tebevadovaujanti mūsų švietimui, turi per mažai kontaktų. Šiame straipsnyje, kuris yra ano pirmojo tąsa, nukreipkime žvilgsnį į mūsų dabartinę mokyklą, bandydami atsakyti į antraštėje keliamą klausimą.

Prileiskime, kad visus tinkamo amžiaus vaikus sukvietėme į mokyklą. Kaip ilgai juos visus savoje mokykloje išlaikysime? Greičiausiai — neilgai. Tie, kurie be didelio noro į mokyklą atėjo, po kelių savaitgalių vėl pradės dairytis į patogiausią kelią nuo tos pareigos išsivaduoti. Negalime jų už tai ir kaltinti, žinodami, kad lietuviškoji mokykla dirba vaikų laisvalaikio metu. Reikalo išmokti gerai lietuviškai kalbėti, skaityti ir rašyti, jie nesupranta, tad visas mokyklos klausimas jiems neretai atrodo kaip nereikalingas tėvų išsigalvojimas.

Turint tai galvoje, lietuviškosios mokyklos mokytojai atsiduria prieš žymiai sunkesnį darbą, negu jų kolegos, dirbantieji reguliarioje mokykloje. Tą gali patvirtinti kiekvienas, kuris dirba ir lietuviškoje, ir angliškoje mokykloje. Lietuviškoji klasė mokytojui sunkesnė, o darbą palengvinančios priemonės, planavimo galimybės, pagalba iš šalies — žymiai menkesnės. Ką daryti?

Pradėkime nuo priemonių

Kai kam tai jau yra nusibodusi tema, nes daug tuo reikalu esame kalbėję, diskutavę, rašę. Bet skaudulys tebėra, ir bet ką šioje srityje užsiminus, jis atsiliepia. Imant nuo viršaus, priemonių problemos šaknys yra tame, kad iki šiol buvusieji mūsų švietimo vadovai, su mažomis išimtimis, buvo Nepr.

Lietuvos švietimo sistemos auklėtiniai, šiame krašte neįsijungę į profesinį pradžios mokyklos mokytojo darbą vietinėse mokyklose ir tuo būdu rimtai nežinantieji, kas šiuo metu tose mokyklose darosi, nežiūrint fakto, kad lietuviškoje mokykloje vaikai praleidžia tik kelias valandas, o angliškoje — ištisas penkias dienas savaitėje. Nesakau, kad Nepr. Lietuvos švietimo sistema buvo bloga, bet prisiminkime tai, kad ji buvo sukurta prieš pusę šimtmečio ir kaip tokia jau nuėjo į istoriją.

Dabartinė mūsų šeštadienio mokykla tebėra klasinė ir vadovėlinė. Vadovėlių leidimui išleidžiamos pagrindinės liet. švietimo reikalams turimos sumos. Tuo tarpu angliškoje mokykloje vadovėlis yra tik viena iš daugelio priemonių. Kalbėkime konkrečiai — ko mes neturime?

Iš modernesnių priemonių turime Kanadoje išleidžiamas ir vis papildomas mokomąsias skaidres. Tam reikalui daugumas mokyklų yra įsigijusios skaidrių prožektorius. Pagrindinės skaidrės darytos prieš keletą metų. Šiuo metu angliškoji mokykla yra nuėjusi toliau. Skaidrės keičiamos į nejudomas filmukes (film strips), kurios turi joms pritaikytas patefono plokšteles su žodžiais ir muzika. Pastarojo reikalo nesame nė pradėję.

Nėra iš vietos pajudėjęs ir lietuviškojo mokomojo filmo reikalas. Kėliau tą reikalą jau prieš daug metų, bet viskas taip ir liko tyruose šaukiančio balsas. Pavyzdžiui, imkime mokyklinę temą "Vincas Kudirka". Vienas dalykas yra papasakoti ar paskaityti klasėje apie jį. Jau būtų žymiai vaikams įdomiau, jei jo gyvenimas ir literatūros vaizdai būtų parodyti skaidrėmis, mokytojui paaiškinant žodžiu. Dar įdomiau — nejudoma filmukė, lydima plokštelėje įkalbėtos deklamacijos ar įgrotos muzikos; bet visa tai yra dar toli iki įdomumo, kurį vaikas pajustų, matydamas ir girdėdamas garsinį filmą ta tema. Sakysite: neįmanoma, tam neturime tiek daug pinigų! Nesąmonė. Čia nesukamas milijonus kaštuojantis Hollywoodo filmas. Duokite mums kelis tūkstančius dolerių (bent dalį to, kas išleidžiama liuksusiniam vadovėliui), ir mes Kanadoje tokį filmą susuksime.

Į mūsų mokyklas dar neatėjo ir taip vadinamas "video tape", kur juostoje užregistruojamas koks nors mokyklos parengimas (sakysime, vaidinimėlis) ir paskui rodomas (kaip judomasis filmas su garsu) panaudojant klasėje esantį televizijos aparatą. Kiek tai įdomumo būtų vaikams, matant save taip jų mylimame televizijos aparate.

Neatėjo į mūsų mokyklas ir mokytojo darbą labai paleng-

vinančios celiuloidinės plokštelės (transparentas), kurios, gerai paruoštos ir spalvotos, uždedamos ant atitinkamo aparato (OH projector) plokštelės vaizdui sienoje ar ekrane padidinti. Jos ne tik atstoja žemėlapius, bet taip pat duoda neribotas galimybes bet kuriam vaizdiniam mokymui ir vaikų savarankiškam darbui.

Vaizdingojo mokymo priemonių galima būtų suminėti labai daug. Kas tuo reikalu plačiau domėtųsi, norėčiau pasiūlyti JAV išeinantį mokytojų žurnalą "The Instructor", kurio kiekviename numeryje yra visa eilė naujovių ir sugestijų.

Mokinių skaityba

Tai vėl gi nusibodusi tema, nes apie ją nuolat kalbame. Deja, žengiame vėžio žingsniu ir vis su tuo pačiu pasiteisinimu: svetimose mokyklų patalpose neįmanoma suorganizuoti mokinių knygynėlį. Vėl peršasi idėja iš anglų mokyklų. Turėdamos dideles mokyklines bibliotekas, jos, vaikų patogumui, vis dėlto turi ir mažas klasių bibliotekėles, kurios susideda iš dviejų 1 x 1/2 pėdos didumo dėžučių, telpančių į bet kurią spintą. Vienoje dėžutėje yra 1 x 1 pėdos didumo kortelės. Kiekvienoje kortelėje yra: a) apsakymėlio antraštė, b) spalvotas (dviejų spalvų) paveikslėlis apsakymėlio tema, c) trumpas apsakymėlio tekstas, d) klausimai patikrinimui, kad mokinys tekstą perskaitė. Tokią kortelę mokinys atlieka pirmiausia. Kitoje dėžutėje yra mažos knygutės — brošiūros, dažniausiai 16 puslapių, kur tas apsakymėlis yra jau pilnesnėje formoje. Kortelė ir brošiūra turi tą patį numerį. Jeigu vaikas, brošiūrą perskaitęs, yra tąja tema susidomėjęs, tai brošiūros gale nurodoma, kurioje bibliotekoje ir kuriuo numeriu yra knyga, turinti pilną apysakos ar romano tekstą. Tokis mokyklinio skaitymo projektas mano jau buvo siūlytas prieš keleris metus, bet ir vėl niekas nesusidomėjo. O padaryti galima. Mokykla gali vis dėlto rasti vietos porai dėžučių kur nors padėti, o dėžutes paruošti turi centrinės švietimo tarybos, valdančios tūkstančius dolerių, skirtų švietimo reikalams. Vaikas? — jam tokia tvarka žymiai įdomesnė, nes jis pats gali pasirinkti ką skaityti, pačioje pradžioje pasirinkdamas jam įdomesnio turinio kortelę. Tai yra toli nuo privalomo skaitymo iš vadovėlio.

Lietuviškai nekalbantieji vaikai

Problema jau atėjo į mokyklas. Didesnėse mokyklose jau

daug kur yra speciali pirmojo skyriaus klasė tokiems vaikams. Vaikai čia nekalti. Gal jie yra iš mišrių šeimų, gal jie gyveno toli nuo lietuviškųjų centrų, o gal paprasčiausiai viduriniosios kartos tėvai turėjo idėją sumaišyti savo vaikus kitataučių jūroje, tikėdamiesi tuo užtikrinti jiems būsimąją karjerą šiame krašte. Šiaip ar taip bebūtų, tokie vaikai jau ateina į mokyklas, kurios visai nėra pasiruošusios tą problemą sutikti: nei planavimo, nei mokytojo vadovo, nei mokslo priemonių. Štai faktas. Mišrioje lietuvių - prancūzų šeimoje nutarta vežioti vaikus į specialią lietuviškojo pirmojo skyriaus klasę, nors toji šeima gyvena už 35 mylių nuo mokyklos. Atėjo Kalėdos ir pasirodė, kad vaikai nemoka paprasčiausių kasdieninių lietuviškų žodžių, bet jie atmintinai mokėjo Lietuvos Himną ir "Gul šiandieną jau ant šieno". Rezultatas — tėvai abu vaikus iš lietuviškosios mokyklos atsiėmė ir dabar vargsta, vežiodami į prancūziškąją. Kas kaltas? Ne mokytoja, kuriai buvo duotas jai nepakeliamas darbas. Ne mokykla, kuri visų švietimo vadovų buvo palikta su nauja problema savo valiai. Kaltė lieka įvairiausiems švietimo vadovams, kurie iki šiol beveik nieko nėra padarę šiai problemai sutikti.

Prieiname prie antraštinio klausimo: ar viską padarėme mūsų švietime? Atsakymas, deja, yra — ne. Daug šaudyta, bet mažai į taikinius pataikyta. "O ką gi galėtumei pasiūlyti?" — gal kas paklaustų. Dalį siūlymų esu šiame straipsnyje išdėstęs. Gal pabaigai pridėčiau dar vieną. Jau beveik prieš dešimtmetį, kai Pasaulio Liet. Bendruomenės vicepirmininku švietimo reikalams buvo muzikas ir mokytojas A. Mikulskis, buvo sugalvota šaukti plataus pobūdžio švietimo konferenciją, kurioje galėtų dalyvauti švietimo vadovai, mokytojai, tėvai, buvę mokiniai, mecenatai, fondų atstovai ir visi kiti, kurie tuo reikalu domisi. Tikslas — plačiau išsikalbėti. Anglai bent Kanadoje tokias konferencijas daro kasmet ir iš jų susiformuoja daug gerų idėjų. Anuo metu prie tokios lietuviškųjų švietimo "veiksnių" konferencijos nepriėjome. Gal vertėtų dar kartą pabandyti?

LIETUVYBĖS IŠLAIKYMAS — KERTINIS AKMUO MŪSŲ ATEIČIAI

PRANYS ALŠĖNAS

"Homines historiarum ignari semper sunt pueri."

Motto paimtasis Cicero posakis kalba apie žmones, kurie, nepažindami istorijos, yra tartum vaikai. Iš pradžių atrodytų, lyg ir ne į temą, nes antraštėje kalbama apie lietuvybės išlaikymą. Tačiau lietuvybė, lietuviškoji kalba ir mūsų garbingoji istorija — tai vienas ir lyg neatskiriamas kompleksas, kuriame bazuojasi jau trečią tūkstantį metų Baltijos pajūryje gyvenančios senos ir darbščios mūsų tautos reikalai. Ir ne mes vieni taip teigiame, taip galvojame. Tą patį yra sakę ir mūsų kaimynystėje gyveną vokiečiai. Kultūringame pasaulyje vokiečių posakis "Die Sprache ist insere Geschichte" yra gerai žinomas.

Lietuvybės išlaikymo problema amžių eigoj

Visi mūsų priešai, kurie mus buvo pavergę arba ir dabar tebesmaugia mūsų iškankintą tautą, labai gerai žinojo ir tebežino, jog: "Atimk iš lietuvių kalbą ir rašytąjį žodį — išnaikinsi ir visą lietuvių tautą". Už tai ir tuomet, kada Lietuva gyveno "naktimi be ryto", poeto žodžiais tariant, anais caro priespaudos laikais, rusas buvo uždraudęs lietuviškąją spaudą ir lietuviškas knygas, ir bruko lietuviams per prievartą savąją graždanką.

Tačiau lietuviški patriotai ir šviesios galvos greitai ir gerai suprato pavergtųjų klastą ir jų tikslus. Tarp caro žandarų ir pasišventėlių lietuviškų knygnešių vyko didžiulė kova. Mūsų Tėvynės patriotai anais laikais (lygiai kaip ir šiandien) nuklojo savo kaulais tolimus Sibiro plotus. Kova buvo ilga ir nepaliaujanti, kol vėl buvo atkovotas lietuviškas raštas.

Lietuvybę naikinančių veiksnių daug buvo anais laikais, jų yra gana daug ir dabar. Žiūrėkime, mūsų ateivija šiuose kraštuose — JAV, Kanadoje, nors niekas jai nedraudžia skaityti nei lietuviškų laikraščių, nei knygų, nutautėjimo procesas — vis dėlto gana greitai vyksta . . .

Apie anų laikų nutautėjimo problemą itin būdingai pa-

sisakė mūsų tautos atgimimo pranašas dr. Jonas Basanavičius, savo "priekalboj", parašytoj pirmajam "Auszros" numeriui (1883): "... Per ilgus tuos amžius mūsų gimtinė taip buvo paniekinta ir prispausta, jog už tiesą, dyvitis reikia, kad tik per vieszpaties malonę jiji iki szei dienai dar gyva liko! Senovės gadynėse apgyvenus kone trigubą žemės plotą, ji sziandien taip didei wisose szalyse susimažino, jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios mūsų Lietuvos. Tas sunykimas mūsų tautos nusidawe ipaczei dėl to, jog daugumas lietuwių parubežiuose su kitomis tautomis gywenanczių, pasisavino per ilgus amžius svetimas kalbas" ...

Kita gi pastraipa to paties straipsnio šitaip nusiskundžiančiai skamba:

"Jau daug szimtų metų praėjo, kaip paliowe Lietuvos giedriose padangėse spindėjus žwaigždelė, kuri mūsų tėwų tėwams szwietė; tamsi, neperregima ūkana apsiautė mūsų linksmą senowėje žemę, wisokie wargai, sunki, o ilga werguwė, iszdildė isz atminties atminimą laimingesnio ir newargingo mūsų gywenimo; užmirszome kuomi mes senovėje buwome ir retoj jau dainoj, ar pasakoj randi paminėta, minawota, "isz praeities mūsų ..." Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas mūsų wienintelis skarbas — kalba, taipogi nyksta ..."

Ar, kartais, nepritaikoma šioji dr. J. Basanavičiaus širdį verianti apeliacija ir nūdien, kurią jis parašė 1883 m., taipogi ne Lietuvoj — Prahoj?

Lietuvybės išlaikymo klausimas šiandien

Kai tik mūsų tautą ištinka didesnė tragedija, tuomet daugiau negu bet kada, prieš akis atsistoja ir lietuvybės išlaikymo klausimas. Visi gerai žinome, jog, jei nebebus lietuvių, nebegalės būti ir Lietuvos. Tuo labiau toji problema suaktualėja todėl, kad mūsų priešai, nežiūrėdami kokia kaina, stengiasi lietuvybę išrauti iš lietuvių su šaknimis. Taip darė anais laikais caro Rusija, panašiai, dar rafinuočiau dabar veikia bolševikai.

Šiandieną, reikėtų atvirai pasakyti, kankinamos ir kalamos prie kryžiaus Lietuvos akys krypsta daugiausia į JAV lietuvius, nes tenai jau iš seniau gyveno veik ketvirtadalis mūsų tautos, o po 2-rojo pas. karo tremtinių banga — tą skaičių dar žymiai papildė.

Tuo būdu tas kraštas turėtų likti tarytum toji užslėpta mūsų tautos atžala, kurios tiesiogiai dvasiniai ir fiziniai dar priešas nenaikina. Kanados lietuviai, nors jų yra daug mažiau, taipogi galėtų likti nevystančia, nors ir mažyte mūsų tautos šakele, kuri ateities Lietuvai būtų labai naudinga. Žinoma, tokiam grynam išlikimui — reikia pastangų. Daugelis faktorių ir šiuose kraštuose begaliniai žlugdo lietuvybę.

Koks lietuvybės stovis Amerikoje?

Į šį klausimą būtų galima atsakyti labai dviprasmiškai: "Ir geras, ir blogas". Senesnė lietuvių ateivių karta — kaip buvo, taip ir tebėra — grynai lietuviška. Deja, tų lietuvybės išsilaikymo milžinų skaičius kasdien vis mažėja, ir mažėja. Senesnioji lietuvių ateivių karta Amerikoje daug, o labai daug pasidarbavo ir daug padėjo atsikuriančiai ir padėtų atsikursiančiai Lietuvai. Juk jie, ne kas kitas, rinko milijoną parašų dėl Amerikos Lietuvos nepriklausomybės de jure pripažinimo, jie aukojo dideles pinigų sumas savo gimtojo krašto pokariniam atsistatymui, jie pirko Laisvės Varpą Lietuvai, kuris 1922 m. pasiekė Kauną, kuriame iškalbingai bylojo iškalti žodžiai: "O, skambink per amžius vaikams Lietuvos, kad laisvės nevertas, kas negina jos".

Deja, šito nebūtų galima pasakyti apie Amerikos lietuvių jaunąją kartą . . .

Ne be reikalo, daugiau kaip prieš dvidešimtmetį, atvykęs Amerikon iš Europos anuometinis VLIKo pirm. prel. M. Krupavičius, ir stovėdamas kalbėtojo platformoj prieš lietuvių klausytojų auditoriją, jautęsis stovįs ant lietuvybės kapinyno . . .

O kad iš perkeltinės prasmės nepasidarytų tikras vaizdas ir kad iš Amerikos, Kanados ir kitų kraštų lietuvių neliktų tikri kapinynai . . .

Reikia gi ką nors daryti

Reikia gelbėti lietuvybę. Tačiau nuo ko pradėti ir kaip? Tai klausimai sunkūs ir labai dideli. O juos sprendžiant, vis dėlto permaža šiandien beatsiranda Basanavičių, Vaižgantų, Kudirkų! Anie amžino atminimo vyrai daug geriau mokėjo tokius painius klausimus spręsti, negu nūdieniai mūsų lietuvybės išlaikymo ramsčiai.

Dr. J. Basanavičių jau citavome iš "Auszros", pažiūrė-

kim ką anuomet kalbėjo mūsiškis Vaižgantas, bekovodamas dėl Lietuvos Nepriklausomybės 1917 m. birželio 3 d. Sasnaukoje, ties Petrapiliu, Lietuvių Seime:

"Gal 25 m., gal 30 ... o gal 35 metai baigia eiti, kaip aš aiškiai susidėjau su P. Matulioniu ir a.a. Markeliu (paskui taip pat girininku) į susipratusių lietuvių gurguolę. Per tą laiką aš tebuvau gyvas tik lietuvių reikalais. Nebuvo dienos, nė valandos, kad aš juos būč užmiršęs. Jei nedirbau, tai bent sielojaus ir šnekėjau, riedamasis dėl menko daugiau su priešininkais.

"Nebuvo nė metų, kad nebūč prityręs ar šiokių ar tokių persekiojimų. Kur buvus, kur nebuvus, rusų valdžia traukė tieson. Daug yra dokumentų tam patvirtinti. Tik juo žiauriau ta valdžia slėgė, juo didėjo atsispyrimo pajėga, protestavimas ir nepasitenkinimo kėlimas kituose. Imkite "Tėvynės Sargą", ten rasite ištisais metais nepaliaujančią priešginystę dėl opiausių anais laikais mokyklos dalykų. Išsižadėta paprastos autoriaus savimylybės bent savo parašą padėti (žinoma, po tokiuo dalyku, kuris turi kūrybos žymę), bet tik versti akmenį po akmenėlio iš valdžios pamato. Valdžios persekiojimai, lyg dantų gėlimas, tik padėdavo siusti ir pykti, tik tvirtino tuos siekinius, kurie tau buvo brangūs, išnešioti, o kurių ji nepripažino. Visai neskauda, kai priešininkai tavo kūną naikina, sielos nepasiekdami". (Cit.: "Tiesiant kelią Liet. Neprikl.", Vilnius, 1919 m.).

Ar bereikia gražiau pasisakyti dėl lietuvybės ir mūsų tautos reikalų? Tiesa, tai buvo kovota anuomet dėl Lietuvos nepriklausomybės, bet taip pat tada, kaip ir nūdien, mūsų laisvės kova rišosi ir tebesiriša su lietuvybės išlaikymu. Pradžioje jau minėjau: nebus lietuvių, nebereikės nei Nepriklausomos Lietuvos ...

Ach, čia dar kartą norėtųsi atsidusti, pritariant: kaip gi mums ir šiandien reikėtų daugiau Vaižgantų arba ir "Tėvynės Sargo"–anų laikų dvasios laikraščių, kurie daugiau užsiimtų lietuvybės išlaikymo ir Lietuvos laisvės kovos reikalais, o ne tarpusavio barniais ...

Arba. Prisiminkime ir Kudirkos "Varpą", kuris galingai aidėjo Lietuvos laukais ir kloniais anuomet ir budino prisnūdusius: "Kelkite, kelkite, kelkite!.. Reikia mums ir šiandien daugiau tokių garsių Varpų, á la Kudirkos, kurie žadintų gęstančią lietuvybę čia užjūryje.

Nuo ko pradėti?

Šis reikalas yra didelis ir komplikuotas. Jį sunku išgvildenti straipsnio rėmuose. Čia reikia ne vienos, bet daugelio galvų, ištiso reikalo gilesnio pastudijavimo, gal net kokios nors konferencijos.

Lietuvybės išlaikymo frontan privalo stipriai atsistoti mūsiškė spauda. Reikia į šią akciją jungtis dar nuoširdžiau mūsiškiam laikraštininkam, pedagogam, rašytojam ir kitiem intelektualam.

Lietuvybės gaivinimą reikėtų ypatingai suaktyvinti mūsų jaunojoj kartoj šiapus Atlanto. Senieji ir taip grabo lentą pasieks tikrais lietuviais. Tačiau ligi tol — ir jie turi prisidėti prie lietuviško gaivinimo bent savo šeimose.

Šiuose kraštuose labai didelį vaidmenį vaidina lietuviukuose ir jų išlaikyme lietuviškoj dvasioj lietuviškos šeštadieninės mokyklos, lietuviška spauda. Šiedu faktoriai — ypatingai remtini ir palaikytini. Mūsiškių šeštadieninių mokyklų mokytojai — pasišventėliai dirba ypatingai didelį darbą šiojoj srity. Didelė garbė jiems už tai!

Tiesą pasakant, šiuo metu visiškai tik "rankas susidėjus" lietuvių nesėdima šiuose kraštuose. Jie dirba, veikia ir ginasi, kiek įmanydami, nuo tos nepageidaujamos nutautimo ligos. Tačiau, nežiūrint to, niekad nebus pro šalį tą darbą dar daugiau suaktyvinti. Taigi, ir tebūna:

"Mūsų jėgos, mūsų darbas — Lietuvai Tėvynei!"

"Pasaulėžiūrinė diferenciacija, rodanti paprastai gyvenimišką bei politinę išraišką partijose, nėra kokia anomalija, o atvirkščiai, yra visiškai normalus dalykas. Diferenciacija, kaip daugiariopumo bei įvairumo pradas, yra tautos dvasinė brendimo, jos kultūrinio ūgio bei skleidimosi apraiška. Bet kultūra, kaip pasakė Georg Simmel, yra kelias nuo vientisos vienybės į daugiariopą vienybę. Taigi diferenciacija, daugiariopumas, išsisklaidymas yra tik pereinamasis kelias į vienybę įvairume, t.y. į pilnutinį tautos subrendimą. Po diferenciacijos, normaliai imant, eina integracija.

Prof. Antanas Ramūnas

MAGDALENA DRAUGELYTĖ - GALDIKIENĖ — VISUOMENININKĖ

MONIKA LIULEVIČIENĖ

1. Galdikienės visuomeninės veiklos pradžia

Magdalenos Draugelytės - Galdikienės tėvelis buvo mokytojas. Kai ji gimė (1891 m.), jos tėvelis, Petras Draugelis, buvo pradžios mokyklos mokytojas Gižų valsč., Vilkaviškio apskr. Magdutė pradžios mokyklą baigė pas tėvelį. Baigus išvažiavo į Marijampolę ir įstojo į mergaičių gimnaziją.

Magdalena jau 1905 - 1906 m. dalyvavo slaptuose visuomenės susirinkimuose. Dar jaunutė būdama, Magdutė padėjo savo sesutei Apolonijai Draugelytei suorganizuoti Marijampolėje L.K.M. dr-jos skyrių, kuris išaugo į didžiausią Lietuvoje skyrių — su 1500 narių.

Apie savo visuomeninės veiklos pradžią M. Galdikienė prisipažįsta, kad ji prasidėjo Marijampolėje. Pokalbyje su dr. O. Labanauskaite taip sako: "Visuomeninė veikla prasidėjo su mokslo pradžia Marijampolėje. Pradėjau su daina choruose ir vaidinimuose. Su daina persikėliau į Petrapilį, kur įsijungiau į muziko Sasnausko chorą" (Gald. Filmo tekstas).

Būdama aukštesnėse klasėse, Magdalena Druagleytė suorganizavo mergaičių lavinimosi būrelį. To būrelio narės domėjosi lietuvių tautosaka. Atostogų metu mergaitės, grįžusios į tėviškę, dažniausiai į kaimą, rinkdavo ir užrašydavo dainas, pasakas, mįsles, priežodžius. Marijampolėje M. Draugelytė dalyvavo "Šviesos" ir "Žiburio" choruose ir vaidinimuose, tų draugijų rengiamuose vakaruose.

Būdama Petrapilyje, M. Draugelytė veikė su ateitininkais. Ji dr. O. Labanauskaitei taip pasakoja: "Su ateitininkais susitikau to sąjūdžio pradžioje. Kai vykau į Petrapilį (1912) mokytis, buvau įgaliota ten įkurti studentų ateitininkų kuopą. Ne tik įkūriau, bet buvau išrinkta ir pirmąja tos kuopos pirmininke. Ateitininkų organizacijai esu dėkinga ne tik už jaunystės praturtinimą, bet ir už visuomeninės veiklos kelio parodymą" (Gald. Film. tekstas, 5 psl.). Petrapilyje gyvendama, ji padarė vieną didelį ateitininkams patarnavimą: jos prašo

mas, muzikas Č. Sasnauskas paraši ateitininkų himnui gaidas.

Su ateitininkais M. Galdikienės santykiai nebuvo nutrūkę. 1952 m. ją randame Ateitininkų sendraugių sąjungos N.Y. skyriaus pirmininke ir Ateitininkų federacijos vyr. valdyboje.

2. Galdikienė draugijoje

Grįžusi iš Rusijos į Lietuvą (1918 m.), Magdalena Draugelytė - Galdikienė matė, kad Lietuvoje darbo yra daug, bet darbininkų maža. Dėl to tuojau aktyviai įsijungė į visuomeninį darbą. Ji pati sako: "Kai visi susirinkom atgal į nepriklausoma būti apsisprendusią Lietuvą, darbų buvo daugybė, bet darbininkų maža. Vien tik darbu mokykloje pasitenkinti nebuvo galima. Darbininkių laukė jau nuo 1908 m. įkurta Lietuvių katalikų moterų draugija. Į ją ir stojau" (Gald. Film. tekstas, 2 psl.).

1919 m. M. Galdikienė buvo išrinkta L.K.M. draugijos pirmininke. Iki 1927 m. kiekvienais metais ji buvo perrenkama toms pareigoms. 1927 m. pirmininkės pareigas teko įpiršti vieneriems metams Em. Gvildienei.

1928 - 1940 L. K. M. dr-jai pirmininkavo vėl Magdalena Draugelytė - Galdikienė (L. E., XVI, 55 psl.). Jai teko pirmininkauti dvidešimt metų. Pažvelkime į L.K.M. draugijos veiklą, kuri buvo judinama Galdikienės pažangių minčių variklio. Ta veikla yra dokumentuota ir iliustruota draugijų organe — "Moteris".

Lietuva tuo laiku buvo žemės ūkio kraštas. Labai reikėjo ūkininkaites šviesti, todėl L. K. M. draugija pirmoji įsteigė keturias mergaičių žemės ūkio mokyklas: Karmėlavoje, Rietave, Balbieriškyje ir Salamiestyje.

L. K. M. draugija jungė katalikes moteris bendram kultūriniam ir socialiniam darbui. M. Galdikienei pirmininkaujant, tobulinama draugijos organizacinė santvarka, priimamas draugijos šūkis "Tiesa ir Meilė", nustatoma dr-jos vėliava, įvedami narėms vienodi bilietai.

1934 m. suorganizavo moterų katalikių organizacijų sąjungą — Lietuvių katalikių moterų vyriausiąjį sekretoriatą ir, jam pirmininkaudama, 1934 m. suorganizavo šios sąjungos katalikių inteligenčių sekciją — Moterų talką. Padėjo susiorganizuoti katalikėms valdininkėms.

M. Galdikienei vadovaujant, L.K.M. dr-jos veikla buvo nepaprastai šakota. Draugijos narių skaičius nuostabiai padidėjo.

1920 m. Lietuvoje buvo susidariusi labai pavojinga padė-

tis. Želigovskiui puolant, Lietuvos kariuomenė smarkiai nukentėjo. Visa tauta turėjo stoti kovon už Lietuvos nepriklausomybę. Buvo sudarytas Vyriausias Lietuvos gynimo komitetas. Jis tuoj paskelbė į visuomenę atsišaukimą, kuriame nurodė esamą padėtį, kvietė gintis ir nurodė, kaip organizuotis. Tuojau pirm. M. Galdikienės iniciatyva buvo sudarytas Lietuvių moterų tėvynei ginti komitetas.

L. K. M. dr-jos skyriai greitai išplito nepriklausomoje Lietuvoje. Dėl to 1921 m. buvo suorganizuotos apskričių tarybos, kurios 1926 m. pavadintos rajonų valdybomis. Rajonų valdybos šaukė rajoninius suvažiavimus.

L. K. M. dr-jos iniciatyva buvo suorganizuotas L. Katalikių moterų organizacijų centras, kuris įstojo į Pasaulinę katalikių moterų organizacijų uniją ir toje unijoje atstovavo lietuvėms katalikėms moterims. 1931 m. pagal vyskupijas L. K. M. dr-jos skyriai buvo paskirstyti į 5 regijonus. Draugija 1928 m. turėjo 217 skyrių ir daugiau kaip 20,000 narių, o 1940 m. jau buvo 410 skyrių (30 rajonų, 5 regijonai) su 42,000 narių.

Pirmininkė M. Galdikienė sugebėjo į L.K.M. dr-jos veiklą įtraukti daug gabių bendradarbių: V. V. Karvelienę, M. Ruginienę, O. Gaigalaitę, A. Sereikytę, J. Drungaitę, O. Jonkaitytę ir kt. Sėkmingesniam veikimui 1919 ir 1920 m. buvo surengta visa eilė socialinio veikimo kursų ir suorganizuotos šios sekcijos: organizacijos, spaudos, švietimo ir kt. Visa tai padėjo draugijai plėstis. M. Galdikienė pirmininkaudama visada kėlė reikalą į organizacinį darbą įtraukti kuo daugiausia žmonių. Ji pati dėjo pastangų organizuoti studentes ateitininkes visuomeniniam veikimui.

L. K. M. dr-ja suorganizavo keletą kongresų, kuriuose dalyvaudavo tūkstančiai dalyvių. Nepaprastai įspūdingas buvo jubiliejinis kongresas Kaune 1928.VI.29-30. Kongreso proga buvo surengta savaitę trukusi paroda. Kongrese dalyvavo 3170 dalyvių. Kitas jubiliejinis kongresas įvyko Kaune 1933.VI.4-5. Jame dalyvavo 10,000 dalyvių. Tame kongrese buvo įspūdinga meninė programa. 1938 m. įvyko jubiliejinė konferencija. Trečiasis kongresas įvyko 1940.V.12-13 Vilniuje. Jis buvo nepaprastai gausus, nes lietuvės buvo pasiilgusios Aušros Vartų Marijos, tai suvažiavo iš visos Lietuvos pasimelsti prie Jos. Kongreso dalyvės užtvindė visą gatvę prie Aušros Vartų koplyčios, kurioje buvo pamaldos kongreso intencija. Kongresas buvo didelė tautinė demonstracija sulenkėjusiame Vilniuje. Minios

vilniečių stebėjo didžiulę, nepaprastai įspūdingą tautiniais rūbais pasipuošusių lietuvių moterų eiseną su šimtais plevėsuojančių vėliavų. Eisenai vadovavo pirm. M. Galdikienė.

1939 m. L. K. M. dr-ja pasistatė didingus, moderniškai įrengtus namus Kaune. Jų vertė buvo kelių šimtų tūkstančių litų. Reikia pasakyti, kad L. K. M. dr-ja, M. Galdikienės vadovaujama, išaugo į didžiausią nariais Lietuvoje organizaciją su labai šakota kultūrine veikla. Ji labai daug prisidėjo prie kaimo kultūrinio lygio kėlimo.

M. Galdikienė, pasitraukusi nuo bolševikų, irgi veikė. Ji 1947 m. buvo Lietuvių šalpos dr-jos Prancūzijoje ir Pasaulinio motinų sąjūdžio lietuvių komiteto narė. 1951 m. įkūrė Pasaulio lietuvių katalikių organizacijų sąjungą ir buvo jos pirmininkė, 1952 m. New Yorko ir New Jersey aps. Am. R. kat. moterų direktorė, be to, Ateitininkų sendraugių sąjungos N.Y. skyriaus pirmininkė, Ateitininkų federacijos vyr. valdyboje, Nekalto Prasidėjimo seserų gildos N. Y. skyriaus valdybos ir Europos moterų tremtinių tarybos narė.

Kad būtų aiški M. Galdikienės veiklos apimtis, čia suminėsime visas organizacijas, kuriose jai teko veikti. Ji dalyvavo ir dirbo pavasarininkuose (Tambove), Nukentėjusiems dėl karo šelpti komitete, Moterų globos komitete, Katalikų mokytojų sąjungoje, Skautams remti draugijoje, Kūdikio globos draugijoje, Draugijoje kovai su tuberkulioze, Lietuvos pagražinimo draugijoje, Katalikų veikimo centro vyr. valdyboje, Latvių - lietuvių vienybės draugijoje, Nukentėjusiems nuo potvynio šiaurės lietuviams šelpti komitete, Aukštąjį mokslą baigusiųjų moterų sąjungoje, Lietuvių - prancūzų draugijoje, ateitininkuose, Kat. org.-jų sąjungoje, Leono XIII fonde. M. Galdikienė rėmė nuolatinėmis aukomis Šv. Vincento Pauliečio, pavasarininkų, ateitininkų, L.K.M. draugijas ir kitas.

Svarbesnės veiklos sritys

Visuomeninėje veikloje M. Galdikienė dalyvavo įvairiose gyvenimo srityse. Mes čia paliesime tik keletą sričių, kuriose jos darbai yra ryškiausi, būtent: politinėje veikloje, socialinėje veikloje, dalyvavime spaudoje ir paskaitų skaityme.

a. Politinė veikla. "Grįždama iš Rusijos Lietuvon, jau buvau apsisprendusi, kad prie atsistatančios Lietuvos gyvenimo organizavimo prisidėsiu veikdama per Krikščionių demokratų sąjūdį" (Gald. Film. tekst., 2 psl.). Kr. dem. sąrašuose M. Galdikienė buvo išrinkta į visus keturis seimus.

Politinėje srityje M. Galdikienė pradėjo reikštis dar Rusijoje. Ji aktyviai dalyvavo rinkiminėje kampanijoje į Lietuvių seimą Petrograde 1917 m. Apie tai ji pati taip atsiliepia: "Tais laikais buvo nepopuliaru moterims dalyvauti politikoje. Ir turbūt dėl to pralaimėjau rinkimus. Mano pirmas žingsnis į politiką buvo tada, kai buvau išrinkta į Kauno miesto tarybą 1919 m., o 1920 m. buvau išrinkta į Steigiamąjį Seimą" (Gald. Rilm. tekst., 3 psl.).

Steigiamaje Seime M. Galdikienė buvo išrinkta į prezidiumą. Kitame seime buvo paskirta sekretorės pareigoms. 1926 m. buvo vicepirmininkė.

Išrinkimas moterų į seimą buvo didelis moterų laimėjimas. M. Galdikienė apie tai taip atsiliepia: "Šis faktas gražiai pasitarnavo moterų lygių teisių įgyvendinimui, ir Lietuva iškilo, kaip pradininkė tarp kitų Europos kultūringų kraštų" (Gald. Film. tekst., 3 psl.).

"Tais laikais katalikės buvo tiek susipratusios, kad sugebėjo suprasti vienybės reikšmę. Jos atmetė labai populiaraus ir gerbiamo prel. Januševičiaus sumanymą — įsteigti moterų partiją. Moterys numatė, kad tokia partija suskaldytų katalikų frontą; o vienybė buvo labai reikalinga, kad duotų Lietuvos valstybei krikščioniškai demokratiškus pagrindus" (Tėv. Sarg., 1949, 2-3 nr., 158 psl.).

1919 m. Katalikių moterų kongresas pasisakė visais aktualiais klausimais, nustatė tolimesnio veikimo gaires, valstybei atstatyti ir tvarkyti ir užgyrė Krikščionių demokratų partijos programą, pagrįstą lietuvybe, krikščionybe ir demokratybe. Kr. dem. partija buvo pasiryžusi suburti visus tautiečius, be padėties ar lyties skirtumo, po savo vėliava valstybės reikalams tvarkyti.

Moterys parėmė Krikščionių demokratų partijos pastangas ir rinkimuose į savivaldybes ir į Steigiamąjį Seimą atidavė savo balsus už Krikščionių demokratų bloko sąrašus" (Tėv. Sargas, 1949, 2-3 nr., 158 psl.). Į Steigiamąjį Seimą patekusioms šešioms atstovėms partija patikėjo įvairias atsakingas pareigas. E. Gvildienė buvo deleguota į Sveikatos, Darbo ir Socialinės apsaugos komisijas. S. Stakauskaitė — į Valstybės konstitucijos komisiją, M. Galdikienė — į Švietimo ir Knygyno komisijas. O Muraškaitė - Račiukaitienė buvo išrinkta frakcijos sekretore.

Pirmaisiais nepriklausomo gyvenimo laikais, be valstybės tvarkymo darbų, reikėjo rūpintis dar ir tuo, kad kitos valstybės pripažintų Lietuvos valstybę. Diplomatinių žygių nepakako.

Reikėjo juos dar sustiprinti St. Seimo atstovų delegacijomis. Tokia delegacija 1921 m., sudaryta iš šešių asmenų nuo visų didesnių frakcijų, buvo pasiųsta į Suomiją. Toje delegacijoje Krikščionių demokratų partijos atstove dalyvavo M. Galdikienė. Moters dalyvavimas diplomatinėje misijoje buvo geriausias įrodymas pasauliui, kad Lietuva nuoširdžiai demokratiška. Tai, be abejo, prisidėjo, kad Suomija, kurioje demokratizmas labai gerbiamas, pasiskubino pripažinti Lietuvos valstybę de jure.

Krikščionys demokratai atėjo į valdžią, nes seime turėjo daugumą atstovų. Katalikių moterų atstovių pastangomis pirmosiomis savo darbo dienomis krikščionių demokratų valdžia likvidavo viešąją gėdą — "baltąją vergiją", pasėtą vokiečių okupacijos. Tam likvidavimui buvo pasipriešinimo iš įvairių pusių neva sveikatos sumetimais. Prostitucijos namai buvo uždaryti ir tuo būdu padarytas galas moterų legalizuotam pažeminimui (T. S., 1949, 2-3, 199 psl.).

Gindamas darbininkių reikalus, Krikščionių demokratų blokas išleido daug naudingų įstatymų. Vieni jų apsaugojo darbininkę nuo darbdavių išnaudojimo, kiti teikė joms įvairių palengvinimų. Pavyzdžiui, buvo uždrausta naudoti moterį nakties darbui. Nėščioms ir gimdyvėms duodamos apmokamos atostogos ir įvairios lengvatos jų motinystės pareigoms atlikti. Buvo neužmiršta ir tarnaičių samdymo ir atleidimo taisyklės, jų socialinis draudimas ir laisvalaikio nuostatai, duodą joms galimybės atlikti savo religinius ir kitus asmeniškus reikalus.

M. Galdikienė stengėsi, kad lietuvė turėtų pilną laisvę. 1922 m. L. K. M. dr-ja parengė įstatymo projektą, kuriuo buvo pataisyti įstaitymai, siaurinę žmonų ir dukterų teises į turto paveldėjimą. Katalikių moterų buvo pateiktas įstatymo projektas rusų paliktiems civiliniams įstatymams pataisyti, kuriais buvo daroma skriauda moterims turto valdymo, paveldėjimo ir vaikų globos klausimais. Taip pat buvo išbrauktas straipsnis, kuris draudė moteriai turėti savo atskirus asmens dokumentus. O atskirų dokumentų neturėjimas galėjo labai suvaržyti moters asmens laisvę. Šis įstatymas davė pradžią materialiniam moters savarankiškumui. Tai buvo tikrai drąsus šuolis priekin. Šiuo klausimu Lietuva pralenkė daugelį Vakarų Europos kraštų. Prancūzes dar ir šiandien varžo senas Napoleono Kodeksas, paremtas romėnų teise, kuris nepripažįsta moters savarankišku asmeniu. 1926 m. darė žygių apginti ištekėjusių moterų tarnybos teisei. Moterys galėjo gauti

L. K. M. dr-jos centre nemokamai teisės patarimų, kur visada budėjo teisininkė.

Lietuvės katalikės moterys seime, padedamos krikščionių demokratų, atrėmė pasikesinimus sumažinti mergaičių mokyklų programas. Tokiu būdu atvėrė mergaitėms kelią į aukštąsias ir specialines mokyklas. Mergaitė ir moteris galėjo lavintis, sau laisvai pasirinkti mėgiamą profesiją, o baigus mokslą, užimti ir aukštas tarnybines vietas. Taigi nenuostabu, kad Lietuvoje Eltos informacijos direktorė buvo M. Avietinaitė, Vytauto Didžiojo universiteto ord. profesorė buvo dr. Tumėnienė. Turėjome visą eilę aukštesniųjų mokyklų ir ligoninių direktorių, teisėjų.

b. Socialinė veikla. Socialinė veikla taip pat nebuvo pamiršta. L. K. M. dr-ja turėjo Mergaičių globos sekciją ir Motinos ir vaiko sekciją. Mergaičių globos sekcija buvo įkurta 1929 m. Ši sekcija buvo priimta į Tarptautinę mergaičių globos sąjungą nare. Lietuvių mergaičių globos sekcija siųsdavo savo atstoves į tarptautinius sąjungos suvažiavimus. Ji išlaikė mergaičių globos namus ir dvejus darbo tarpininkavimo namus. Mergaičių globos darbo namų tikslas — laikina pagalba. Mergaitės turėjo dirbti ir gaudavo kuklų pragyvenimą per du mėnesius. Per tą laiką turėjo susirasti darbą. Draugija ragino, kad mergaitės nevyktų iš kaimo į miestus, kad neemigruotų į svetimus kraštus. Globos namais kasmet pasinaudodavo apie 10,000 mergaičių, o Darbo namais — 2640 mergaičių. Svarbesniuose pasienio miestuose ir Kaune sekcija turėjo Stočių misijas, kurios teikė keliautojoms patarimus, kad mergaitės nebūtų apgautos ir suviliotos. Tokios stotys buvo Kaune, Virbalyje ir Klaipėdoje.

Motinos ir vaiko sekcija buvo suorganizuota 1931 m. Ši sekcija turėjo rūpintis pagalba neščioms ir gimdyvėms. Šios sekcijos žinioje buvo 9 Sveikatos apsaugos punktai įvairiuose L. K. M. dr-jos skyriuose. Motinystės namai Kaune priglausdavo nelaimingas motinas. Sekcijos žinioje buvo du vaikų lopšeliai: Kaune ir Panevėžyje. Sekcija turėjo savo gydytoją instruktorę, o punktai — gailestingas seseris bei akušeres.

Buvo steigiami ir išlaikomi vaikų darželiai ir vasaros aikštelės vaikams.

L. K. M. Dr-ja organizavo jaunų motinų ratelius vaikų auklėjimo klausimams nagrinėti. Motinos ir vaiko sekcija turėjo kilnojamą motinos ir vaiko parodėlę ir projekcijos aparatą paskaitoms pailiustruoti.

M. Galdikienei vadovaujant, L. K. M. Dr-jos skyriai išlaikė 16 senelių prieglaudų. Socialinei globai vykdyti 1932 m. buvo įsteigtas Socialinės globos fondas. Į tą fondą kiekviena L. K. M. dr-jos narė mokėjo 1 litą per metus.

M. Galdikienės vadovaujama L. K. M. dr-ja kovai su girtavimu steigė arbatines, valgyklas. Ūkininkėms pagelbėti steigė siuvimo ir mezgimo kursus. 1925 m. buvo įsteigti trys vištininkystės punktai. Prie Karmėlavos Mergaičių žemės ūkio mokyklos veikė vaisių džiovinimo punktas.

1936 m. buvo suorganizuota Šeimininkių sekcija, kuri turėjo rūpintis profesiniais šeimininkių reikalais. Ši sekcija ruošė kursus, konkursus, parodas ir ekskursijas. Buvo ruošiami dviejų savaičių ir trumpesni virimo, konservavimo, mezgimo ir kitoki kursai. Šios sekcijos rūpesčiu 1939 m. gegužės 4 d., šv. Monikos dienos proga, buvo paskelbta Šeimininkių diena. Tą dieną vyko parodos, paskaitos ir eitynės. 1937 m. Motinos dienos proga buvo sušelpta maistu, drabužiais ir pinigais daugiau kaip 5000 motinų su vaikais.

L. K. M. dr-ja pagal savo šūkį "Tiesa ir meilė" rūpinosi lietuvių mergaičių švietimu: steigė amatų ir namų ūkio mergaitėms mokyklas. 1925 m. įsteigė žemės ūkio mokyklą Rietave, 1926 m. Balbieriškyje. Neturtingoms mergaitėms buvo parūpinta ir stipendijų. 1927 m. įsteigė žemės ūkio mokyklą Vabalninke, kuri 1930 m. buvo perkelta iš Vabalninko į Salamiesčio dvaro centrą. Tose mokyklose buvo ruošiami apylinkės moterims kursai ir parodėlės.

"Krikščionys demokratai rėmė moterų pastangas pakelti šeimininkavimo lygį. Tuo tikslu leido įsteigti mergaičių ūkio mokyklas ir jas parėmė lėšomis. Tų mokyklų gražus tinklas apgaubė Lietuvą ir įnešė nemaža šviesos ir jaukumo į sodžiaus šeimų gyvenimą. Mergaičių ūkio mokyklų mokomąjį personalą parengė Žemės ūkio akademija Dotnuvoje; be to, buvo suteikta visai eilei abiturienčių stipendijos studijuoti užsieniuose. Tad nenuostabu, kad mūsų šalies gerovė sparčiai kilo" (Tėv. Sarg., 1949, 2-3 nr., 160 psl.).

c. Spauda ir paskaitos. M. Galdikienė spaudoje dalyvauja nuo gimnazijos laikų. Rašė "Moksleivių drauge", "Ateityje", "Lietuvaitėje", "Laisvėje", "Ryte", "Moteryje", "Dirvoje", "Naujojoje vaidilutėje", "XX Amžiuje" ir kituose laikraščiuose. Pasirašydavo pavarde, M. G., M. D. G., E. Gilutė, Mokytoja, Feministė ir kitaip.

M. Galdikienei teko pridėti ranką ir prie L. K. M.

dr-jos spaudos išugdymo. Ji keletą metų redagavo draugijos žurnalą "Moteris", pradėtą leisti 1920 m. Ji stengėsi parūpinti knygų vaikų auklėjimo klausimais. Išleido eilę knygų šeimininkavimo ir vaikų auklėjimo klausimais: E. Stankienės redaguotą "Ką valgome?" (1935) ir "Mūsų rūbai" (1936 m.), M. Sidaravičienės red. "Namai ir moteris" (1937 m.), O. Gratkauskienės red. "Krikščioniškoji šeima" (1936 m.). Ir dar "Teresė Kubilinskaitė", "Tavo kūdikis", "Tiesos ir meilės tarnyboje", "Ištvirkavimas ir prostitucija" ir kt. L. K. M. dr-jos leidžiamų knygų tiražas buvo 10,000 egz. Draugija uoliai platino spausdintą žodį, nes taip buvo tarnaujama tiesai ir meilei. Spauda galėjo sparčiai plisti, nes tuo laiku draugija turėjo 32 knygynus.

L. K. M. dr-ja rūpinosi moteris šviesti ir gyvu žodžiu. Draugijos skyriuose buvo ruošiamos paskaitos. Kasmet suruošdavo apie 2000 paskaitų. 1937 m. buvo sušaukta 2240 susirinkimų, kuriuose skaityta 2255 paskaitos. Paskaitos buvo auklėjimo, namų ruošos, ūkio, visuomeniniais ir religiniais klausimais. Reikia džiaugtis Magdalenos Galdikienės nuostabia meile lietuvei moteriai. Ji apvažiavo visą Lietuvą su paskaitomis. Ji rūpinosi kaimo moters kultūra. Todėl ji stengėsi paskaitose nagrinėti moterims aktualius klausimus. Tam reikalui pasirūpino įvesti "Tėvynės Sarge", Ūkininke" ir "Darbininke" moterų skyrius.

Pabaiga

"Reta asmenybė tegali ištekti energijos taip ilgai ir tokios didžiulės organizacijos pirmininkavimo pareigoms eiti" (N. V., 1935, 127 psl.). M. Galdikienė visuomeniniam darbui įdeda visą savo sielą. L. K. M. dr-jos skyrių steigimo reikalais daugiausia teko jai važinėti. Reta vieta, kur nebuvo M. Galdikienė. Reikia stebėtis, kaip jai užteko sveikatos ir energijos.

Daug jai rūpesčių buvo sudariusios draugijos išlaikomos mergaičių žemės ūkio mokyklos. Joms reikėjo išrūpinti ūkius, gauti leidimus statyti ir remontuoti mokyklų ūkio trobesius, įsigyti inventorių, surasti personalą ir t.t. Tais reikalais teko važinėti į mokyklų steigimo veitas, vaikščioti į įvairias įstaigas.

M. Galdikienės pirmininkavimo metu draugijai teko pergyventi linksmų, malonių ir gana sunkių dienų. Visada ji rasdavo saiką ir ištvermės. Iš pat pirmųjų pirmininkavo dienų taip plačiai užsimojus organizuoti Lietuvos moteris, o ypač eiti į liaudį, trūko žmonių ir lėšų. Pati M. Galdikienė ne-

retai savo pinigais draugiją yra rėmusi. O kiek jai teko sukti galvą, iš kur padaryti lėšų vienam ar kitam būtinam draugijos reikalui. Lėšų reikalais jai daug teko numindžioti įstaigų slenksčių, prašant subsidijų draugijos dirbamiems socialiniams, ūkio kultūros, sveikatos, švietimo ir kitiems darbams. Tai didelis darbas. Nors daug kas prie to darbo prisidėjo, bet daugiausia darbo teko pirmininkei.

M. Galdikienei tekdavo dalyvauti visuose darbuose: sakyti kalbas, daryti pranešimus, skaityti paskaitas. Jai dažnai tekdavo atlikti techninį darbą: budėti raštinėje, rašyti raštus, spausdinti, siuntinėti ir t.t. Draugija, vertindama M. Galdikienės atsidėjimą ir pastangas darbui, 1922 m. savo konferencijoje pakelia ją į garbės nares ir prašo toliau jai vadovauti. Jos veikla pasireiškė ilgametėje L. K. M. draugijoje, todėl teisingai A. Sereikytė sako: "Argi galime M. Galdikienė atskirti nuo Lietuvių katalikių moterų draugijos ir draugiją nuo Galdikienės" (G. F. tekst., 5 psl.).

Dirbdama visuomeninį, spaudos ir politinį darbą, Galdikienė visą laiką dirbo ir mokytojos darbą. Pradėjo 1910 m. Liepojuje, vėliau persikėlė į Obelius. 1912 m. išvažiavo studijuoti į Petrapilio Pedagoginius kursus. Vėliau persikėlė į Marburgą ir lankė Natorpo vadovaujamus kursus. Dar vėliau ji dirbo lietuvių gimnazijoje Tambove. Grįžus į Lietuvą, dirbo "Saulės" gimnazijoje, o po to "Saulės" seminarijoje. Nuo 1923 m. Švč. Širdies kongregacijos mergaičių mokytojų seminarijoje direktorė ir dėstė vokiečių kalbą.

Kai peržvelgiame M. Galdikienės nuveiktus darbus, tai suprantame, kad Šv. Tėvo jai suteiktas atžymėjimas už nuopelnus Katalikų Bažnyčiai ir mūsų tautai yra tikrai vertas ir prasmingas.

Panaudota literatūra

1. O. Beleckienė, Ne į miestą, "Moteris", 1931, 12 nr., 6 psl.
3. O. Beleckienė, Didžioji visuomenininkė, "Naujoji vaidilutė", 1935, 3 nr., 127 - 132 psl.
3. M. Draugelytė - Galdikienė, Moterys ir krikščionys demokratai, "Tėvynės Sargas", 1949, 2-3 nr., 158-160 psl.
4. M. Galdikienė, Atsiminimų nuotrupos, "Moteris", 1957, 4 nr., 11 - 14 psl.
5. Galdikienės Filmo tekstas (rankraštyje).
6. Lietuvių Enciklopedija, VI, 483 psl. ir XVI, 54 psl.
7. Mūsų keliai, Roma, 1952.
8. Tiesos ir meilės tarnyboje, 1953.

IN MEMORIAM

Lietuvių išeivijos vyresnioji karta sparčiai retėja. Mirtis skina išeivijos veikėjus, retina aktyviuosius visuomenės darbininkus, kuriuos turi pakeisti jaunesniųjų kartų prieauglis. Paskutiniuoju metu netekome keleto visuomenėje plačiai žinomų ir joje stipriau pasireiškusių veikėjų.

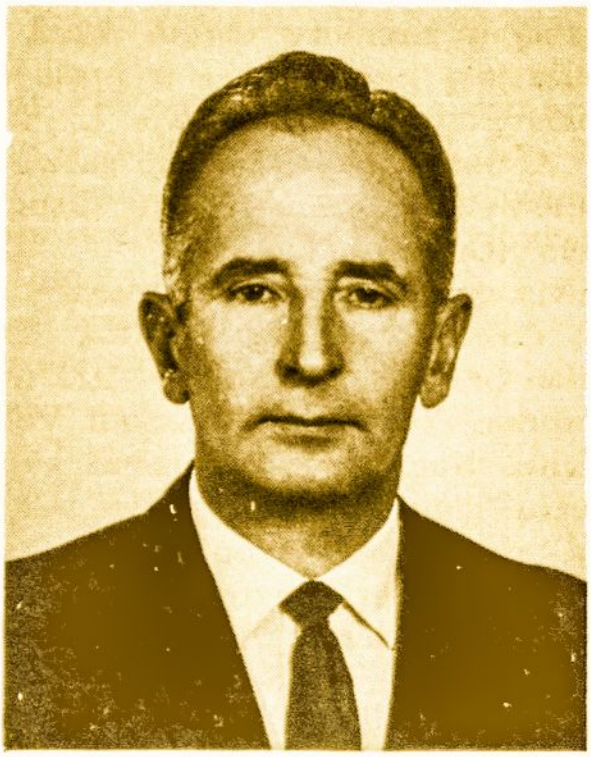

JUOZAS BELIŪNAS

Dėl agronomo Juozo Beliūno mirties visų jo artimųjų ir kolegų agronomų širdis suspaudė gilus skausmas, ir sielas prislėgė gilus liudesys. Jis iš gyvųjų tarpo atsiskyrė pačiame savo amžiaus subrendime. Su jo mirtimi išeivija neteko nuoširdaus, pasišventusio, didelio tėvynės mylėtojo Dzūkijos sūnaus.

Juozas Baliūnas buvo gimęs 1917 m. rugpiūčio 17 d. Piestuvėnų kaime, Stakliškių valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1938 baigė Prienų "Žib gimnaziją. 1939-40 baigė karo mokyklos atsargos karininkų laidą. 1940-44 studijavo Žemės ūkio akademijoje agronomijos mokslus. 1944 pasitraukė į Vokietiją.

1946 studijavo Baltijos universitete, Hamburge. 1948 išvyko į Kanadą. 1963 apsigyveno Čikagoje. Dirbo Automatic Electric bendrovėje vyresniuoju braižytoju. 1950 vedė Sofiją Jurcytę. Išaugino dvi dukras — Dalią ir Rimą. 1970 buvo išrinktas Čikagos Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininku. Paskutiniuoju metu buvo išrinktas į Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos Centro komitetą ir Lietuvių religinės šalpos komitetą. Mirė šių metų vasario 8 dieną.

Su velioniu teko artimai bendradarbiauti Čikagos Amerikos Lietuvių Taryboje. Čia jis savo darbais įrodė, kad jam Lietuva buvo Motina - Tėvynė, kuri tautą ugdė jos žygiuose, garbėje ir varguose. Jo politinis credo buvo vieninga Lietuva. Jis buvo giliai įsitikinęs, kad vienintelė tautos šventė — Vasario 16-ji — yra visų lietuvių šventė ir kad jų visų Lietuvos laisvei atgauti pastangos turi būti skirtos bei paaukotos kovai dėl Lietuvos laisvės ir dėl jos šviesesnės ateiites. Toms jo pagrindinėms politinio darbo gairėms, jam vadovaujant Čikagos ALTai, pritarė tarybos nariai be pažiūrų skirtumo ir buvo malonūs jo pagelbininkai bei talkininkai. Politinio darbo srityje velionis paliko šviesų bei gražų atminimą buvusių jo bendradarbių tarpe.

Velionis lietuvių tautos idealus grindė aukščiausiu autoritetu tautiniame klausime — tautine sąžine. Jis buvo idėjinis kovotojas, katalikiškų įsitikinimų, savo pažiūras į tautą ir žmoniškumą grindė krikščioniškaisiais principais. Kitų žmonių atžvilgiu jis rodė krikščionišką paslaugumą. Jo dvasioje buvo šilumos tiems, kuriuose jis matė krikščioniškąjį idealizmą. Ir jis buvo linkęs prisirišti prie tų, kurie mokėjo jį suprasti. Jis jiems buvo atviras ir pasiaukojantis. Su optimizmu J. Beliūnas įžvelgė, kad krikščioniškosios idėjos vis labiau pripažįstamos ir išpažįstamos. Tas idėjas jis skleidė gyvenime, siekdamas, kad jos vyrautų ir darytų įtaką inertiškame masės gyvenime. Jis rūpinosi išauginti savo dukras tautiškai susipratusias, kad jos, įsisąmoninę laisvės kovos prasmę, visomis priemonėmis palaikytų tos kovos tęstinumą.

Tokiais kilniais idealais velionis išugdė savo asmenybę, atlikdamas daug prasmingų darbų. J. Beliūno palaikus priglaudė šv. Kazimiero kapinės, bet jo siekiami Lietuvos laisvės idealai pasiliko jo artimiesiems ir draugams, kad jie toliau jo pavyzdžiu jų siektų, dėl jų kovotų bei aukotųsi, kad jie būtų įgyvendinti lietuvių tautos ateityje.

Ign. Andrašiūnas

DR. JULIUS JONAS BIELSKIS

Praėjusių metų gruodžio 26 dieną širdies smūgio ištiktas mirė Lietuvos generalinis konsulas Los Angeles dr. Julius Jonas Bielskis, savo veikla daug nusipelnęs, Lietuvai nepriklausomybę atgaunant.

Dr. Bielskis buvo gimęs 1891 m. Tytuvėnuose, Raseinių apskrityje. 1908 atvyko į JAV. 1916 baigė Blumen Naturophatic College Hartforde natūrapatijos daktaro laipsniu. 1917-19 George Washingtono universitete klausė bendrosios ir tarptautinės teisės paskaitų. Vėliau New Yorko universitete studijavo ekonomiką ir finansus ir Georgetowno universitete tarptautinius santykius ir konsulinę tarnybą. 1932 baigė teisę Amerikos Universitete, Californijoj, L.L.B. laipsniu.

1916 buvo Amerikos lietuvių tarybos įgaliotinis Lietuvoje ir dalyvavo pavergtųjų tautų kongrese Lozanoje. 1917 įsteigė informacinį lietuvių biurą Washingtone ir jam vadovavo iki 1919, kartu būdamas Amerikos lietuvių tautos tarybos pirmininku ir 1918 Lietuvos Vyčių centro pirmininku. 1919-20 vyriausias Lietuvių sargų organizatorius, vėliau Lietuvos brigados vyr. inspektorius. 1919-20 Lietuvos karinės misijos JAV narys, vėliau finansinės komisijos narys. 1921 paskirtas Lietuvos finansiniu įgaliotiniu Amerikoje, o 1923 paskirtas konsuliariniu agentu JAV ir čia suorganizavo pirmąjį Lietuvos konsulatą. 1924 buvo JAV vyriausybės pripažintas Lietuvos konsulu New Yorke, kuriuo jis išbuvo iki 1926 metų. 1939 paskirtas Lietuvos garbės konsulu Los Angelese, o nuo 1966 pradžios paskirtas garbės generaliniu konsulu.

J. J. Bielskis parašė 4 knygas, jų tarpe Lithuania, kuri buvo išleista 1918. Nuo 1915 bendradarbiavo lietuvių spaudoje, pasirašydamas J. Balčium ir kitais slapyvardžiais.

LEONARDAS DAMBRIŪNAS

1976 m. lapkričio 24 d. Brentwoode, Md., mirė kalbininkas Leonardas Dambriūnas. Velionis buvo gimęs 1906 m. vasario 5 d. Žižmių kaime, Pagirių valsčiuje, Ukmergės apskr. Mokėsi Ramygalos progimnazijoje ir ją baigęs persikėlė į Ukmergės gimnaziją, kurią baigė 1927. Tais metais įstojo į VDU humanitarinių mokslų fakultetą ir studijavo lyginamąją kalbotyrą, lietuvių kalbą ir pedagogiką. Po poros metų, susirgęs plaučių džiova, turėjo studijas laikinai nutraukti. Sustiprėjęs tęsė studijas. Baigęs universitetą, nuo 1934 buvo gimnazijos moky-

tojas Kaune. 1941-44 buvo VDU filosofijos fakultete vyr. asistentas prie lietuvių kalbos katedros. Tremtyje buvo lietuvių kalbos mokytojas Muencheno lietuvių gimnazijoje. Įsikūręs Amerikoje, dirbo Voice of America iki išėjo į pensiją.

Kalbiniais ir įvairiais visuomenės klausimais yra išspausdinęs daug straipsnių "Židinyje", "Lietuvos Mokykloje", "Gimtojoje kalboje" ir kituose žurnaluose bei laikraščiuose. Nuo 1936 m. buvo "Gimtosios kalbos" redakcijos narys. Drauge su J. Kaplanu paruošė "Lietuvių kalbos gramatiką" (nelietuvių mokykloms). 1939 išleido "Kalbos patarėją" (redaguotą A. Salio ir Pr. Skardžiaus). 1940 išėjo jo "Lietuvių skaitymai" nelietuvių mokykloms. 1946 Vokietijoje išleido "Lietuvių kalbos sintaksę", kurios išėjo trys leidimai. 1960 buvo išleista jo knyga "Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai". Tautiniam auklėjimui buvo skirtas jo "Tautinis auklėjimas šeimoje". Drauge su dr. A. Klimu ir dr. W. R. Schmalstiegu paruošė stambią nelietuviams studentams skirtą knygą "Introduction to modern Lithuanian", vartojamą universitetuose, kur tik susipažįstama su lietuvių kalba.

Kaip kalbininkas praktikas L. Dambriūnas rūpinosi lietuvių kalbos laikraščiuose bei knygose grynumu bei taisyklingumu, nors ir čia vengė per didelio griežtumo bei vienašališkumo. Vietoje vartojamų iš kitų kalbų skolinių bei svetimybių jis yra pasiūlęs savo lietuvių kalbos dvasią atitinkančių žodžių.

Nuo 1920 metų buvo veiklus ateitininkas, Lituanistikos Instituto narys, ir nuo 1971 ketvertą metų jo kalbos skyriaus vedėjas.

KUNIGAS DR. FELIKSAS GURECKAS

Mirė vasario 4 dieną staiga nuo širdies smūgio Chicagoje Lietuvos Dukterų name posėdžio metu.

Kun. dr. Feliksas Gureckas buvo gimęs 1912 m. birželio 18 d. Užpaliuose, Utenos apskr. Pradžios mokyklą baigė Užpaliuose, gimnaziją baigė Rokiškyje ir kunigų seminariją Telšiuose. Kunigu įšventintas 1935, studijavo VDU teologijos filosofijos fakultete, Vokietijoje, ir Amerikoje, kur 1960, parašęs disertaciją apie Kirilą Aleksandrietį, gavo filosofijos daktaro laipsnį. 1961-62 dar specializavosi Oxfordo universitete, Anglijoje.

1935 redagavo "Žemaičių Prietelį". 1936-39 buvo Tauragės gimnazijos kapelionas. 1940-50 Austrijoje ir Vokietijoje dirbo

lietuvių sielovadoje, daug padėdamas nuo bolševizmo pasitraukusiems lietuviams. Vienoje globojo į ten pasitraukusį Čiurlionio ansamblį ir buvo išrinktas jo garbės nariu. 1950 atvykęs į JAV, apsigyveno Čikagoje. Pastoracinį darbą dirbo šv. Julijonos ir kitose parapijose, kartu studijuodamas šv. Tomo kolegijoje, River Foreste. Dirbo Balfe ir buvo vienas jo direktorių. 1963 dėstė teologiją De Paul universitete. Tais metais iš darbo universitete pasitraukęs, perėjo dirbti į Šventos Šeimos vilą kapeliono asistentu.

Rūpindamasis išeivių lietuvių paliegusių, vargšų ir senelių šalpa, 1960 jiems globoti įkūrė Lietuvos Dukterų draugiją ir buvo jos kapelionu. 1975 jį ištiko paralyžius.

Spaudoje dalyvavo nuo jaunystės laikų. Amerikoje bendradarbiavo "Laive", "Lux Christi", "Drauge", "Darbininke" ir kituose laikraščiuose.

ANATOLIJUS GRIŠONAS

1977 Naujų Metų dieną mirė Lietuvos atstovas Pietų Amerikoje Anatolijus Grišonas.

A. Grišonas buvo gimęs 1902 metais Kijeve. 1909 su tėvais emigravo į Argentiną. 1913 grįžo į Kijevą. 1915-18 mokėsi vokiečių mažojoje dvasinėje seminarijoje Saratove. 1920 atvyko į Lietuvą, tarnavo ir kartu tęsė vidurinį ir muzikos mokslą. 1929 baigė Klaipėdos konservatoriją muzikos mokytojo ir dainininko laipsniu. 1930 emigravo į Argentiną. Dirbo lietuvių organizacijose, režisavo operetes ir dramos vaidinimus. Tarnavo Lietuvos konsulate Buenos Aires. Konsulatui persiorganizavus į Lietuvos pasiuntinybę, joje dirbo raštvedžiu, vėliau konsularinio skyriaus vedėju. Pasiuntinybei persikėlus į Urugvajų, jis joje dirbo kaip attache. Urugvajaus vyriausybė jam pripažino konsulo titulą. Mirus ministeriui dr. K. Graužiniui, Grišonas 1962 buvo paskirtas Lietuvos atstovu charge d'affaires titulu. Diplomatijos šefas St. Lozoraitis jam suteikė patarėjo titulą.

KUNIGAS DAKTARAS ANTANAS JUŠKA

Sausio 23 dieną krisdamas susitrenkęs Čikagoje mirė kun. dr. A. Juška. Buvo gimęs 1913 metais Gelažių kaime, Vadoklių vals., Panevėžio aps. Mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje, veikliai dalyvaudamas tuo metu valdžios uždraustoje moksleivių ateitininkų organizacijoje. Ją baigęs, 1933 įstojo į Kauno kunigų seminariją. 1940, baigęs VDU teologijos-filo-

sofijos fakulteto teologijos skyrių, buvo įšventintas į kunigus. Iki 1944 buvo Šeduvos progimnazijos kapelionas. Pasitraukęs į Vokietiją, apsigyveno Ravensburge. Po metų išvyko į Romą, kur 1948 baigė Gregorianumo universitetą. Už disertaciją apie Mindaugo santykius su Šventuoju Sostu gavo daktaro laipsnį. 1948 atvyko į JAV, apsigyvendamas Čikagoje. Čia buvo šv. Mykolo lietuvių parapijos vikaras. Vėliau iki mirties buvo Cicere šv. Antano lietuvių parapijos vikaras, kartu dalyvaudamas įvairioje visuomeninėje veikloje. Per paskutinius keletą metų buvo Cicero pradžios ir vidurinės lituanistinių mokyklų direktorius.

Kaip visuomenininkas kun. dr. Juška ėjo įvairias pareigas Balfe, Kunigų Vienybėje, ALRK federacijoje, Ateitininkų sendraugių sąjungoje, LKM akademijos židinyje. Buvo vienas Mokslinių studijų klubo steigėjų. Bendradarbiavo katalikiškuose laikraščiuose.

KUNIGAS DR. BRONIUS KRIŠTANAVIČIUS, S.J.

Kun. Krištanavičius buvo gimęs 1910 m. sausio 28 d. Truskavoje, Panevėžio aps. Mokėsi Ramygalos progimnazijoje. Įstojęs į jėzuitų vienuoliją, studijavo Valkenburge (Olandijoje), Insbrucke (Austrijoje) ir Romoje. Kunigu įšventintas 1939. 1932-36 mokytojavo jėzuitų gimnazijoje Kaune, redagavo "Žvaigždutę", vadovavo Kauno apylinkės vargingųjų šelpimo darbą vykdžiusiam mokinių socialinės veiklos būreliui. 1937-41 tęsė studijas Vakarų Europoje, Romoje įsigydamas socialinių mokslų daktaro laipsnį. Karui sutrukdžius jo grįžimą į Lietuvą, jis buvo įtraukas į Vatikano šalpos komisiją kaip vienas jos direktorių. Jo žinioje buvo šalpos ir pokarinio atstatymo darbas Italijoje į pietus nuo Romos. Per septynerius metus organizavo ir šelpė maitinimo punktus, vaikų vasaros stovyklas, šelpė našlaitynus, prieglaudas, bažnyčias, seminarijas, rūpinosi karo pabėgėliais, jų tarpe ir Italijoje atsidūrusiais lietuviais, padėdamas kuriamai šv. Kazimiero kolegijai. 1952 atvyko į Čikagą ir buvo paskirtas lietuvių jėzuitų privincijolu laisvajame pasaulyje. Jam vadovaujant, buvo pastatyti Jaunimo centras ir naujieji jėzuitų namai, įkurti jėzuitų centrai Montrealyje ir Montevideo mieste. Yra redagavęs mėnesinį žurnalą "Žvaigždė", parašė lietuvių jėzuitų istoriją ir keletą religinių knygų. Bendradarbiavo "Tiesos kelyje", "Misijose", "Laiškuose lietuviams" ir kituose laikraščiuose. Mirė šių metų vasario 11 dieną Čikagoje.

SUKAKTYS

1977 metais sukanka 600 metų nuo didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo mirties.

50 metų sukanka nuo dr. Jono Basanavičiaus mirties. Jis mirė 1927 m. vasario 16 d. Buvo gimęs 1851 metais lapkričio 23 d. Taigi prieš keletą mėnesių sukako 125 metai nuo jo gimimo.

50 metų sukako nuo arkivyskupo Jurgio Matulaičio mirties. Mirė 1927 m. sausio 27 d. Kaune.

Vasario 24 d. suėjo 100 metų nuo rašytojos ir pedagogės Marijos Pečkauskaitšs - Šatrijos Raganos gimimo.

Praėjusių metų gegužės 9 d. 70 metų sukako Europos lietuvių išeivių vyskupui Antanui Deksniui.

Praėjusių metų rugsėjo 13 d. 80 savo amžiaus metų sukaktį atšventė buvęs Lietuvos kariuomenės vadas generolas Stasys Raštikis.

Praėjusių metų gruodžio 5 dieną 80 metų suėjo prof. dr. Pranui Jucaičiui, ilgus metus dirbusiam profesoriaus ir mokslinių tyrimų darbą Lietuvoje ir išeivijoje.

80 savo amžiaus metų sukaktį sausio 16 dieną atšventė teologas ir gamtininkas Juozas Venckus, S.J.

75 metų amžiaus sukaktį rugpiūčio 3 d. atvšentė miškininkas prof. Jonas Kuprionis.

75 metų sukaktį spalių 14 d. minėjo visuomenininkė ir publicistė dr. Ona Labanauskaitė.

75 metai lapkričio 18 d. sukako rašytojui - vertėjui ir diplomatui Povilui Gaučiui.

Balandžio 28 dieną 60 metų sueina Romos šv. Kazimiero kolegijos rektoriui, apaštališkam protonotarui prel. dr. Ladui Tulabai.

35 metai sukanka, kaip Sibire mirė vienas ateitininkijos

kūrėjų ir vienas žymiausių katalikų veikėjų prof. Pranas Dovydaitis.

Gruodžio 4 d. suėjo 35 metai nuo katalikų filosofo, pedagogo ir tautos ideologo Stasio Šalkauskio mirties. Jei būtų dar gyvenęs, būtų praėjusį gegužį šventęs 90 savo amžiaus metų sukaktį.

Balandžio 6 d. sukanka 35 metai nuo sociologo, visuomenininko ir politiko prof. dr. Prano Dielininkaičio mirties. Jei dar būtų gyvas, gegužės 5 d. būtų šventęs savo 75 metų amžiaus sukaktį.

Gegužės 6 d. sukanka 20 metų nuo katalikų politiko ir Darbo federacijos vado dr. Kazimiero Ambrozaičio mirties.

1976 m. rugsėjo 12 d. sukako 10 metų nuo krikščionių demokratų veikėjo ir politiko - diplomato Eduardo Turausko mirties.

Spalių 18 dieną sukako 5 metai nuo iškilaus krikščionių demokratų politiko prof. dr. Leono Bistro mirties.

5 metai praėjusio liepos mėn. 6 dieną suėjo nuo buvusio Tėvynės Sargo redaktoriaus ir žurnalisto Albino Gražiūno mirties.

5 metai rugsėjo 5 d. suėjo nuo Lietuvos gen. konsulo dr. Petro Daužvardžio mirties.

5 metai sausio 8 d. sukako nuo mokytojo ir žurnalisto Kazio Mockaus mirties.

Šiais metais sukanka 75 metai, kaip Steigiamasis Seimas priėmė Žemės reformos įstatymą, pakeitusį atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje socialinius santykius ir turėjusį Lietuvoje didelę istorinę reikšmę.

FAKTAI IR PROBLEMOS

Pasikeitimai Washingtone Lietuvos atstovybėje

Lietuvos charge d'affaires Washingtone Juozui Kajeckui dėl sunkios ligos atsistatydinus, į jo vietą paskirtas įgaliotas ministeris dr. Stasys Bačkis, taip pat charge d'affaires titulu.

Svarstė žmogaus teisių gynimą Lietuvoje

VLIKo valdybos nariai drauge su JAV LB krašto valdybos atstovais š. m. sausio 8 d. svarstė bei aiškinosi, kaip geriausiu būdu ginti sovietų okupuotoje Lietuvoje sutryptas žmogaus teises, turint galvoje baisius tarptautinius Sovietų Sąjungos nusikaltimus prieš lietuvių tautą, kaip jos okupavimą, daugelio lietuvių iššudymą, jų — net vaikų ir senelių — masinį išvežimą į baisias kančias ir mirtį Sibire, daugybės nekaltų žmonių kalinimą, neleidimą išvežtiesiems sugrįžti į savo žemę, prievartinį žemės ir kitokio turto atėmimą ir daug kitų nusikaltimų prieš pagrindines žmogaus teises.

Bendras žmogaus teisėms ginti komitetas

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, Amerikos Lietuvių Taryba ir Lietuvių Bendruomenė sudarė bendrą komitetą žmogaus teisėms Lietuvoje ginti. Komiteto pirmininkas yra prof. dr. D. Krivickas, vicepirmininkas prof. dr. J. Genys, ALTos atstovas tame komitete ir nariai kun. K. Pugevičius, Daiva Kezienė, Aušra Zerr, prof. dr. J. Balys ir J. R. Simanavičius.

1977 m. kovo 13 d. New Yorke įvyko laisvinimo veiksnių atstovų ir Žmogaus teisių komisijos narių konferencija, kurioje tos komisijos pirmininkas prof. dr. D. Krivickas pateikė savo paruoštus tos komisijos veiklos projektus. Be to, konferencijoje buvo išdiskutuoti klausimai, kokius uždavinius žmogaus teisių klausimais galėtų atlikti visi veiksniai.

Lietuvių grupė seka Helsinkio nutarimų vykdymą

Reuterio praėjusių metų gruodžio 1 dienos pranešimu, penki lietuviai gruodžio 1 d. Maskvoje pranešė, kad jie sudarė grupę, stebinčią Helsinkio deklaracijos vykdymą savo respublikoje. Pirmas jų skundas buvo dėl valdžios represinių priemonių prieš Lietuvos Katalikų Bažnyčią.

Grupė turi ryšių su panašia disidentų Maskvoje tų metų gegužės mėnesį sukurta organizacija, kuri padarė seriją pranešimų, nurodančių sovietų praėjusių metų Europos saugumo Helsinkyje pasirašyto susitarimo žmogaus teisių skyriaus pažeidimus. Kalbami susitarimai apima ir religinės laisvės reikalavimą.

Spaudos konferencijoje Maskvoje lietuvių religinis aktyvistas Viktoras Petkus perskaitė pareiškimą, prašantį Helsinkyje susitarimą pasirašiusias valstybes atminti, kad naujoji Lietuvos, kaip sovietų respublikos, padėtis buvo sukurta kaip sovietų kariuomenės įžengimo į jos teritoriją 1940 m. birželio 15 d. išdava. Pareiškime buvo prašoma Helsinkio susitarimą pasirašiusias valstybes kreipti ypatingą dėmesį į žmogaus teises Lietuvoje.

Kiti suminėti tos grupės nariai buvo Eiten Finkelšteinas, fizikas ir žydų aktyvistas, vieno rytinės Lietuvos miestelio klebonas kunigas Karolis Garuckas, žymus poetas Tomas Venclova ir rašytoja bei sovietinių darbo stovyklų veteranė Ona Lukauskaitė-Poškienė.

Pranešime, padarytame drauge su Maskvos grupe, kalbami penki lietuvių grupės nariai kaltino, kad Lietuvos valdžia pažeidė Helsinkio principus, ištremdama du vyskupus, Julijoną Steponavičių ir Vincentą Sladkevičių, į mažus miestelius už jų diocezijų ribų.

Kitame pareiškime lietuvių grupė taip pat skundėsi, kad naujas įstatymas, pajungiąs religines bendruomenes griežtai valdžios kontrolei, taip pat pažeidžia Helsinkio dokumentą.

Trečiame dokumente jie pareiškė, kad du vyrai, Jonas Matulionis ir Vladas Lapienis, buvo spalių 19 d. areštuoti Lietuvos sostinėje Vilniuje ir buvo kaltinami duplikavimu ir platinimu religinės ir "šmeižiančios" literatūros.

Primena sovietams jų sutarčių nesilaikymą

JAV Kongreso narys Frankas Anunzio pranešė ALTos pirmininkui dr. K. Bobeliui, kad jis kreipėsi į valstybės departamentą ir sovietų ambasadą, siekdamas, kad būtų išlaisvinta iš koncentracijos stovyklos Nijolė Sadūnaitė. Sovietų ambasadoriui A. Dobryninui jis priminė, kad jos nuteisimas trejiems metams sunkiųjų darbų stovyklon už skleidimą Katalikų Bažnyčios Kronikos yra tiesiogiai priešingas 1975 metų Helsinkio konferencijos susitarimams ir 1948 metų Žmogaus teisių deklaracijai, kuriuos abu Sovietų Sąjunga yra pasirašiusi.

ALTos valdybą sudaro

Amerikos Lietuvių Tarybos 36-me suvažiavime išrinkta valdyba 1976 m. gruodžio 10 d. pasiskirstė pareigomis šiaip: pirmininkas dr. K. Bobelis, vicepirmininkai — T. Blinstrubas, P. Dargis, dr. K. Šidlauskas, dr. Vl. Šimaitis ir dr. J. Valaitis, sekretorius kun. A. Stašys, iždininkas E. Smilgys, protokolų sekretorius A. Pakalniškis. Valdybos nariai — O. Baršketytė, P. Bučas, T. Kuzienė, J. Pakalka, J. Talandis ir E. Vilimaitė.

ALTos sveikinimas valstybės sekretoriui

Dr. K. Bobelis ALTos vardu pasiuntė sveikinimą naujam JAV valstybės sekretoriui Cyrus Vancei, jam pradedant eiti pareigas, ir padėkojo už jo pareiškimą, kad prezidento Carterio užsienio politika bus paremta žmogaus teisių ir žmogiško kilnumo saugojimu, kartu linkėdamas vyriausybei laikyti tvirtesnę liniją prieš tuos, kurie nepaiso žmogaus teisių, vykdo išnaudojimą ir plečia kolonializmą.

Rumunai nori ryšių su lietuviais

JAV rumunų kongreso pavestas, to kongreso pirmininkas kreipėsi raštu į Amerikos Lietuvių Tarybą, pareikšdamas, kad kongrese buvo nutarta užmegzti artimesnius ryšius su Europos rytų ir centro etninėmis grupėmis.

Santykiai su ukrainiečiais

VLIKo pirmininkas dr. J. K. Valiūnas ir vicepirmininkas politikos ir teisių reikalams prof. dr. B. Nemickas sausio 31 d. New Yorke tarėsi su Ukrainos egzilinės vyriausybės įgaliotiniu JAV W. Bilajevu. Pasikeista informacijomis apie Lietuvą ir Ukrainą, aiškintasi glaudesnių santykių ir suderintos veiklos tarptautinėse institucijose reikalais.

Tomas Venclova laisvajame pasaulyje

Lietuvis poetas rašytojas Tomas Venclova, Lietuvoje pragarsėjusio komunisto rašytojo Antano Venclovos sūnus, nors ir išauklėtas komunistinėje sistemoje, viešai atsiribojo nuo komunistinės pasaulėžiūros ir pasmerkė tą sistemą, reikalaudamas daugiau laisvės ir teisių visiems sovietinės valstybės piliečiams. Nepakęsdamas prievartos, jis prašėsi išleisti jį į Vakarus, bet jam buvo atsakyta. Dėl jo atviros opozicijos sovietinei sistemai buvo labai prisibijoma, kad jis gali būti KGB sulik-

viduotas, išsiųstas į prievartos darbų stovyklas ar uždarytas į beprotnamį. Bet sovietinė valdžia, vengdama neigiamos opinijos bei protestų laisvajame pasaulyje, juo nusikratė kitu būdu — jį ištremdama į Prancūziją. Paryžiuje jis pareiškė spaudai ir valdžios atstovams, kad jis nebenori grįžti į rusų pavergtą ir komunistų tvarkomą Lietuvą. Iš Paryžiaus jis atvyko į JAV, toliau vykdamas į Kalifornijos universitetą dėstyti rusų literatūros.

Lietuvos gyventojų statistika

Sovietų Sąjungos paskelbta statistika rodo, kad 1975 metais okupuotoje Lietuvoje buvo 3,290.000 (skaičiai apibendrinti) gyventojų. Jie gyveno 65.200 kv. kilometrų plote. Vienam kv. kilometrui teko 50,5 žmonių. Vyrų buvo 1,548,000, moterų 1,742.000. 56,2 nuošimčių gyveno 92-se miestuose, o 43,8 nuošimčiai miesteliuose, kolūkiuose bei kaimuose. Vilnius tais metais turėjo 433.200 gyventojų, Kaunas 344.400, Klaipėda 164.500, Šiauliai 110.000, Panevėžys 91.200, Alytus 43.700, Marijampolė 33.800, Kėdainiai 25.500, Ukmergė 25.000, Telšiai 23.200, Tauragė 23.100, Jonava 22.500, Mažeikiai 19.200, Radviliškis 18.500, Utena 18.500, Plungė 17.000. Nėra duomenų, kiek kuriame mieste vienam žmogui vidutiniškai tenka kvadratinių metrų grindų ploto.

Vietoje buvusių apskričių ir valsčių okupuota Lietuva pagal sovietinę tvarką padalinta į 44 rajonus ir 623 apylinkes. Buvusieji ūkininkai yra suvaryti į 282 tarybinius ir 1156 kolektyvinius ūkius. Vidutiniškai vienam kokektyviniam ūkiui tenka 217 kiemų.

Vidutiniškai Lietuvoje dirbančiojo mėnesinis uždarbis pagal tą statistiką kalbamais metais buvo 133,90 rubliai. Atskirose srityse dirbančių uždarbis buvo toks: statybininkų 172 rubliai, švietimo ir kultūros darbuotojų 127, meno darbuotojų 115, mokslo darbuotoje 142 rubliai.

Mokyklinis švietimas okupuotoje Lietuvoje

Maskvoje leidžiamo statistikos biuletenio duomenimis, Lietuvoje 1975-76 mokslo metais buvo 2.800 visų rūšių bendrojo lavinimo mokyklų, kurias lankė 629,000 mokinių. Jose mokė 34.741 mokytojas. Pradinių mokyklų (iki 4 skyriaus) buvo 1.519, nepilnų vidurinių (iki 8 skyriaus) buvo 684 ir vidurinių 9-11 klasės) buvo 221.

544,000 mokinių mokėsi mokyklose su dėstomąja lietuvių kalba, 66,000 (12 procentų) mokėsi rusų dėstomąja kalba ir 18,000 (3 proc.) mokėsi lenkų kalba.

Greta bendrojo lavinimo mokyklų 1975-76 mokslo metais Lietuvoje dar buvo 77 specialiosios mokyklos su 68.300 mokinių.

Aukštųjų mokyklų Lietuvoje yra 12, ir kalbamaais mokslo metais jas lankė 62.600 studentų.

Vyrauja viršininkų pavaduotojai

Savo pranešime VLIKo seime apie Lietuvos rusinimą A. Jurašienė papasakojo, kad Lietuvoje visose institucijose viršininkai yra lietuviai, tačiau jų pavaduotojai yra rusai. Vykdomas pavaduotojo įsakymas. Lietuvoje atgyja religinis gyvenimas kaip pasipriešinimas komunizmui ir rusinimui.

Rusifikacija

Naujais didingais Vilniaus teatro rūmais lietuviai nesidžiaugia, nes per juos plinta rusinimas. Teatre vaidinami ne tie veikalai, kurie patinka žmonėms, bet tie, kuriuos parenka komisija, vadovaujama ruso. Net ir revoliucinių veikalų, kuriuose pasirodo kazokai, neleidžiama vaidinti, nes tai primena rusų priepsaudą ir sukelia žmonėse pasipiktinimą. Neleidžiama kritikuoti carų laikų klaidų, nes dabartiniai Maskvos valdovai vykdo tą pačią pavergimo ir nutautinimo politiką.

Ir naujieji lietuvių rankomis ir pinigais pastatyti priemiesčiai yra rusinimo židiniai, nes juose butus pirmoje eilėje gauna iš Rusijos atvykę rusai, o po jų — partiniai pareigūnai.

Europos parlamentas ir Lietuvos byla

Ateinančiais metais vykstant Europos parlamento rinkimams, LKDS pavedė Europos lietuviams krikščionims demokratams rūpintis rasti Lietuvos bylai rėmėjų Europos parlamentarų tarpe. Tikimasi, kad tai nebus sunku, nes daug Europos krikščionių demokratų supranta Lietuvos padėtį ir pritaria mūsų reikalavimams.

Lietuviui valstybinė premija

Kolumbijos valstybinė premija už darbus psichologijos srityje 1976 m. lapkričio 8 d. buvo įteikta kun. prof. dr. Vytautui Mankeliūnui, 23 metus profesoriaujančiam to krašto valstybiniame universitete Bogotoje ir jau 20 metų redaguo-

jančiam to universiteto leidžiamą psichologijos žurnalą "Revista de Psichologia". Premiją paskyrė Kolumbijos Psichologų federacija. Ta proga jo darbas buvo gražiai įvertintas to krašto didžiuosiuose laikraščiuose. Prof. Mankeliūnas yra išleidęs keletą mokslo veikalų. Jis jau norėjo išeiti į pensiją, tačiau universiteto vadovybė dar nesutinka jo atleisti.

1974-75 m. Kolumbijos švietimo ministerija buvo pavedusi prof. Mankeliūnui aplankyti dvylika aukštosiose mokyklose esančių psichologijos fakultetų ir jai pareikšti savo nuomonę dėl jų mokslinio lygio. Jo pasiūlymus ministerija priėmė ir kai kur padarė atitinkamų patvarkymų.

Kun. prof. Mankeliūnas dalyvauja tarptautiniuose psichologų kongresuose ir yra išspausdinęs daug mokslinių straipsnių psichologijos žurnaluose. Jis yra narys Kolumbijos Psichologų federacijos, Tarpamerikinės psichologų sąjungos, Lietuvių katalikų mokslo akademijos ir Lituanistikos instituto.

Ruošiama knyga apie lietuvių žydų gelbėjimą

VLIKAS yra pavedęs dr. Domui Jasaičiui paruošti knygą apie lietuvių pastangas gelbėti nacių naikinamus žydus. Jis pats yra tame gelbėjimo darbe dalyvavęs. Turintieji tuo klausimu faktų bei medžiagos ar žinantieji lietuvių išgelbėtų žydų adresus prašomi juos persiųsti jam.

Knyga apie Sibiran išvežtuosius lietuvius

Kun. dr. Juozas Prunskis jau baigia ruošti knygą apie bolševikų ištremtuosius į Sibirą lietuvius. Jis jau seniai renka tuo klausimu iš Sibiro grįžusių lietuvių atsiminimus, laiškus, fotografijas ir kitokią jo knygai reikalingą medžiagą.

Stiprinama bolševikinė ofenzyva išeivių tarpe

Kaip žinome, Lietuvos pavergėjai siekia visais jiems prieinamais būdais sunaikinti nepriklausomos Lietuvos idėją, suskaldyti lietuvius išeivius ir palaužti jų prieškomunistinį nusistatymą. Iki šiol matėme, kad tam uždaviniui vykdyti jie siuntė į lietuviškos išeivijos kraštus mokslininkus, menininkus ir šiaip buvusius veikėjus, kurių atvykimo tikslus išeiviams jau nelengva atpažinti. Su tais uždaviniais ir įpareigojimais buvo bandoma iš Lietuvos atsiųsti net ir dvasininkų, kartu siekiant tuo būdu juos sukompromituoti tikinčiųjų tarpe.

Suprantama, būtų neteisinga boikotuoti visus iš Lietuvos

atvykstančius asmenis. Bet reikia išskirti bent tuos, kurie užsienyje bando išeivius supažindinti su "tarybiniais", nors ir patriotizmu užmaskuotais, ir nekaltai atrodančiais laimėjimais. Taip visais, kartais ir nekaltai atrodančiais būdais bei keliais bandoma iš vienos pusės pralaužti kelią į išeivių tarpą veiklesnei propagandai, o iš kitos pusės bandoma išeivius vienus su kitais sukiršinti. Tik prisiminkime, kiek nesutarimų sukėlė ir kiek po to paliko kartelio visuomenėje, kai prieš keletą metų, nusivežęs į Paryžių Lietuvą įžeidžiantį jo pagamintą filmą, žinomas komunistų propagandininkas buvo kai kurių nepakankamai informuotų Bendruomenės vadų priimtas ir pagerbtas.

Komunistinės tvarkos pagamintais filmais vėl bandoma išeiviams užimponuoti, panaudojant jų patriotinį nusiteikimą. Gerai žinome, kad lietuviškai patriotinis filmas okupuotoje Lietuvoje negali būti pagamintas. Negali būti ten pagaminto net ir komunizmo atžvilgiu neutralaus filmo. Tai būtų išaiškinta kaip komunizmo statybos sabotažas. Ir jeigu ten pagamintas filmas dar pasiekia užsienį, negali būti jokių abejojimų, kad jis išleidžiamas su tam tikru uždaviniu: skleisti okupanto suplanuotą propagandą, provokuoti išeivių tarpe nesutarimus ir juos skaldyti. Ir negalima sakyti, kad tai jiems nepavyktų.

Nuo praėjusio pavasario komunistai su vadinama "Tėviškės" draugija, kuri yra Maskvos "Rodinos" ("Tėvynės") padalinys, savo ofenzyvą išeivių tarpe sustiprino. Ir su "Gimtuoju kraštu" žymiai daugiau prisitaikė prie išeivių mentaliteto ir įvairių kartų nuotaikų, kartu padidindami savo agresyvumą. Reikia laukti iš jų daugiau naujesnių ir veržlesnių propagandos priemonių. Kartu ir išeiviams reikėtų būti budresniems ir jų tokias priemones laiku atpažinti. Čia prisimintinas ir "Aušros" įspėjimas išeiviams.

Almariko įspėjimas laisvajam pasauliui

Gerai prisimename A. Solženicino Amerikos įspėjimą dėl rusų apsiginklavimo pavojaus laisvajam pasauliui. Dabar tą patį pakartojo iš Sovietų Sąjungos ištremtas rusų istorikas Andriejus Almarikas. Jis Paryžiuje viešai pareiškė, kad Amerikos atlydys bei bičiulystė su sovietais gali privesti prie katastrofos. Kol Sovietų Sąjunga yra uždara šalis, kurioje dešimt vyrų gali nuspręsti karą ar taiką, Amerika negali būti rami. Jie siū-

lomais pasitarimais bei nusiginklavimo pasiūlymais apgaudinėja Vakarų diplomatus, patys gi be atodairos ginkluodamiesi ir nė nemanydami savo pasirašytų susitarimų pildyti. Rusai visada pasitiki tik stipria karine jėga, ir, norint su jais tartis, taip pat reikia būti kariškai stipriems.

Kodėl okupantas bijo pažangos?

Sovietų Sąjunga neprogresuoja ir remiasi jau seniai nuo sių laikų dvasios atsilikusiais Lenino posakiais, kitaip tariant, jo mokslu. Joje bijoma bet kokio naujumo, ir persekiojama bet kokia naujesnė mintis todėl, kad ją valdo nusenę ar bent, mažiausia, pensinio amžiaus žmonės — senių kolektyvas. Pagrindinės politbiuro valdančiųjų grupės vidutinis amžius yra 71 metai. Brežnevas sulaukė 70 metų, Kosyginas 72, Podgornas 73, Suslovas 74, Kirilenko 70, tik Ustinovas yra dar tik 68 metų. Gi viso politbiuro drauge su 14 kitų jo narių, jau nepriklausančių pagrindinei grupei, vidutinis amžius yra 67 m. Jie yra įaugę į diktatūrinę liniją, bijo bet kurio nuo jos nukrypimo ir persekioja visus, kurie kuo nors nesutinka su įsigalėjusia rutina. Iš jų netenka laukti režimo sušvelnėjimo. To gal galima tikėtis tik tada, kada joje daugiau reikš jaunesnės dvasios ir pažangesnės nuotaikos žmonės. Vakariečiai Rusijos stebėtojai prileidžia, kad, juo ilgiau laikosi kietas senųjų valdovų spaudimas, tuo didesnis galįs būti lūžis.

Kai priekaištai pasidaro moraline problema

Į lietuvių išeivių veiklą įsimetė vienų kitiems labai neskanūs ir vis daugiau juos skaldantieji priekaištai. Viena jų rūšis — tai nepatinkamų asmenų bei organizacijų apkaltinimas komunizmu ar bent veikimu komunistų įtakoje. Tai ypač padažnėjo, įvykus LB skilimui, kada jau be atodairos tokie priekaištai svaidomi opozicijai ir šiaip kitokio nusistatymo žmonėms. To jau negalima pateisinti politinio ar visuomeninio gyvenimo reikalavimais ar metodų pasikeitimu, o greičiau jų nenormalumu. Tai yra jau moralinė problema.

Pasisakant prieš to tos krypties plūstažodžių vartojimą, nemanoma paneigti, kad bolševikai stengiasi visaip paveikti bei demoralizuoti ir skaldyti lietuvių išeiviją laisvajame pasaulyje. Juk jie jau seniai Washingtone įsivedė ambasados sekretoriaus rango pareigūną lietuvį su atitinkamu štabu subversyvinei veiklai lietuvių išeivių tarpe. Tačiau iš bolševikų leidžiamo "Gimtojo krašto" atrodo, kad jų veikla remiasi

daugiausia jų vadinamais "pažangiaisiais", tai yra senaisiais komunistais, susispietusiais apie "Laisvę" ir "Vilnį". Žinoma dar vieno priemiesčio grupelė, pusiau atvirai veikianti ir aprūpinanti bolševikinius laikraščius korespondencijomis ir net fotografijomis. Yra jų užsimaskavusių po vieną kitą ir dirbančių jų naudai, ką jie atvirai prisipažino jų Lietuvoje išleistoje knygoje "Išdavystės keliu". Tą patvirtino ir neseniai mus sukrėtęs faktas, kad daug kieno pasitikėjimą turėjęs, daug su kuo bendravęs ir dirbęs svarbiose institucijose asmuo išvyko į okupuotą Lietuvą ir parašė apie savo darbus išeivijoje, kurie rodo, kad jis jau ilgą laiką šnipinėjo bolševikų naudai išeivių tarpe ir jų institucijose. Suprantama, šioje srityje yra ir daugiau dalykų, apie kuriuos gal dar negreitai sužinosime.

Tačiau kaltinimas komunizmu kam nors nepatinkamų žmonių vien tik dėl to, kad jie yra kitokios veiklos šalininkai ar yra perėję kam nors į opoziciją, kaltinimas be jokių įrodymų ir tvirtų argumentų, gali reikšti gal ir moralinį nejautrumą ar bent nejautrumą pavartojant neįprastas sąvokas. Reikalas darosi sunkesnis, kad jis liečia ne tik atskirus asmenis, bet ir dideles jų grupes bei svarbias institucijas.

Kova tarp veiksnių bus tęsiama ir toliau

JAV LB krašto valdybos pirmininkas valdybos pirmame posėdyje, pasak "Draugo", lapkričio 27 d. pareiškęs "iš politinės veiklos nesitrauksime". Kaip iš patirties žinome, LB vadai politinę veiklą supranta politinį veikimą greta VLIKo ir ALTos, su jais to politinio veikimo nederinant ir tuo būdu siekiant paveržti politinės veiklos sritį iš anų pagrindinių Lietuvos laisvinimo veiksnių. Dėl to reikia laukti, kad LB vadai ir toliau sieks tos veiklos sritį atkovoti Amerikoje iš ALTos, dedant daug pastangų jam sumenkinti. Taip ir toliau bus tęsiamas tarpusavio erzelis, ir daug pastangų, vadinamų visuomenine veikla, eis ne Lietuvos laisvinimo reikalui, o tarpusavio kovai dėl vyravimo politiniame darbe, dėl atskirų asmenų siekiamos didesnės įtakos visuomenėje.

Kovos prieš ALTą metodai

Lietuvių Bendruomenės organų kova prieš Amerikos Lietuvių Tarybą vyksta jau daugelį metų ir iš daugelio faktų bei įvykių yra išryškėjusi daugiausia šiuose frontuose:

1. siekiama paveržti iš ALTos laisvinimo darbą,
2. siekiama iš ALTos paveržti didžiosiose išeivių susi-

telkimo vietovėse Vasario 16-sios šventės organizavimą,
3. siekiama iš ALTos atimti Vasario 16-sios rinkliavą Lietuvos laisvinimo reikalams.
4. ALTa diskredituojama visuomenėje, be statistinių faktų įtaigojant spaudoje ir kalbose, kad ji yra pasenusi, kad ji nebeturinti užnugario bei atramos išeivijos visuomenėje ir t.t. Paskutiniaisiais laikais ta kova yra paaštrėjusi visuose frontuose.

Nauja institucija tautinių šokių šventėms ruošti

Kaip iš spaudos pranešimų matyti, tolimesnį tautinių šokių švenčių organizavimą iš LB krašto valdybos yra perėmusi naujai sukurta Tautinių šokių korporacija. Jai perleistas ir paskutiniosios šokių šventės pajamų likutis.

Taip buvo manoma prieš keturiasdešimt metų

Totalistinis fašizmas, kai kuriose valstybėse užgniaužęs demokratiją, bandė ją pakeisti santvarka, pagrįsta korporatyviniais pagrindais. Ją pirmiausia bandė įgyvendinti Italija. Ta pačia linkme bandė sekti ir kitos į totalizmą nusižiūrėjusios valstybės. Į ją dairėsi bei ją svarstė ir nedemokratinis režimas to meto Lietuvoje. Čia daugiausia įtakos turėjo Italijos ir Portugalijos korporatyvinės santvarkos.

Korporatyvinės santvarkos idėjai atidavė duoklę ir nemaža grupė Lietuvos katalikų intelektualų, manydami, kad "korporatyvinis sąjūdis yra išaugęs iš realaus pajutimo, kad kapitalistinė santvarka yra atgyvenusi savo amžių ir kad komunistinis režimas nesuteikia patenkinamo socialinės problemos sprendimo". Nutylėta ir parlamentinė demokratija, nes buvo tikima, kad korporatizmas atstato organišką visuomenės santvarką ir išspręs socialinę ekonominę problemą. Tačiau vėliausi laikai parodė, kad savo amžių atgyvenęs kapitalizmas dar pergyveno korporatizmą.

Eilėje kraštų, žlugus korporatizmu grindžiamai santvarkai, ją pasisavinusiose valstybėse liko tuštuma. Jai užimti demokratijai teko sunkiai kovoti su korporatizmo paliktoje tuštumoje beįsigalinčiu komunizmu. Vėliausiai tai labai sunkiai pergyveno Portugalija.

Palikimai svetimiems

Latviai, ypač viengungiai, noriai užrašo savo palikimus tautos reikalams. Lietuviai to papročio dar neturi ir dažnai,

mirdami be testamento, savo santaupas palieka svetimiesiems. Kanadoje per 25 metus mirę be testamento lietuviai paliko savo gyvenamo krašto valdžiai per 2 milijonus dolerių. Vien iš tos sumos nuošimčių VLIKas galėtų finansuoti savo veiklą.

Neliksmai atrodo ateitis

Tautos fondo Kanadoje atstovybės pirmininkas J. Vaičeliūnas VLIKo seime savo pranešime apibūdino to fondo surenkamų aukų aukotojus. Labiausiai fondą remia vyresnioji lietuvių karta, atvykusi į Kanadą po Antrojo pasaulinio karo. Ji jau nėra gausi, nes jos dalis yra jau išmirusi. Kitą jos dalį sudaro pensininkai, ir tik jos dalis dar dirba.

Vidurinioji karta, atvykusi į Kanadą savo vaikystėje, fondą remia silpniau. Dar silpniau jį remia jaunoji karta, gimusi šiapus Atlanto. Ji daugiausia sukuria mišrias šeimas ir išnyksta iš lietuvių horizonto. Jei dar ir pavyksta juos surasti, jiems reikia pirma išaiškinti, kas yra Tautos fondas ir kas yra VLIKas. Nevisada iš jų gaunama ir simbolinė auka, nes jie mano, kad jiems, gimusiems dabar jų gyvenamam krašte, tos institucijos nebereikalingos. Pasak jo, gerų jaunų lietuvių išeivijoje pasitaiko nedaug.

Krikščioniškoji demokratija Portugalijoje

Žlugus Portugalijoje labai ilgai išsilaikiusiam Salazaro sukurtam autoritetiniam režimui, valdžią paėmusioje karininkų grupėje vyravo prokomunistai. Jie trukdė krikščionims demokratams organizuotis, apšaukdami juos kaip antidemokratinę srovę.

1975 metais įvykusiuose rinkimuose į laikinąjį konstitucijai paruošti parlamentą daugumą laimėjo socialistai ir Liaudies demokratinė partija. Krikščionys demokratai, pasivadinę Socialiniu demokratiniu centru, tepravedė tik 16 atstovų. Tačiau praėjusių metų rinkimuose į parlamentą jų partija gavo 41 vietą, kada tuo tarpu socialistai ir Liaudies partija prarado po 10 vietų. Tuose rinkimuose už krikščionis demokratus balsavo beveik 16% visų balsuotojų. Nors ir kitu vardu (SDC) pasivadinę, portugalų krikščionių demokratų partija yra Europos Krikščionių demokratų unijos narys.

Įkurta Europos Krikščionių demokratų partija

Ryšium su artėjančiais Europos parlamento rinkimais praėjusių metų balandžio 29 d. buvo sukurta Europos Krikščionių demokratų partija — Europos Bendruomenės Krikščionių

demokratų partijų federacija. Į ją įstojo Belgijos, Prancūzijos, Airijos, Italijos, Liuksemburgo, Olandijos ir V. Vokietijos Krikščionių demokratų partijos. Į jos vadovavimą išrinkti Belgijos ir V. Vokietijos krikščionių demokratų vadai.

Protestuoja prie žmogaus teisių pažeidimus

Vakarų Europos krikščionių demokratų unijos politinio biuro nariai, susirinkę Madride, priėmė ir paskelbė rezoliuciją, kurioje griežtai protestuoja prieš žmogaus teisių pažeidimus bei jų slopinimą ir žmogaus orumo pažeminimą komunistų valdomuose Rytų Europos kraštuose, nurodydami, kad tai prieštarauja tų kraštų vyriausybių prisiimtiems tarptautiniams įsipareigojimams — Jungtinių Tautų chartos principams, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos principams ir Europos kraštų pasirašytai žmogaus teisių apsaugojimo konvencijai.

Žmogaus teisių idėja — naujas ginklas

Ligi šiol bolševikai buvo ofenzyvoje, infiltruodami komunizmą į laisvojo pasaulio valstybes. Jie ir toliau to laikosi. Laisvojo pasaulio tautos daugiausia tik pasyviai kratėsi komunizmo, kaip nenatūralios ir žmogų pavergiančios politinės bei ekonominės sistemos, vedančios į Sovietų Sąjungos įtakos ir kontrolės išplitimą. Bet jos efektyviau nepanaudojo jokios idėjos komunizmo įtakingumui sumažinti.

Helsinkio konferencijos nutarimai sudarė progą pareikalauti daugiau paisyti žmogaus teisių, kurios komunistiniuose kraštuose yra visiškai užgniaužtos. JAV prezidento J. Carterio stiprus pasisakymas prieš žmogaus teisių paneigimą bet kur pasaulyje susilaukė Sovietų Sąjungos vadų piktos reakcijos. Žmogaus teisių klausimas ir jo aktualinimas pasirodė pavojignas visai jų sistemai. Reikalaudamas respektuoti žmogaus teises, Carteris perėjo į ofenzyvą, kuri jau kelia rūpesčių diplomatams.

K. ŠKIRPOS PASTABOS

1976 m. Tėvynės Sargo 2 (36) Nr. buvo išspausdintas dr. P. Mačiulio straipsnis "Kritiškos pastabos dėl K. Škirpos knygos 'Sukilimas' ". Dėl to straipsnio K. Škirpa prisiuntė savo pastabas bei atitaisymus, prašydamas juos paskelbti artimiausioje šio žurnalo laidoje. Čia juos ištisai ir spausdiname. Red.

83 psl., 3 pastraipa:

Kai Lietuva susilaukė lenkų 1938 m. kovo 17 dienos ultimatumo, aš jau nebebuvau Lietuvos karo attache Berlyne, bet Ženevoje Lietuvos nuolatinis delegatas prie Tautų Sąjungos. Todėl "ryžtui su draugais iš kariškos stovyklos" ultimatumui pasipriešinti faktiškai nė nebūčiau galėjęs, jei ir būčiau tokiai ginkluotai avantiūrai linkęs, kaip p. M. man įtaigoja.

84 psl., 2 pstr.:

Kartu su J. Urbšiu nebuvau pas von Ribbentropą pakviestas ne dėl to, kad būčiau netekęs persona grata Reicho vyriausybėje, kaip p. Mačiulis spėlioja, bet dėl to, kad J. Urbšys buvo užsiprašęs pas von Ribbentropą vienas pats, turėdamas Lietuvos vyriausybės pavedimą tartis dėl Klaipėdos. Savo tokį tikslą jis buvo tada nuo manęs nutylėjęs ir todėl nenorėjo, kad būčiau jo tarimosi su von Ribbentropu liudininku.

85 psl., 1 pstr.:

Siūliau ne "pulti ir Vilnių atsiimti jėga", kaip p. M. sako, bet tik nurodyti mūsų kariuomenei, kad žygiuotų į Vilnių, kol jo ir Vilniaus krašto neužima vokiečiai arba į jį neįsibrauna rusų raudonoji armija. Lenkų karo komendantas Vilniuje buvo prašęs Lietuvos generalinį konsulą dr. A. Trimaką Vilniuje, kad teiktųsi paveikti Kauną tai padaryti galimai greičiau, motyvuodamas, jog nebeturįs jėgų grėsiančiam raudonosios armijos prasiveržimui į Vilnių pasipriešinti.

85 psl., 2 pstr.:

Priekaištą neva nesuskatau įspėti Kauną apie "blogą kvapą, kurį von Ribbentropas buvo atsivežęs iš Maskvos" po pasirašymo 1939 m. rugpiūčio 25 dienos pakto su So-

vietais, atmetu kaip neteisingą. Remdamasis mano tuojau po to surinktomis žiniomis, buvau konkrečiai įspėjęs mūsų užs. rkl. min-jos centrą, jog Lietuva palaikyta Vokietijos interesų sferoje ir kad tik likusios trys Pabaltijo valstybės — Latvija, Estija ir Suomija — nurašytos į Sovietų Sąjungos interesų sferą. Ta padėtis pakitėjo nuo to, kad buvo susilaikyta nuo žygio į Vilnių pastoti kelią rusų raudonosios armijos įsiveržimui į jį ir Vilniaus kraštą, ir nuo to, kad J. Urbšys vengė vykti į Zoppotą susidariusiai padėčiai aptarti su von Ribbentropu, nežiūrėdamas gauto pakvietimo. Dėl to Lietuva iš vokiečių "sferos" pateko į Sovietų "sferą", su visomis iš to kilusiomis katastrofinėmis pasekmėmis. Von Ribbentropui sugrįžus į Berlyną po antrojo skridimo į Maskvą, bet vengiant mane painformuoti apie rezultatus, tegalėjau tik įspėti užs. rkl. min-jos centrą, jog tolimesnius pasikalbėjimus dėl Lietuvos jis jau buvo perleidęs antrąjam Maskvos-Berlyno ašies galui, ir savo apžvalginiame pranešime Kaunui nusiskųsti: "Faktas lieka faktu, kad neišnaudojome Vokietijos faktoriaus savo tikslams".

85 *psl., 4 pstr.:*

Tvirtinimas, neva buvo naivu tikėti, kad "bolševikai nebūtų lietuvių išstūmę iš Vilniaus", yra niekuo nepagrįstas išmislas. Ponui M. turėjo būti žinomas Molotovo prisipažinimas prof. Krėvei-Mickevičiui: "Imtis prieš ją (Lietuvą — KŠ) kurių nors priemonių nebūtume galėję, nerizikuodami karu su vokiečiais, ko mes nenorėjome ir nenorime. Lengviau atsidusome tik sužinoję, kad Lietuvos vyriausybė neišdrįso paklausyti vokiečių, atsisakė ginkluota ranka užimti Vilnių ir tuo pačiu neteko vokiečių pasitikėjimo".

88 *psl., 4 pstr.:*

Prikišdamas man "išsisukinėjimą" perduoti vyriausybės prašymą A. Smetonai Eitkūnuose, kad grįžtų į Kauną, p. Mačiulis esminiai iškraipo tą pirmaeilės istorinės reikšmės faktą. Buvo gi šitaip: patyręs apie prezidento atsiradimą Eitkūnuose, apie 3 val. naktį iš 15 į 16 birželio aš paskambinau apie tai į Kauną. Atsiliepė ne kas kitas, bet dr. Mačiulis. Nugirdęs iš manęs, jog jau pasirūpinau per vok. Ausw. Amt'ą, kad nebūtų daroma kliūčių iš vokiečių pusės prezidentui Smetonai ir jo artimiesiems su svita vykti toliau, Mačiulis spontaniškai, bet piktai reagavo pamokymu, jog mano pareiga esą ne pagelbėti "bėgliui" pabėgti, bet

jį sulaikyti ir grąžinti į Lietuvą. Su kažkuo kalbtelėjęs, Mačiulis davė man vyriausybės vardu nurodymą tuojau padaryti pakartotiną demaršą vok. užs. rkl. ministerijoje ir paprašyti, kad grąžintų A. Smetoną atgal į Lietuvą. Man atsisakius tai padaryti, Mačiulis už kokio pusvalandžio telefonu perdavė man kitą vyriausybės pavedimą, būtent, pasimatyti su pačiu A. Smetona ir asmeniškai paveikti jį, kad grįžtų, paaiškindamas, jog sugrįžus jam dar prieš išauštant, pasitraukimo į užsienį faktą esą būtų galima nuo Dekonozovo nuslėpti. Mačiulis pridėjo, jog už įsakymo neišpildymą turėsiu atsakyti savo galva. Kadangi laiko iki išauštant pasiekti Eitkūnus nebebuvo likę, tai patariau Mačiuliui, kad susisiektų su p. Turausku, kuris tada jau buvo automobiliu atvažiavęs į Karaliaučių ir kuris galėtų tuoj pavažiuoti atgal į Eitkūnus ir su prezidentu asmeniškai pasimatyti. Savo ruožtu pažadėjau mėginti susisiekti su juo telefonu.

89 psl., 3 pstr.:

Ne Škirpa išėjo prieš VLIKą, bet pastarasis prieš Škirpą, nesiskaitydamas nei su tuo, jog jokios teisėtos Lietuvos vyriausybės nebuvau atšauktas iš Lietuvos pasiuntinio ir įgal. ministerio pareigų Vokietijoje. Kai, tebelūkuriuodamas su šeima Dubline, patyriau, jog vokiečiams leista sudaryti naują Vokietijos vyriausybę, pazondavau per vokiečių pasiuntinį Airijoje p. Hempelį, kuris vyko į Bonną, koks būtų tos vyriausybės nusistatymas Lietuvos pasiuntinybės atveiksminimo klausimu. Grįžęs iš Bonnos, jis pranešė man, jog ten konstatavo daug simpatijų Lietuvai ir pritarimo jos pasiuntinybės atsiveiksminimui. Bet aiškino, jog besiformuojanti naujoji Vokietijos vyriausybė yra dar tik porcelanas, turi dar pati įsitvirtinti, ir patartina man rūpimąjį klausimą kelti kiek palaukus. Kai Adenauerio vyriausybė jau susigužėjo ir buvo demokratiškųjų karo laimėtojų pripažinta, 1949 m. rugsėjo 21 d. pasiunčiau Adenaueriui pasveikinimo telegramą su geriausiais linkėjimais ir susilaukiau į tai padėkos laišką, pasirašytą, kanzlerio pavedimu, jo personalinio referento ministerijos dirigento Blankenhorno. Pagaliau, kai Adenauerio vyriausybei pavyko sudaryti taip vadinamą Deutschland Vertrag ir atgauti pilną suverenumą Vakarų Vokietijai, 1952 m. gegužės 26 d. pasveikinau jį su tuo laimėjimu pakartotinai. Padėkos atsakymo susilaukiau liepos 21 d. per Vokietijos charge d'affairs Washingtone raštu, kuris buvo ad-

resuotas man pilnu mano diplomatiniu titulu: An Seine Exzellenz, den Gesandten und bevollmächtigen Minister von Litauen in Deutschland . . ." Tai buvo ne vien didelės diplomatinės kurtuazijos raštas, bet ir aiškus simptomas, jog pasiuntinybės atveiksminimo klausimu išeita į gerą kelią. Tai padarė man įmanoma motyvuotu raštu, datuotu 1953 m. kovo 24 d., notifikuoti Bonnos užs. rkl. min-jai: "das ich, falls ein diesbezuegliches Entgegenkommen der Bundesregierung insoweit vorhanden waere, jederzeit bereit bin die Wiedererfuellung der mir von der Litauischen Regierung anvertrauten diplomatischen Funktionen in Deutschland, d.h. bei der Bundesregierung aufzunehmen".

Tuo metu, kai atrodė, jog mano pastangos atsiveiksminti Lietuvos pasiuntinio pareigose Vokietijoje jau vedė į pozityvų rezultatą, kolega P. Žadeikis prisiuntė man išverstą į lietuvių kalbą VLIKo promemoria, kurią kun. M. Krupavičius, VLIKo pirmininkas ir ėjęs tada dar ir Vykdomosios tarybos pirmininko pareigas, buvo už mano nugaros ir man nežinomu būdu įteikęs ar tik paštu pasiuntęs irgi Bonnos užs. rkl. min-jai raštą. Jame peršamas tarptautinių santykių tarp Vokietijos ir Lietuvos užmezgimas, ir sakoma, kad — jei tik aplinkybės Federalinei vyriausybei leis, — VLIKas yra pasiruošęs paskirti įgaliotinį prie Federalinės vyriausybės, kuriam būtų patikėta atstovauti nepriklausomą Lietuvą. Į tai VLIKas susilaukė neigiamo atsakymo iš Bonnos užs. rkl. min-jos, datuoto 1951 m. balandžio 9 d., kuriame pasakyta: "Die Frage, ob und zu welchem Zeitpunkt es zweckmässig ersheinen kann, zwischen der Bundesregierung und dem Obersten Rat zur Befreiung Litauens völkerrechtliche Beziehungen aufzunehmen, wird einer sorgfältigen Prüfung bedürfen".

Tuo pačiu buvo sužlugdytos ir mano pastangos atsiveiksminti Lietuvos pasiuntinio pareigose Vokietijoje, kaip tai seka iš dr. Braeutigamo, Bonnos užs. rkl. min-jos rytų departamento ano meto direktoriaus, man adresuoto privatinio laiško: "Das Amt ist bereits von mehreren litauischen Stellen mit dem gleichen Wunsch befasst werden, ohne dass es sich in der Lage sah, ihm zu entsprechen. An dieser Haltung des Auswärtigen Amts zu der bezeichneten Frage hat sich heute nicts geändert".

91 psl., 1 pstr.:

Ledai karo attache postui Berlyne buvo pralaužti ne tada, kai vokiečiai priėmė į sakytą karo akademiją St. Raštikį, bet kai tas postas jau prieš kelis metus buvo pralaužęs kelią jam patekti į tą štabo karininkams ruošti karo mokslų vokiečių instituciją, anuomet dar užmaskuotą Führergehilfenausbindulg pavadinimu. Mat, Versalio sutartimi buvo Vokietijai uždrausta turėti karo akademiją.

92 psl., 3 pstr.:

Apdovanoti Vokietijos feldmarschalą von Hindenburgą aukščiausiu Lietuvos Vyčio kryžiaus pirmojo laipsnio ordinu su kardais buvau pasiūlęs ne aš, bet V. Sidzikauskas, ano meto Lietuvos pasiuntinys ir įgal. ministeris Vokietijoje, arba kas nors iš pačios ano meto Lietuvos vyriausybės narių.

92 psl., 1 pstr.:

Į Lietuvos atstovo postą Varšuvoje aš niekad nesisiūliau, bet priešingai, priešinausi kiek galėdamas ir buvau paskirtas prieš mano valią.

92 psl., 2 pstr.:

Karo attache posto į diplomatinį nebuvau pakeitęs, bet pačios ano meto Lietuvos vyriausybės sprendimu buvau perkeltas iš karo tarnybos į diplomatinę po dviejų metų mano pakartotinų raportų ir prašymų grąžinti mane į kariuomenės rikiuotę. Juo labiau, kad pagal Lietuvos įstatymus privalėjau atitinkamą metų skaičių atitarnauti kariuomenėje už įgytus aukštuosius karo mokslus valstybės lėšomis Šveicarijoje ir Belgijoje. Po maždaug 9 mėnesių diplomatinės tarnybos Varšuvoje buvau staigiai perkeltas į Berlyną motyvu gelbėti Klaipėdos kraštą, kuriam grėsė nacių atplėšimo nuo Lietuvos pavojus. Jo išsaugoti Lietuvai nebepavyko, nes ano meto Lietuvos politinė vadovybė, kuri buvo mano planui Klaipėdai gelbėti pritarusi, nuo jo atsimetė, užkulisinių jėgų paveikta.

92 psl., 5 pstr.:

Pakartoju, jog. J. Urbšys buvo ne staigiai von Ribbentropo užkluptas, bet pats per Berlyno pasiuntinybę užsiprašęs pas von Ribbentropą tartis dėl Klaipėdos krašto. Tai paliudija Britų pasiuntinio Kaune p. Prestono 1939 m. kovo 19 dienos telegrama x) savo vyresnybei, kurioje pasakyta: "Secretary General of Ministry for Foreign Affairs informs

me that Minister of Foreign Affairs has the power to negotiate, should he be invited to do so by German Government whilst passing through Berlin, but that he has no power to sign anything away".

x) Documents on British Foreign Policy. Series 3, Vol. 1V, psl. 390.

94 psl., 3 pstr.:

Į klausimą, kodėl laikiausi minties, kad "Lietuvos atstatymas parėjo tik nuo Vokietijos geros valios", galiu ramia sąžine atsakyti, jog netikėjau, kad kuri kita didžioji valstybė, esanti toliau nuo Lietuvos, galėtų pagelbėti Lietuvai nusikratyti bolševikinės okupacijos. 2-jo pasaulinio karo padariniai rodo, jog taip galvodamas neklydau.

K. Škirpa

NAUJA LIETUVOS ISTORIJA

Pranas Čepėnas rašo naujausių laikų Lietuvos istoriją. Pirmasis, jau išspausdintas tomas apima laikotarpį nuo XIX amžiaus pabaigos iki Pirmojo pasaulinio karo. Jau parašytas ir antrasis tomas, apimantis laikotarpį nuo Pirmojo pasaulinio karo pradžios iki 1920 metų pabaigos. Tretysis tomas bus skirtas nepriklausomos Lietuvos gyvenimui iki 1940 metų.

Istoriją leidžia dr. Kazio Griniaus fondas. Pirmasis tomas bus 500 pusl. ir iš anksto užsisakiusiems kainuos $12.00, vėliau $15.00. Užsisakyti galima pas J. Urbelį, 1649 No. Broadway, Melrose Park, Illinois 60160, tel. (312) FI 4-9033.

TĖVYNĖS SARGO LEIDIMUI AUKOJO:

1,000.00 dol. palikimas, gautas per Tėvus Jėzuitus (pavardės prašęs neskelbti) ir 100 dol. Petras Spėtyla.

TĖVYNĖS SARGO 1976 m. Nr. 1 (35) rėmijai:

Kun. J. Pragulbickas — 7 dol.; po 5 dol.: St. Garliauskas, K. Kupetis, K. Mickevičius, J. Sakas ir kun. J. Velutis; 4 dol.: A. Tamulionis.

TĖVYNĖS SARGO 1976 m. Nr. 2 (36) rėmėjai:

Prel. M. Juras, P.A. — 50 dol., J. Kuprionis — 25 dol. ir Pr. Povilaitis — 20 dol.; po 13 dol.: J. Bičiūnienė, prof. dr. J. Meškauskas ir Ald. K. Rugienė, M.D.; po 10 dol.: Z. Danilevičius, M.D., Ag. Milčienė, kun. S. Morkūnas, K. Pabedinskas, kun. A. Petrauskas, prof. dr. kun. P. Ragažinskas, dr. K. Šidlauskas, P. Spėtyla ir dr. J. K. Valiūnas ; po 8 dol. prof. dr. Pr. Jucaitis, kun. V. Karalevičius, inž. A. Pautienis, kun. V. Pavalkis, kun. Alf. Petraitis, Pr. Razgaitis, K. Rimkus, M.D., B. Sakalas, A. Saulis, D. Vaičius, A. Valavičius ir J. Vidmantas; po 7 dol.— P. Abromaitis, A. R. Bridžius, kun. J. V. Kluonius, kun. V. Martinkus, Br. Paliulis ir kun. J. Pragulbickas; 6 dol. Vl. Šoliūnas; po 5 dol.: J. Andrius, J. E. Daugėla, A. Dovydaitis, St. Garliauskas, kun. dr. F. Gureckas, St. J. Jasaitis, M.D., J. Jasys, dr. Vl. Juodeika, dr. Br. J. Kaslas, V. Kazlauskas, K. J. Krušinskas, prel. J. A. Kučingis, Aug. Kuolas, J. Lapinskas, A. Laucius, M.D., St. K. Lukas, dr. Č. Masaitis, P. Minkūnas, K. Povilaitis, St. Raštikis, Al. Smilga, J. S Starkus, M.D., O. Strimaitienė, C. Surdokas, P. Tamulionis, kun. J. Tautkus, kun. J. Velutis, Ad. Viliušis ir kun. dr. T. Žiūraitis, O.P.; po 4 dol.: J. Damas, V. Prižgintas ir Ig. Skirgaudas.

Aukotojams ir rėmėjams dėkingi

TĖVYNĖS SARGO LEIDĖJAI
ir ADMINISTRACIJA

DĖMESIO!

TĖVYNĖS SARGO administracijai, komplektų sudarymui, reikalingi sekantys T. Sargo numeriai: 1952 m. Nr. 1 (9) ir 1968 m. Nr. 1 (29). Jei kam tie numeriai nereikalingi, prašome prisiųsti administracijai. Atsilyginsime.

Tėvynės Sargo Administracija

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $15.00

ATSIMINIMAI — **Mykolas Krupavičius.** Išleido Lietuviškos Knygos Klubas 1972 m. 364 psl. Kaina $10.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. $2.00.

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Antanas Balčytis
6819 S. Washtenaw,
Chicago, IL. 60629 USA

TURINYS

M. Krupavičius — Arkivyskupas Jurgis Matulaitis 1
LKDS Centro komitetas — Lietuvių krikščionių demokratų pažiūra į bendrines organizacijas ir jų veiklą 5
Vincas Staugaitis — Didysis skilimas 8
Dr. D. Jasaitis — VLIKas ir Lietuvos laisvinimo kova 15
A. J. Kasulaitis — VLIKo uždaviniai ir ateities sąranga 20
Dr. J. K. Valiūnas — Vieneri metai Lietuvos laisvinimo fronte 32
Kun. V. Bagdanavičius — Lietuvos laisvinimo ilgalaikiai darbai ir priemonės 43
A. Rinkūnas — Ar viską padarėme mūsų švietime? 49
Pr. Alšėnas — Lietuvybės išlaikymas — kertinis akmuo mūsų ateičiai 53
M. Liulevičienė — Magdalena Draugelytė - Galdikienė — visuomenininkė 58

IN MEMORIAM:
Juozas Beliūnas 68
Dr. Julius Jonas Bielskis 70
Leonardas Dambriūnas 70
Kun. dr. Feliksas Gureckas 71
Anatolijus Grišonas 72
Kun. dr. Antanas Juška 72
Kun. dr. Bronius Krištanavičius 73

SUKAKTYS 74

FAKTAI IR PROBLEMOS 76

K. Škirpos pastabos 88
Nauja Lietuvos istorija 93

Alp(LKA) 1745
1977, Nr.1

Kaina $3.00

90.743.103